

เงาะป่า

นารายณ์ลีบปาง

พระนล





พิมพ์ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2525
จำนวนพิมพ์ 8,000 เล่ม

หนังสือส่งเสริมการอ่าน
ระดับมัธยมศึกษา



เรื่อง

เล่าเรื่องเงาะป่า
ลิลิตนารายณ์สิบปาง
พระนลคำหลวง

ดุษฎีพร ชำนิโชคसानต์ อิงอร สุพันธ์วณิช
สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร
รวบรวมและเรียบเรียง
สามารถ สุขสาธุ
วาดภาพประกอบ



กรมวิชาการ
กระทรวงศึกษาธิการ



ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ
เรื่อง อนุญาตให้ใช้หนังสือในโรงเรียน

ด้วยกรมวิชาการได้จัดทำหนังสือส่งเสริมการอ่านเรื่อง
เล่าเรื่องเงาะป่า นารายณ์สิบปาง และพระนล สำหรับระดับมัธยม
ศึกษาขึ้น กระทรวงศึกษาธิการพิจารณาแล้วอนุญาตให้ใช้หนังสือนี้
ในโรงเรียนได้

ประกาศ ณ วันที่ 14 พฤษภาคม 2524

(นายอบ ทองไข่มุกต์)

ผู้ตรวจราชการกระทรวง รักษาราชการแทน
รองปลัดกระทรวง ปฏิบัติราชการแทน
ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

คำนำ

หนังสือส่งเสริมการอ่านเรื่อง เล่าเรื่องเงาะป่า นารายณ์สิบปาง และพระนล นี้ นางสาวดุษฎิพร ชำนิโรศานต์ นางสาวอิงอร สุพันธุ์วณิช และนางสาวสุวรรณา เกรียงไกรเพชร ได้ถอดความจากเรื่องเงาะป่า พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลิลิตนารายณ์สิบปาง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระนลคำหลวง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ตามลำดับ กระทรวงศึกษาธิการได้แต่งตั้งให้นางสาวบุญเจือ องค์กรประดิษฐ์ เป็นผู้ตรวจขึ้นสุดท้าย และกรมวิชาการจัดพิมพ์เป็นหนังสือส่งเสริมการอ่านระดับมัธยมศึกษา

หนังสือดังกล่าวทั้ง 3 เล่มเป็นวรรณคดีที่สำคัญของไทย กรมวิชาการจึงหวังว่า คงจะเป็นประโยชน์ให้ความรู้ ความเพลิดเพลินแก่นักเรียนและผู้สนใจเรื่องวรรณคดีได้เป็นอย่างดี



(นายเอกวิทย์ ณ ถลาง)

อธิบดีกรมวิชาการ

12 พฤษภาคม 2525



บทนำเรื่อง

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ในคำนำว่า “...เอากระดาษมาเขียน ๆ เรื่องที่ไม่เป็นแก่นสาร เป็นเรื่องขึ้นเล่นพอให้เพลินใจ เมื่อถึงกำหนด 8 วัน ก็ต้องจบเรื่องทันที จะทำต่อไปอีกไม่ได้ แต่เมื่อเวลาว่างได้เอามามองแก้ไขขยายที่แคบให้กว้างขึ้นบ้าง บางแห่ง แก่กลอนแก้ถ้อยคำที่ซ้ำซากพลาดพลั้ง เห็นว่าพอใช้ได้ จึงได้คิดพิมพ์ไว้ไม่ให้สูญ เพราะนึกเสียดาย และฟังร้องก็เพราะดีอยู่

หนังสือที่แต่งนี้ ไม่ได้ตั้งใจสำหรับที่จะเล่นละคร และไม่รู้ว่าจะดี เพราะแต่งเรื่องชาวป่าซึ่งกันดารเหลือประมาณ...ตั้งเรื่องขึ้นตามความคิดนึกเอาใหม่ แต่นำความจริงมาเจือลงไว้เป็นตอนพอให้ค่อยแบายคายขึ้นสักหน่อย...ส่วนศัพท์ภาษาก็ไล่เสียงจากอายคนทั้งนั้น...บางที่ผู้อ่านจะเหนื่อยหน่ายด้วยคำที่ไม่เข้าใจมีมาก จึงได้จดคำแปลศัพท์ติดไว้ในสมุดเล่มนี้ด้วย”

เริ่มเรื่องสมมุติว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสภาคใต้ถึงแถบชายแดนเมืองพัทลุง ชาวบ้านแถบนั้นได้เล่าเรื่องพวกเงาะถวายเป็นที่โปรดปราน พระองค์จึงได้เสด็จไปยังหมู่บ้านเงาะ แม่เฒ่าผู้หนึ่งได้เล่าเรื่องคล้ายนิทานถวายเป็นที่โปรดปราน จึงได้ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นเป็นคำกลอน





ณ ชายแดนเมืองพัทลุง มีหมู่บ้านของพวกเงาะ ที่หมู่บ้านนี้มีเด็กชายคนหนึ่งชื่อคั่น เป็นเด็กกำพร้า คั่นมีเพื่อนรักชื่อไม้ไผ่ วันหนึ่งคั่นไปหาไม้ไผ่ที่ถ้ำเพื่อชวนไปยิงนกเล่น และไปหาตากบ (มัน) และกาเบอะ (ผลไม้) ในป่า เด็กสองคนใช้หลอดไม้บรรจุน้ำปั่นกลม ๆ ทำเป็นกระสุนเทียวเป่านก (ยิงนก) ได้มากมาย แล้วช่วยกันก่อไฟปิ้งนกแบ่งกันกิน ขณะนั้นเองชมพลาที่มาพบเด็กทั้งสอง ชมพลาเป็นเงาะหนุ่ม มีร่างกายกำยำแข็งแรง มีความเก่งกล้ามาก ชมพลารักเงาะสาวชื่อลำหับ ซึ่งเป็นพี่สาวของไม้ไผ่ ชมพลา มีความทุกข์มากเมื่อรู้ว่าฮเนาเงาะหนุ่มอีกคนหนึ่งได้สู้ขอลำหับไว้แล้ว และพ่อแม่ของลำหับก็ยกให้

เด็กสองคนดีใจมากที่พบชมพลา ทั้งสองอยากจะมี ความเก่งกล้าเหมือนชมพลา จึงขอให้ชมพลาสอนวิธีใช้ลูกดอกและการจับสัตว์ร้ายต่าง ๆ ชมพลาก็สอนให้โดยไม่ปิดบัง ระหว่างที่นั่งพักเหนื่อยอยู่นั้น ชมพลาสบโอกาสจึงถามไม้ไผ่ว่า ลำหับรักฮเนาหรือไม่ และถ้าหากว่าชมพลาก็รักลำหับ ลำหับจะเลือกชมพลาหรือฮเนา ไม้ไผ่ตอบว่าพ่อยกลำหับให้ฮเนา แต่ตัวลำหับดูเฉย ๆ ไม่ได้รักใคร่ไยดีนัก ไม้ไผ่เองก็ไม่ชอบฮเนาเลย หากลำหับได้กับชมพลา ไม้ไผ่จะดีใจมาก เพราะชมพลาเก่งกล้าและยังเป็นครูของไม้ไผ่อีกด้วย ชมพลาได้ฟังคำตอบก็ยินดีมาก จึงเก็บดอกไม้ฝักไม้ไผ่ให้ลำหับ พร้อมกับฝักเล็บเสือไปด้วย ทั้งนี้เป็นปริศนาบอกให้รู้ว่าชมพลารักลำหับ ถ้าใครขัดขวางก็พร้อมที่จะต่อสู้ แล้วจึงเอาใบไม้เถื่อนห่อซ่อนดอกไม้เป็นปริศนาบอกความหมายว่าถ้าพ่อแม่ลำหับไม่ยกให้ ชมพลาก็จะพาหนี

ชมพลาคิดว่าการจะได้นางลำหับมานั้นคงจะยาก เพราะมีฮเนาขวาง
อยู่ และลำหับเองก็คงไม่กล้าขัดพ่อแม่ ถ้าหากจะพาลำหับหนี ก็
ต้องหาที่ลี้ลับ ไม่มีใครตามหาถูก ชมพลาจึงได้ออกเที่ยวหาถ้ำลี้ลับ
เพื่อจัดเป็นที่อาศัยไว้ล่วงหน้า

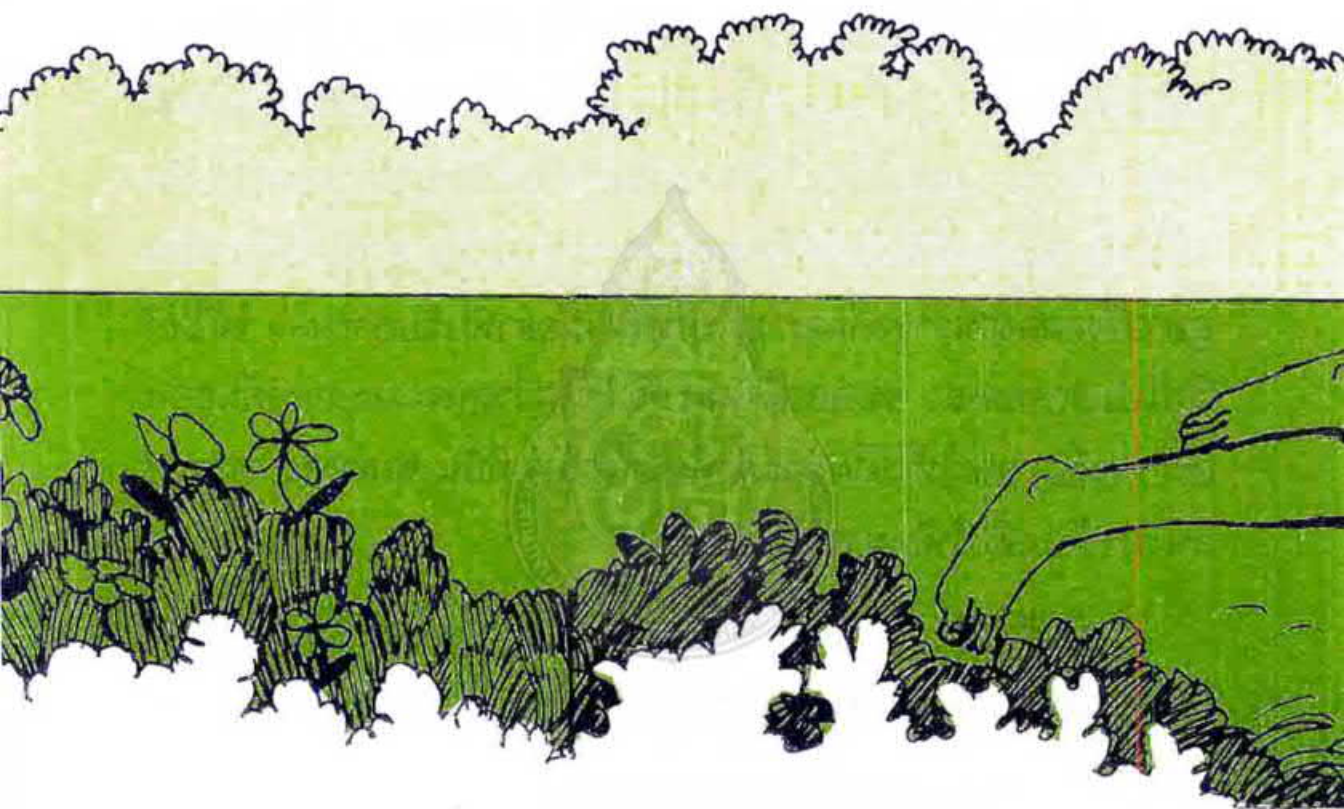
ลำหับเมื่อได้ของฝากจากชมพลาแล้ว ก็ทราบความตามปริศนา
แต่มิได้ว่ากระไร ไม่ไผ่บอกพี่สาวว่า ได้ไปเที่ยวป่าเห็นดอกไม้สวย
งามมากมาย และตั้งใจไว้ว่าจะชวนลำหับไปเที่ยวเก็บดอกไม้เล่น
ไม่ไผ่ออกอุบายทั้งนี้เพื่อให้ชมพลาได้พบกับลำหับ ลำหับไม่รู้ว่าเป็น
อุบายจึงตกลงกันว่ารุ่งขึ้นจะไปกับไม่ไผ่ เมื่อลำหับรับปากแล้ว ไม่ไผ่ก็
รีบไปบอกชมพลา ชมพลานั้นนัดแนะกับไม่ไผ่ว่าตนจะแอบอยู่ที่ต้นฮอน
เตา (สะตือ) และให้ไม่ไผ่ชวนลำหับมาใกล้ ๆ ที่นั้น ชมพลาจะไปชวน
คนึงมาด้วยเพื่อให้คอยดูต้นทาง

รุ่งเช้า ลำหับแต่งตัวเพื่อจะไปเที่ยวเก็บดอกไม้ป่าและไปขุดมัน
ตามที่แม่สั่ง การแต่งตัวของเงาะผู้หญิงมีบรรยายไว้ดังนี้

“สวมมะกล่ำกำไลสายสร้อย
ตุ้มหูพวงห้อยดอกไม้หอม
หวีไม่ไผ่บรรจงเป็นวงค้อม
ล้วนลายย้อมเหน็บประดับรับมวย”

ข้างฝ่ายชมพลา ก็แต่งตัวอย่างเงาะผู้ชายดังนี้

“เลาะเตี้ยะแต่งแบ่งไว้ชายหน้าหลัง
ชักกลีบบังขามิดสนิทหาย



คาดมันนี้สายแนบดูแยบคาย

จับบอเลากรีดกรายเดินออกมา”

ครั้นไม้ไผ่พาลำหับมาถึงที่ที่มีดอกไม้มากมายแล้ว ลำหับก็เก็บดอกไม้
เล่นอย่างเพลิดเพลิน ลำหับเพลินเก็บดอกไม้จนไม่ได้ระวังสัตว์
ร้าย ขณะที่เหนียวกิ่งไผ่นั้นเองก็ถูกงูรัดแขน นางกรีดร้องด้วยความ
ตกใจและล้มลง ชมพลารีบเข้ามาและกระชากงูขว้างออกไปแล้วหุบ



ด้วยท่อนไม้ ชมพลาคิดว่าลำหับตายแล้วจึงกอดนางร้องไห้อยู่ แต่เมื่อพิจารณาดูแล้วเห็นว่าไม่มีรอยถูกงูกัด ก็รู้ว่าลำหับเพียงแต่เป็นลมไปด้วยความตกใจ จึงได้แก้ไขจนฟื้น ลำหับขอบใจชมพลาที่ได้ช่วยชีวิตนางไว้ และกล่าวว่าจะไม่ลืมบุญคุณของชมพลาเลย ชมพลาได้กล่าวฝากรักลำหับ ลำหับตัดพ้อว่าถ้าชมพลารักจริง เหตุใดจึงรั้งรออยู่จนฮเนาไปสู่ขอตนกับพ่อแม่ก่อน เมื่อพ่อแม่ยกนางให้

ฮเนา นางก็สนใจไม่รู้จะทำอย่างไร ชมพลาบอกว่ารักลำหับมานานแล้ว ไม่ว่าจะเป็นตายร้ายดีประการใดก็จะขอให้ได้ลำหับมาอยู่ด้วย ถ้าหากไปสู้ขอพ่อแม่ลำหับแล้วไม่ยกให้ ก็จะทำลำหับหนี ขอแต่เพียงให้ลำหับรักตอบชมพลาเท่านั้น ลำหับว่านางไม่เคยคิดเรื่องนี้ นางไม่ได้รับรักฮเนาและไม่คืนเคยกัน ยังไม่รู้ว่าฮเนาจะดีหรือชั่วถึงตัวชมพลาเองเมื่อครั้งไม่เฝือเป็นพ่อสื่อพ่อชักให้ชมพลา นางก็รู้สึกเฉย ๆ ไม่ได้รักชมพลา นี่เป็นเพราะกรรมบันดาลให้ชมพลามาร่วมชีวิต บุญคุณครั้งนี้ทำให้ลำหับตั้งสัจจะว่าจะรักชมพลาไปจนกว่าจะตาย ชมพลาพอใจมากและได้มอบนาครพดให้ลำหับไว้กัณฐ์ และขอค่าไถ่ที่ลำหับสวมอยู่ไปไว้ดูต่างหน้ายามคิดถึง เมื่อแยกจากชมพลา กลับมาบ้านแล้ว ลำหับนึกถึงตนเองอย่างกลัดกลุ้ม หากลำหับได้กับชมพลา ผู้คนก็จะว่าได้ เพราะนางเป็นคู่หมั้นของฮเนาแล้ว หากนางได้กับฮเนาตัวนางก็มีราศีเพราะชมพลาได้ถูกเนื้อต้องตัวนางแล้ว และนางก็ได้ให้สัจจะไว้ว่าจะรักชมพลาจนกว่าชีวิตจะหาไม่

ทางฝ่ายพ่อแม่ของฮเนา เมื่อได้สู้ขอลำหับแล้ว จึงปรึกษากันจัดการแต่งงาน พิธีแต่งงานเป็นพิธีใหญ่ มีผู้คนมากมาย ลำหับว่ารื่นเริงยิ่งขึ้น ลำหับสงสารฮเนาเพราะไม่ใช่คนที่ชั่วช้าน่าชัง แต่จะแต่งงานด้วยก็ไม่ได้เพราะชมพลานั้น “ได้ต้องตัวนับว่าเหมือนสามี” หากชมพลาไม่รักจริง ไม่ช่วยเหลือในครั้งนี้ นางคงต้องตาย ไม่เฝือเองก็ร้อนใจรีบไปบอกชมพลา ชมพลาฝากมาบอกลำหับว่าจะพาหนีแต่ระหว่างนี้อย่าทำพิธีให้ผู้อื่นได้สังเกตเห็น

ที่ได้ต้นตะเคียนป่าอันเป็นที่ทำการวิวาหมงคล มีผู้คนมาร่วม

งานมากมาย ฮเนาเจ้าบ่าวแต่งกายอย่างงดงามแบบเงาะดังนี้

“แล้วนุ่งเลาะเตี้ยะไยยอง
 สดแดงแสงส่องเพียงบาดตา
 ไว้โกฟือกกอเลาะดูเหมาะเหมง
 เชิงนักเลงกลีบตักป้องปกขา
 มาลัยฮาปองยาวราวสักวา
 กระหวัดชายซ้ายขวาเวี้ยววง
 คาคม้นนี้ลายนาบอาบสี
 เป็นนาคีกระหนกวิหคหงส์
 จับบอเลาเหลื่องอร่วมงามบรรจง
 อาจงยุรยาตรนาตกราย”

ฝ่ายเจ้าสาวก็แต่งกายงดงามตามแบบเงาะดังนี้

“ให้อาบน้ำชำระกายหมดจด
 ขมิ้นสดปรุงประทึนกลิ่นบุปผา
 หอมชื่นรื่นรอยสวดยกกายา
 นุ่งผ้าฮอสีสีแดง
 ห่มชิไบไว้รอบอุระรัด
 สาวก้าดัดครัดเครื่องเปล่งปลามแสง
 สวมกำไลมะกล้าน้อยร้อยพลิกแพลง
 แล้วตักแต่งมาลัยใส่สวมตัว
 วงกระหวัดรัดเอวแล้วโอบบ่า
 ล้วนบุปผากลิ่นกลบตรลบทั่ว

หรีไผ่ไผ่ลายช่องไม่หมองมัว
 สอดแซมหัวสำหรับรับผมมว
 ฮาปองป่าจัดมาสอดแซมผม
 ของนิยมแดงเด่นเห็นสรวาย
 ดอกจำปูนเป็นตุ้มหูรู้นรวย
 แล้วทอดกร่อนระทวยดำเนินมา”

ฮเนาเห็นลำหับผู้เป็นเจ้าสาวของตนก็ให้ความกระหึ่มอิมใจ ลำหับ
 เป็นเงาะสาวที่มีความงดงามดังที่พรรณนาไว้ว่า

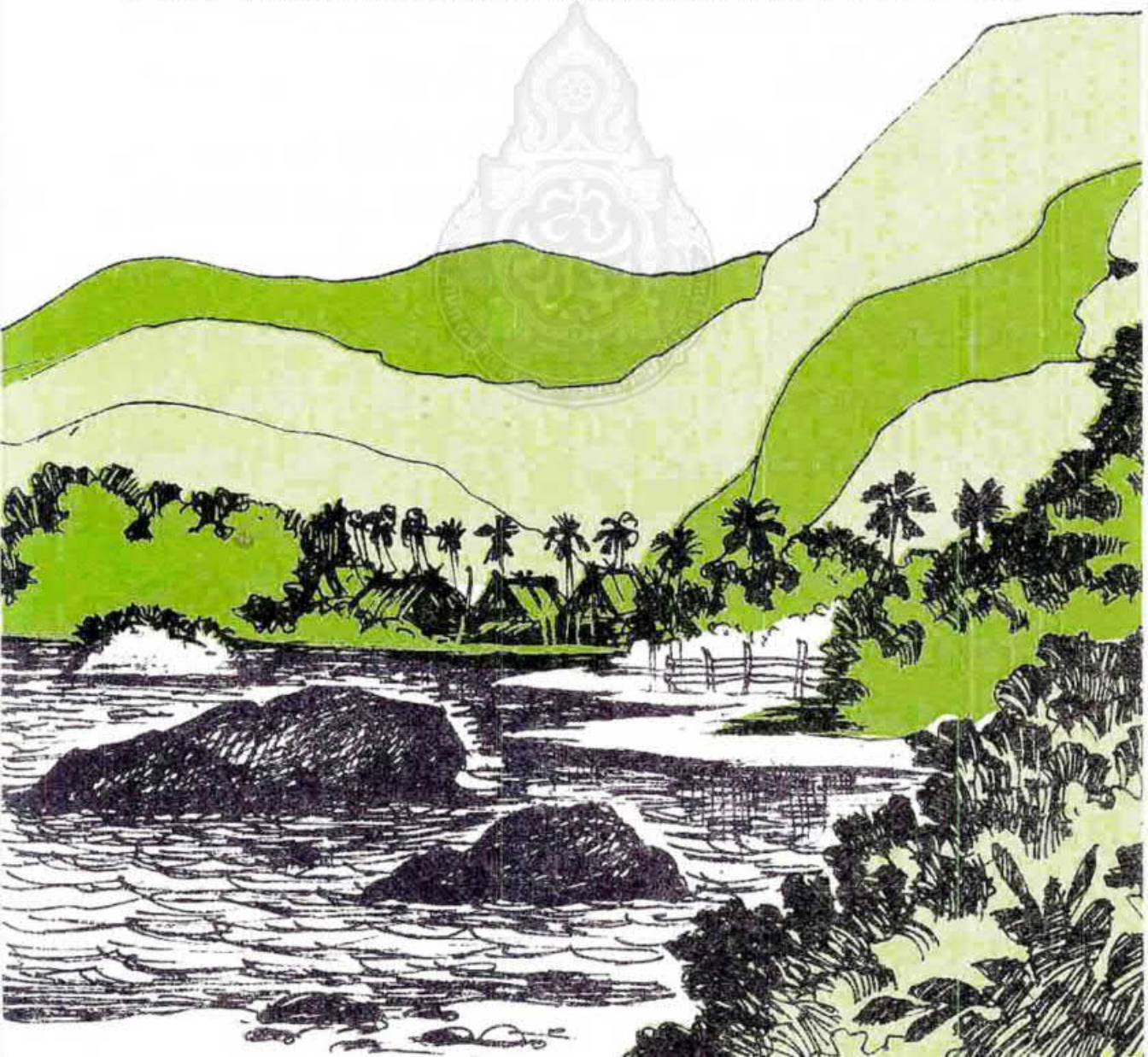
“พิศพักตร์เพียงปะยงเมื่อทรงกลด
 ลออหมดมิได้มีรอยฝีไผ
 เนตรคมขำดำดั่งเซดสลักใจ
 แลวิไลปากหูกุดิตตา
 เรือนผมกลมขมวดเสมอสมม่า
 เส้นอ่อนดำดูอร่ามงามนักหนา
 กรกายคล้ายนางกนิรา
 นขาฝ่าแดงดั่งแกลังย้อม
 อูระรัตครัดเคร่งตูมเต่งตั้ง
 ตะโพกผายพอกำลังไม่อ้วนผอม
 ลำขาบาทาก็เรียวพร้อม
 งามละม่อมประมวลสิ้นทั้งอินทรีย์”

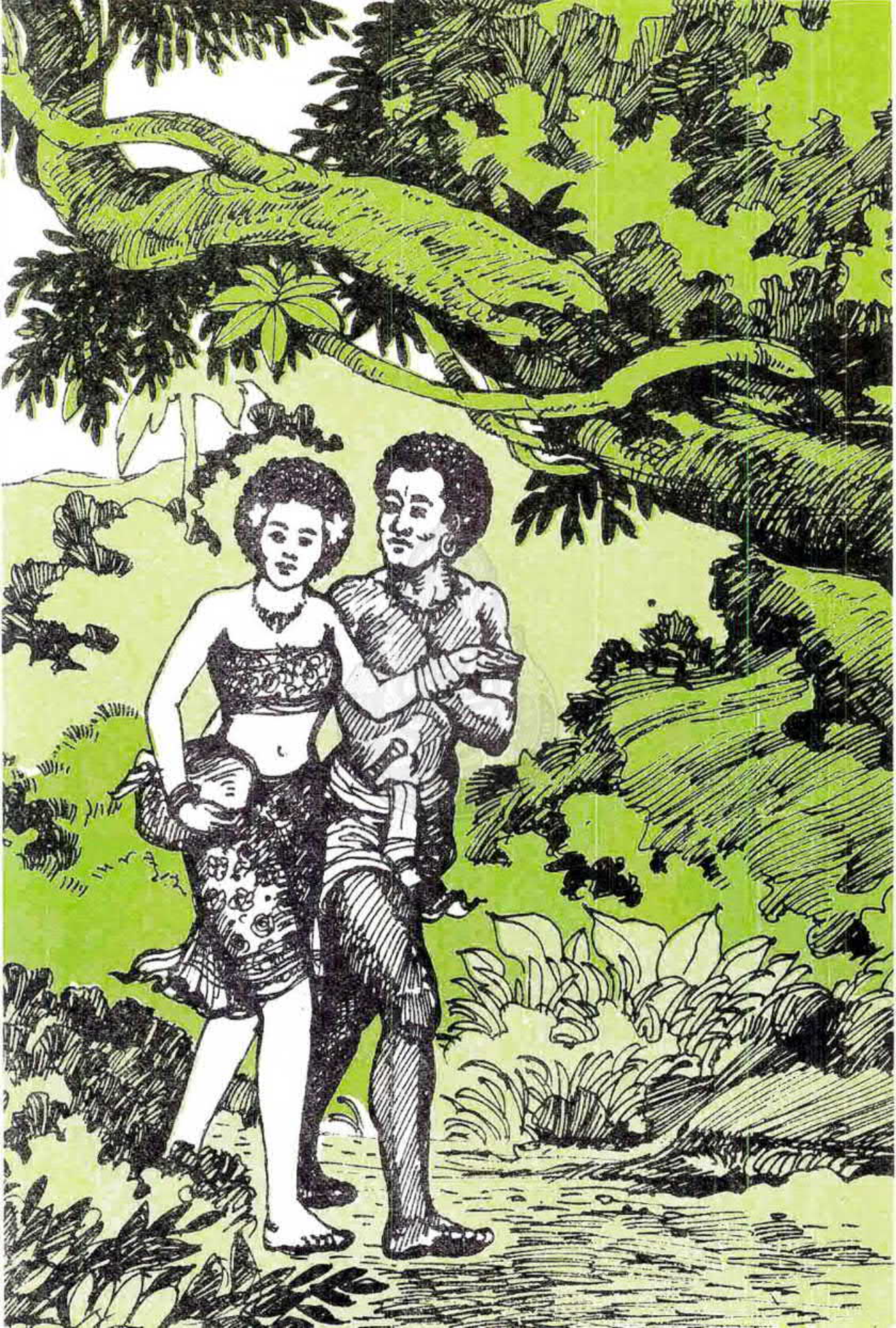
การแต่งงานมีเงาะผู้เฒ่าเป็นผู้ทำพิธี พ่อแม่บ่าวสาวอวยชัยให้พรและ
 ส่งสอนคู่บ่าวสาว เสร็จพิธีแล้ว มีการร้องรำทำเพลงและกินเลี้ยง

อย่างสนุกสนาน ครั้นใกล้ค่ำผู้คนต่างแยกย้ายกลับบ้านของตน พ่อแม่
 ลำหับมอบลำหับให้แก่ฮเนาแล้วก็กลับ ฝ่ายเงาะแคซึ่งเป็นเพื่อนของ
 ชมพลา เห็นลำหับและฮเนาอยู่เพียงลำพังแล้วจึงแอบมาใกล้ ๆ เอา
 ก้อนหินขว้างใส่ฮเนา ฮเนาโกรธมาก ออกไปเที่ยวหาผู้ที่ลอบทำร้าย
 ตน ชมพลาได้โอกาสรีบพาลำหับหนีไปยังถ้ำที่เตรียมไว้ ฝ่ายฮเนาไล่
 ตามไปก็ถูกเงาะแคและเงาะงอดขว้างปา ไล่ตามไปจนตึกตื่นยังไม่ได้
 ตัว รู้สึกผิดสังเกตรีบกลับมาหาลำหับ แต่ไม่พบ ฮเนาเที่ยวตามหา
 ลำหับจนรุ่งวันใหม่ยังหาพบไม่ จึงนำความไปแจ้งให้พ่อแม่พี่น้อง
 ทราบ ฮเนาลั่นวาจาว่าถ้ามิได้ลำหับกลับคืน จะติดตามหาไปจนกว่า
 ชีวิตจะหาไม่ หลังจากสืบเรื่องราวแล้ว ได้ความว่าชมพลาหายไปจาก
 บ้าน เงาะแคและเงาะงอดซึ่งเป็นเพื่อนชมพลา ก็กลับบ้านตอนใกล้รุ่ง
 เป็นที่ผิดสังเกต จึงแน่ใจว่าชมพลาเป็นผู้ลักพาลำหับ ต่างคนต่างช่วย
 กันตามจับตัวชมพลา ส่วนฮเนานั้นคร่ำครวญถึงลำหับด้วยความโศก
 เศร้าอาลัยรักและด้วยความเคียดแค้นชมพลาจนเป็นไข้พักคั้งเหมือน
 คนบ้า พ่อแม่ต้องตามหามาไล่ผี จนในที่สุดกลับเป็นปกติดังเดิม
 ฮเนาขอลาพ่อแม่ไปป่าเพื่อตามหาลำหับ พ่อแม่ทัดทานไว้ เพราะเห็น
 ว่าลำหับถูกพาตัวไปหลายวันแล้ว นางก็คงจะไม่ใช่สาวบริสุทธิ์ และ
 ลำหับเองอาจจะเต็มใจไปกับชมพลา ฮเนาไม่ฟังคำทัดทาน ว่าหากไม่
 ได้แก้แค้นศัตรูก็คงไม่หายอับอายและไม่หายแค้น ฮเนาไม่คิดที่จะหา
 หญิงอื่นดังที่แม่บอก เพราะไม่คิดว่าจะมีหญิงใดเทียบลำหับได้ และคิด
 ว่าลำหับคงไม่รู้เห็นด้วยการลักพาครั้งนี้ ฮเนาคิดติดตามไปฆ่า
 ชมพลา พ่อแม่ให้เอาพี่ชายและน้องชายไปด้วย ทั้งสามคนลาพ่อแม่ออก

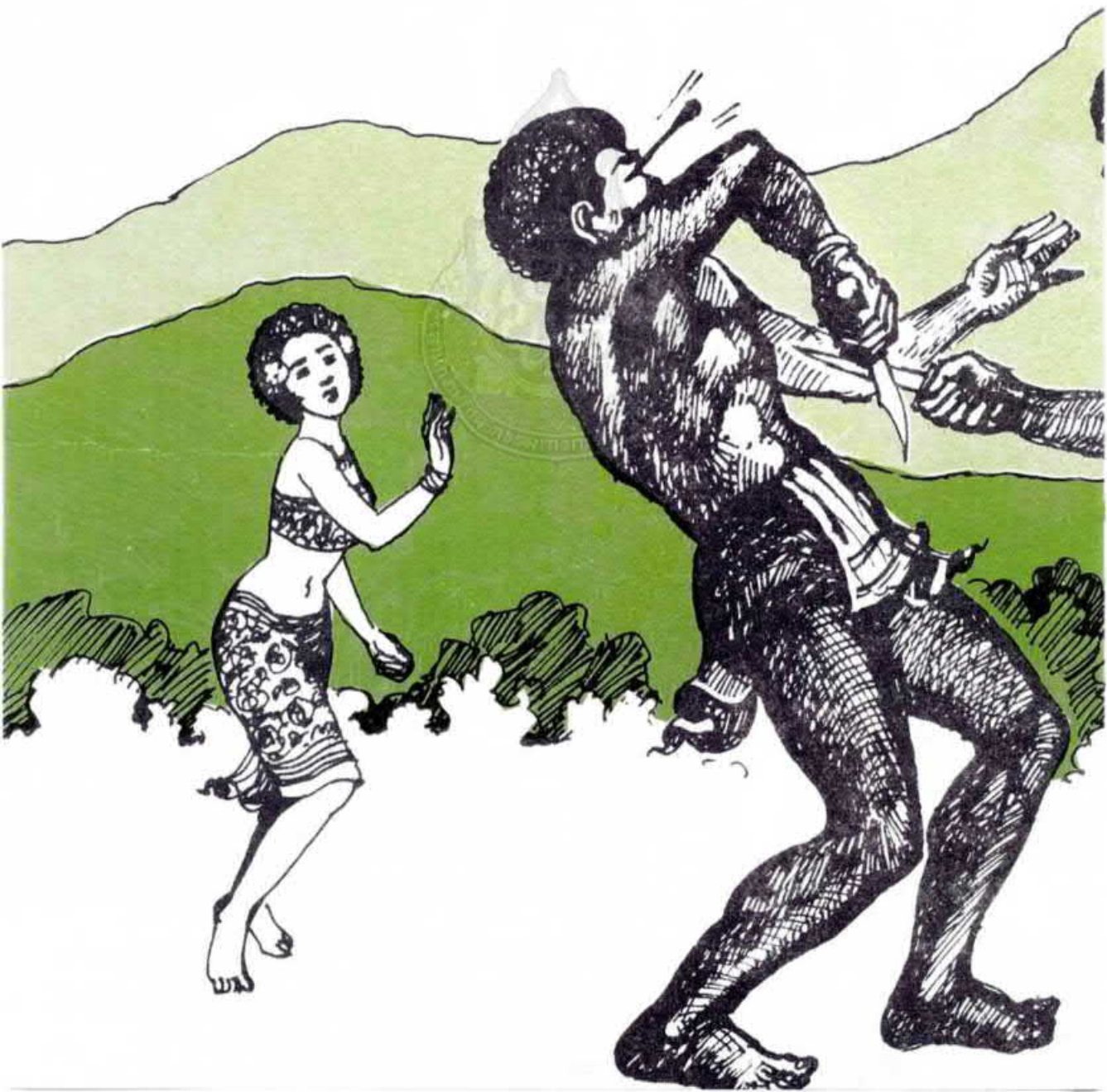
เดินทางไป

ฝ่ายชมพลา เมื่อพาลำหับมาอยู่ที่ถ้ำแล้ว วันหนึ่งนอนหลับฝันไปว่ามีเรดตัวใหญ่หมิ่นมามีนอแหลมไล่ชีวิต ชมพลาได้ต่อสู้กับเรด แต่มีเสือมากาบตันคอชมพลาไว้ จะเดินเท่าไรก็ไม่หลุด จนกระทั่งชมพลาสิ้นชีวิต ลำหับได้ฟังดังนั้นรู้สึกหวั่นใจ บอกกับชมพลาว่า ถ้าชมพลาตาย นางก็จะตายตาม ครั้นรุ่งเช้าชมพลาจะไปหาอาหาร ลำหับได้กำหนดด้วยความวิตกว่าชมพลาจะได้รับอันตรายดัง

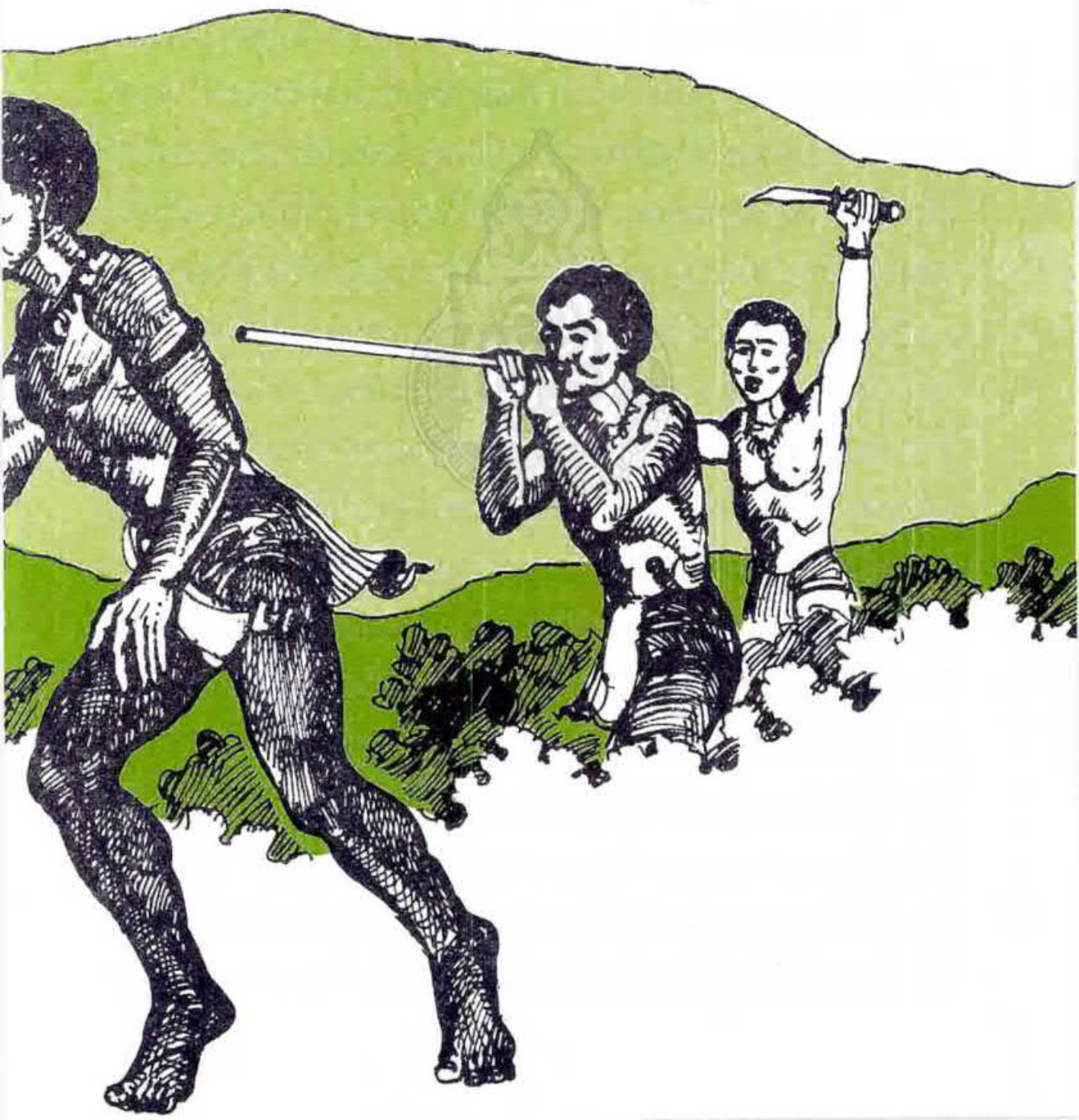




ความฝัน แต่ชมพูพลابلอบลำหับและบอกว่าไม่เคยกลัวสิ่งสยองขวัญชนิดใดเลย ครั้นออกมานอกถ้ำก็มีเหตุผิดปกติ คือเกิดอาการขนลุก กระบอกลูกดอกที่คาดไว้ขาดตกกระจาย ชมพูเห็นเป็นกลางร้ายก็คิดจะกลับที่อยู่เพราะเกรงว่าลำหับจะมีอันตราย แต่แล้วกลับหักใจได้ รีบไปหาอาหารในป่า ครั้นบ่ายชมพูพลารับกลับถ้ำที่พัก แต่ขณะที่



มากกลางทางก็พบกับฮเนาโดยไม่ทันตั้งตัว ฮเนาจู่โจมชักบาเดะออกมา
จะแทงชมพลา ชมพลาต่อสู้และว่าฮเนาลอบกัดเหมือนคนขลาด ฮเนา
ได้สติรู้สึกอับอายจึงยั้งมือไว้แล้วถามชมพลาว่าเป็นผู้ลักพาลำหับไป
ใช่หรือไม่ ชมพลาตอบว่าที่ไปพาลำหับมานั้นเพราะลำหับรักตน
บัดนี้ลำหับก็เป็นเมียของตนแล้ว ขอให้ฮเนาหาหญิงอื่นแทน ฮเนาโกรธ



มากตรงเข้ามา จะฆ่าชมพูลา ชมพลาต่อสู้ พลาบอกฮเนาว่า

“ต่างคนต่างว่านางรัก
ความจริงไม่ประจักษ์แจ้งจิต
มาสู้กันใครตายวายชีวิต
นางคงเป็นสิทธิ์ของผู้ยัง”

ฝ่ายลำหับคอยสามีจนตะวันใกล้จะตกดิน ชมพลายังไม่มาก็คิดว่าชมพูลาคงจะเป็นอันตราย จึงออกจากถ้ำไปตามหาสามี ฝ่ายพี่ชายและน้องชายฮเนาหลังจากค้นหาไม่พบลำหับก็ชวนกันจะกลับที่พัก ระหว่างทางมาพบฮเนากำลังต่อสู้กับชมพูลา ได้รับบาดเจ็บทั้งสองคน รำแก้วพี่ชายเกรงฮเนาจะเป็นอันตรายจึงได้เป่าลูกดอกอาบยาพิษไปถูกชมพูลาที่หน้าผาก ชมพลาเจ็บปวดมาก วิ่งถลาเปะปะเข้าไปในป่า พอล้มลงนางลำหับก็มาพบเข้า ชมพลาบอกนางว่าได้ต่อสู้กับฮเนา แต่ถูกลอบยิง ชมพลาได้สั่งเสียก่อนตายว่าขอให้ลำหับไปอยู่กับฮเนา ฮเนาคงไม่รังเกียจ และชมพูลาเองจะได้ไม่กังวลเป็นห่วงนาง แต่ลำหับบอกชมพูลาว่า ขอตายตามสามี แล้วลำหับฉวยบาเตะจากมือชมพูลาแทงชอกคอขาดใจตายทันที ชมพลาทนพิษลูกดอกไม่ไหวก็สิ้นใจ ส่วนฮเนาได้ยินถ้อยคำที่คนทั้งสองสั่งเสียกันก่อนตาย รู้สึกซาบซึ้งในความรักของทั้งคู่ ฮเนาดกตะลึงอยู่ครู่หนึ่ง เมื่อรู้สึกตัวก็เข้ากอดศพลำหับและคร่ำครวญโทษตนเองว่าเป็นผู้ทำให้ลำหับต้องตาย และสรรเสริญชมพูลาว่าซื่อตรงต่อความรัก ไม่เห็นแก่ตัว เห็นแก่ความสุขของเมียมากกว่า ฮเนาเห็นว่าถ้าตนมีชีวิตอยู่ต่อไป ก็คงจะคิดถึงแต่เรื่องนี้และคงถึงแก่เสียชีวิต จึงหุนหันอาบาคะ

แทงอกตนสิ้นชีวิตตามไปด้วย พี่และน้องเข้ากอดศพขอเฝ้าไว้ พร้อมกับรำพันว่า

“ดูดีความรักหนักหนาหนอ
มาลวงล่อโลมพาคนอาสัจ
ถึงสามศพสยบเรียงเคียงกัน
ล้วนทาสรักทั้งนั้นอนาถใจ”

แล้วพี่น้องช่วยกันฝังศพคนทั้งสาม ครั้นรุ่งเช้ากลับมาถึงบ้าน จึงบอกความให้พ่อแม่รู้ พ่อแม่เฒ่าและลำหับต่างคร่ำครวญถึงลูกด้วยความอาลัยรัก หลังจากนั้นพวกเงาะทั้งหลายต่างจะต้องย้ายภูมิลำเนาหาที่อยู่ใหม่ เพราะพวกนี้มีความเชื่อว่าการตายเช่นนี้เป็นการร้าย ถ้าพวกตนขึ้นอยู่ต่อไปจะมีอันตราย

กล่าวถึงผู้รั้งเมืองพัทลุง ได้รับสารตราจากเมืองสงขลาบอกมาว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชประสงค์จะได้ลูกเงาะป่าที่ทำทางดีและฉลาด แต่ไม่มีพระราชประสงค์ให้บังคับจับกุมตัวมา ขอให้เป็นไปตามสมัครใจ เจ้าเมืองพัทลุงทราบความแล้ว จึงได้จัดเตรียมของต่าง ๆ ที่พวกเงาะชอบ เช่นผ้าแดง ลูกปัด มีดพับ กระจก พร้อมทั้งตระเตรียมเสบียงและพาหนะสำหรับเดินทางไปชายแดน เจ้าเมืองพัทลุงได้มอบหมายให้นายสินนุ้ยไปหมู่บ้านเงาะ ขอให้เงาะที่เป็นผู้อาวุโสในหมู่บ้านช่วยเลือกหาลูกเงาะไปถวาย เงาะผู้เฒ่าเห็นเป็นโอกาสเหมาะเพราะพวกเงาะกำลังจะย้ายถิ่นที่อยู่ พ่อดีมีเด็กเงาะคนหนึ่งชื่อคณัง ไม่มีพ่อแม่ พี่ชายคืองอดและแคก็หนีหายไปอยู่แต่เด็กเงาะสองคนคือดินและคณัง คณังนั้นยังเล็กมาก ถ้าเอาไปใน

ป่าด้วยจะลำบาก คนึงเป็นเด็กฉลาด คงจะเป็นที่พอพระราชหฤทัย
 เเงะผู้เฒ่าให้เจ้าเมืองจัดโนรามาแสดง เพราะพวกเงะชอบดูโนรา
 มาก เเงะผู้เฒ่าได้ป่าวร้องให้พวกเงะมาดูโนรารวมทั้งดินและคนึง
 ด้วย เมื่อโนราเลิกก็แจกข้าวของต่าง ๆ แก่พวกเงะ และหาผลไม้มา
 เลี้ยงเงะเด็ก ๆ ครั้นตกเย็นพวกเงะต่างพากันกลับบ้าน แต่เด็กอ้อม
 แล้ว่วงนอนและหลับอยู่ที่โรงโนรานั้นเอง เเงะผู้เฒ่าจึงอุ้มคนึงส่งให้
 นายสินนุ้ยทั้ง ๆ ที่ยังหลับอยู่ ระหว่างทางคนึงตื่นนอนตกใจกลัวจึง
 ดิ้นรนเพื่อจะหนี แต่ถูกจับไว้ได้ นายสินนุ้ยพาคนึงมาส่งให้เจ้า
 เมือง เจ้าเมืองหาเสื้อผ้าใหม่ หาเพื่อนเล่นไม่ให้เหงา และหาของกินให้
 ด้วย ตกกลางคืนคนึงคิดถึงพวกเงะก็พยายามหนี แต่พวกที่ดูแลจับ
 คนึงไว้ได้ รุ่งเช้าเจ้าเมืองพาคนึงขึ้นช้างเข้าเมืองพัทลุง และจัดงานทำ
 ขวัญให้คนึงก่อนที่จะนำตัวไปถวายในกรุง

ตอนท้ายเล่ม กล่าวถึงมีพระราชประสงค์จะชุบเลี้ยงลูกเงะ
 ป่าที่ทำทางดีและฉลาดสักคนหนึ่ง แต่อย่าให้เป็นการบังคับจับกุมตัว
 มา ผู้รั้งเมืองพัทลุงจึงดำเนินการตามพระราชประสงค์ จนกระทั่งได้
 คนึงไปถวาย

พระราชนิพนธ์เรื่องเงะป่านี้นับเป็นวรรณคดีเอกเรื่องหนึ่งที่มี
 แนวเรื่องและฉากเหตุการณ์แตกต่างจากเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ ทั่ว
 หลาย ผู้อ่านจะได้รับความรู้เกี่ยวกับความเป็นไปของพวกเงะตลอด
 จนภาษาของเขา ทั้งยังจะได้ธรรมรสจากสำนวนกลอนอันไพเราะ
 ตลอดจนความเพลิดเพลินและความรู้สึกสะเทือนใจ จึงควรที่นักเรียน
 จะหาโอกาสอ่านต้นฉบับพระราชนิพนธ์ด้วย

ลิลิตนาถายณ์สิบปาง



บทนำ

ลิลิตนารายณ์สิบปาง นี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นเมื่อวันที่ ๔ มกราคม ๒๔๖๕ และจบเมื่อวันที่ ๗ พฤษภาคม ๒๔๖๖ พระราชทานเพื่อสมเด็จพระนางเจ้าอินทรศักดิศจี พระบรมราชินี เนื่องจากสมเด็จพระนางเจ้าอินทรศักดิศจีสนพระทัยเรื่องอวตารปางต่าง ๆ ของพระนารายณ์มาก พระองค์จึงทรงตรวจสอบค้นหาเรื่องนารายณ์สิบปางแล้วทรงพระราชนิพนธ์เรื่องนี้ขึ้น

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงอธิบายถึงเรื่องราวและศัพท์ต่าง ๆ ที่ควรรู้ไว้เป็นอย่างดี ทรงใช้หนังสือภาษาอังกฤษชื่อ Hindu Mythology ของ J.W. Wilkins เป็นหลักสำหรับทรงพระราชนิพนธ์ หนังสือ “ลิลิตนารายณ์สิบปาง” จะให้ความรู้เกี่ยวกับอวตารปางต่าง ๆ ของพระนารายณ์เป็นอย่างดี นารายณ์อวตารแปดปางเป็นเรื่องราวที่ผ่านมาแล้ว ปางที่เก้าพวกพราหมณ์จัดเอาพระพุทธรเจ้าเป็นอวตารปางหนึ่งก็เพราะเห็นว่า คนทั้งหลายยอมรับนับถือพุทธศาสนากันมาก ส่วนปางที่ ๑๐ เป็นอนาคตกาล จะมาในปลายกัลป์

พระนารายณ์ได้อวตารลงมาเป็นปางต่าง ๆ ดังนี้ คือ

๑. อวตารเป็นปลา
๒. อวตารเป็นเต่า
๓. อวตารเป็นสุกร
๔. อวตารเป็นนรสิงห์

๕. อวตารเป็นพราหมณ์เตี้ย
๖. อวตารเป็นพราหมณ์ถือขวาน
๗. อวตารเป็นพระรามจันทร์
๘. อวตารเป็นพระกฤษณะ
๙. อวตารเป็นพระพุทธเจ้า
๑๐. อวตารเป็นพระกัลกิ



ปางที่ ๑

อวตารเป็นปลา

พระพรหมทรงง่วง ประราธนาจะได้พักผ่อนพระกาย พอบรรทมหลับก็เกิดมหาประลัยขึ้น บรรดาสัตว์ทั้งหลายในโลกจมน้ำตายอยู่ในมหาสมุทรอันกว้างใหญ่ เมื่อยุคทั้งหลายได้ล่วงไปแล้วก็มีอสุรตนหนึ่งชื่อหัยครีพอาศัยอยู่ในมหาสมุทรได้ผุดขึ้นจากน้ำมาพบพระพรหมบรรทมหลับสนิท จึงเข้าไปใกล้พระองค์และลักเอาพระเวทซึ่งไหลออกจากพระโอษฐ์ของพระพรหมไป แล้วรีบดำน้ำหนีกลับไปที่อยู่

ฝ่ายพระนารายณ์เมื่อทรงทราบเรื่องราวก็แปลงเป็นปลาตัวเล็กเรียกว่า “ตะมะริ” แหวกว่ายอยู่ในน้ำ ครั้นนั้นพระสัตยพรตเป็นผู้ครองแคว้นทระวิระ พระองค์เป็นลูกพระอาทิตย์จึงมีอีกชื่อหนึ่งว่า “ไว้วสวัต” พระองค์เคารพบูชาพระนารายณ์และเป็นผู้ทรงธรรมอยู่มาวันหนึ่งพระองค์เสด็จไปที่ริมฝั่งน้ำหวังจะชำระล้างบาปทั้งปวง พอวกน้ำขึ้นมาก็เห็นปลาตะมะริ พระองค์จึงปล่อยปลาลงน้ำ แต่ปลาน้อยตัวนั้นกลับดัดพ้อว่า

“จุมพลกษัตริย์โอ้

พระยอมเมตตาปวง

จึงจะปล่อยเข้าไป

ข้าอ่อนคงต้องแพ้

ฉันใด

สัตว์แล้

ในน้ำน น้ำนอ

ฝ่ายเขา”

พระสัตยพรตจึงช้อนปลานั้นขึ้นใส่หม้อและนำกลับไปวัง เวลาผ่านไปคืนหนึ่งปลาเดิบโตคับหม้อ ปลานั้นก็ทูลว่าอยู่ในหม้อนั้นคับแคบขอให้หาที่อยู่ให้ใหม่ พระองค์ก็นำปลาไปปล่อยในอ่าง สระทะเลสาบ และมหาสมุทรตามลำดับ เมื่อพระองค์ถูกปลาหลอกมาหลายครั้ง นิกงสยจึงถามปลาว่า ทำไมจึงแปลงกายได้หลายขนาดภายในวันเดียว หรือว่าพระนารายณ์แปลงกายมา และมีจุดประสงค์



ได้จึงต้องแปลงกายมาดังนี้ พระนารายณ์ตอบว่าการที่พระองค์แปลงกายมาก็เพื่อที่จะกู้โลกไว้ และจะช่วยแนะนำชี้ช่องทางให้พระสัตย์พรต เพราะอีกเจ็ดวันจะเกิดอุทกภัย น้ำจะท่วมทั้งสามโลก จะไม่มีใครรอดชีวิตจากอุทกภัยนี้ พระนารายณ์สั่งให้พระสัตย์พรตเก็บต้นไม้ พืชพันธุ์ต่าง ๆ สัตว์ต่าง ๆ อย่างละคู่ รวบรวมบริวารและฤๅษีทั้งเจ็ด แล้วให้คอยดูเรือใหญ่ที่พระองค์จะส่งมารับ เรือนี้จะช่วยให้พ้นจากอุทกภัย



ได้ เมื่อเรือถูกพายุพัดกระหน่ำให้พระสัตยพรตเอานาคมาผูกที่หัวเรือ ปลายหนึ่ง อีกปลายหนึ่งผูกที่หางปลา พระนารายณ์จะเป็นปลาใหญ่ ว่ายน้ำมาช่วย ปลาจะจูงเรือไปให้พ้นภัยและปลาจะอยู่กับพระสัตยพรต จนกว่าจะหมดเวลากลางคืนของพระพรหม เมื่อพุดจบพระนารายณ์ก็ หายตัวไป

ครั้นถึงเวลามหาประลัย น้ำก็ท่วมทุกสิ่งทุกอย่างกว้างไกลสุด สายตา ในเวลานั้นเมฆน้อยใหญ่บดบังแสงอาทิตย์จนหมด ผนตกหนัก พระสัตยพรตนึกถึงคำของพระนารายณ์ได้ก็มีได้หวาดกลัวสั่งให้ บริวารเก็บต้นยา พืชพันธุ์ธัญญาหาร สัตว์ต่าง ๆ อย่างละคู่ เมื่อเรือมาถึงพระองค์ให้บริวารต้อนสัตว์ทั้งหลายลงเรือ แล้วพระองค์ก็ไปเชิญ ฤๅษีทั้งเจ็ดลงสู่เรือ เล่นเรือออกมหาสมุทร แลออกไปเห็นน้ำขึ้นสูง อย่างรวดเร็ว ท่วมต้นไม้และภูเขาจนหมดสิ้น พระสัตยพรตรำลึกถึง พระนารายณ์อวตาร ปลาใหญ่ก็ปรากฏ พระสัตยพรตนำเอาหัวนาค ผูกหัวเรือไว้ เอาหางนาคผูกที่หางปลา ปลาก็จูงเรือไป พอจนหมด เวลากลางคืนของพระพรหม น้ำซึ่งท่วมโลกอยู่ค่อย ๆ ลดลง เรือก็แล่น เข้าสู่ฝั่ง ปลาใหญ่สั่งให้พระสัตยพรตรออยู่ก่อน แล้วสลัดนาคออกจากหางอน ดำน้ำลงไปตามหาหัยครีพเพื่อจะเอาพระเวทคืน เมื่อพบ หัยครีพก็ต่อสู้กัน หัยครีพสู้ไม่ได้ถึงแก่ความตาย พระนารายณ์อวตาร ค้นหาพระเวทจนพบ จึงคืนร่างเดิมแล้วนำพระเวทไปคืนพระพรหม เสร็จแล้วจึงกลับมาหาพระสัตยพรตเพื่อให้พรและแต่งตั้งให้พระสัตยพรตเป็นพระมनु (บิดาของชนทั้งหลายในโลก) ให้ระงับทุกข์เข็ญในโลก ให้เพาะพืชพันธุ์ธัญญาหารต่าง ๆ ให้กำเนิดทั้งหญิงและชาย

และสั่งสอนต่อไปว่า

ภูมินทร์จหมันตั้ง	หฤทัย
สอนเหล่าประชาชน	ลูกท้าว
ให้คงมั่นอยู่ใน	ธรรมะ
บารบความก้าวร้าว	แก่กัน
อันสันติสุขนั้น	อยู่ดี
โดยรักษาสัตย์ธรรม	เที่ยงแท้
อีกสามัคคีมี	ใจรัก กันนา
อาจปลอดพิบัติแม้	อริราญ
การกุศลอย่าเว้น	บำเพ็ญ
กรณียะปวง	อย่าค้าง
ถึงแม้จะล่าเค็ญ	คับจิต
ก็อย่าได้ราร้าง	เริดงาน

พระสัตยพรตก็ครองราชย์สืบต่อมาด้วยความร่มเย็นเป็นสุข

ปางที่ 2

อวตารเป็นเต่า

กาลครั้งหนึ่งมีฤๅษีตนหนึ่งชื่อทุรวาส ไปเที่ยวป่าหิมพานต์ พบนางงามผู้หนึ่ง นางนั้นมีศรัทธาถวายพวงมาลัยที่ร้อยด้วยดอกไม้สวรรค์ ฤๅษีทุรวาสก็รับมา เมื่อเหาะไปพบพระอินทร์กำลังทรงช้างเอราวัณอยู่ก็ยื่นพวงมาลัยให้ พระอินทร์รับมาพาดไว้บนหัวช้าง ช้างได้กลิ่นหอมเกิดบ้าคลั่งเอาจวงกระซากพวงมาลัยลงมาเหยียบย้ำ ฤๅษีทุรวาสเห็นเช่นนั้นก็โกรธมากหาว่าพระอินทร์ดูถูกจึงสาปให้ถอยฤทธิ์ และให้ทวยเทพที่เคยรบชนะยักษ์มาก่อน ต้องกลับเป็นฝ่ายแพ้

อันว่าท้าวศักรินทร์	ดูหมิ่นภูแนแล้ว
ขอศักระอย่าแคล้ว	ฉิบหาย
ฤทธิ์ขจายโลกสาม	จงกลับทราตรุดน้อย
สิทธิสมดังถ้อย	สาปสรรพ์
อันหมู่สุรา	เคยแพ้มาก่อนไซ้
จงกลับชำนะได้	ดังถวิล แน่เทอญ

ตั้งแต่นั้นมาพระอินทร์มีฤทธิ์น้อยลง รบกับยักษ์ครั้งใดก็แพ้ ยักษ์เที่ยวรบกวนทวยดาจนไม่มีความสุข พระอินทร์จึงพาเหล่าเทวดาไปเฝ้าพระพรหม ทูลเรื่องราวให้ทรงทราบ พระพรหมแนะนำให้ไปเฝ้าพระนารายณ์และอ้อนวอนขอให้ช่วย พระนารายณ์ก็บอกอุบาย

หาวิธีที่จะให้เทวดามีฤทธิ์ดังเดิม โดยให้เทวดาไปขอสงบบศึกกับยักษ์ ให้ผูกไมตรีร่วมกันช่วยกวนเกษียรสมุทรเพื่อให้ได้น้ำอมฤตแล้วให้ แยกย้ายกันไปทั้งสี่ทิศเที่ยวเก็บตัวยาด่าง ๆ โยนลงในเกษียรสมุทรเอา เขามันทรเป็นไม้สำหรับกวน เอาพญานาคมาเป็นเชือก แล้วองค์พระ นารายณ์จะช่วยค้ำภูเขาค้ำให้ เมื่อกวนเกษียรสมุทรด้วยความเพียรแล้ว ก็ได้น้ำอมฤตที่ผู้ใดดื่มแล้วจะมีฤทธิ์มากและไม่ตาย พระนารายณ์ จะช่วยออกอุบายให้พวกยักษ์ออกแรงเหนื่อยเปล่า เทวดาจะได้รับน้ำ อมฤตฝ่ายเดียว พระอินทร์รับคำแล้วประกาศให้เทวดาทั้งหลายแยก ย้ายกันไปเก็บตัวยาด่าง ๆ แต่งทูตไปเจริญสัมพันธไมตรีกับ ยักษ์ ชวนให้มาช่วยกันกวนเกษียรสมุทร ครั้นถึงวันนัดยักษ์ทั้ง หลายก็ไปพร้อมกันที่ชุมนุมนั้น พระนารายณ์ พระอิศวร และพระ พรหมเสด็จมาเป็นประธานในพิธีกวนเกษียรสมุทรนี้ด้วย เทวดาทั้ง หลายก็โยนตัวยาด่างหมดลงในเกษียรสมุทร แล้วไปเอาเขามันทรมา วางกลางทะเล เอาพญานาคมาพันได้หำรอบ พระนารายณ์แบ่งหน้าที่ ให้ยักษ์ทั้งหลายอยู่ทางหัวนาค เทวดาอยู่ทางหางนาค พอพร้อมแล้วก็ ให้ช่วยกันหมุนภูเขาค้ำ ในเกษียรสมุทรก็ปั่นป่วน พระนารายณ์เห็น ว่าเขามันทรคลอนแคลนไม่มั่นคง เกรงว่าการกวนเกษียรสมุทรจะไม่ ได้ผล จึงอวตารแบ่งภาคหนึ่งเป็นเต่าตัวใหญ่รองรับภูเขานั้น

“จึงแบ่งภาคออกไป ภาคหนึ่งไซ้รู้เป็นเต่า เพราะเพริดสุพรรณ พรณ พลันลงสู่สมุทร อุตลุดไล่มัจฉา อันกายาใหญ่โต โยโสว้ายเบียด โดอน โคนมันทรภูผา ขั้มมัจฉาพันฐาน แล้วอวตารเชิดช้อน สิงขรใหญ่ ขึ้นตั้ง บนหลังเอากระดอง รองรับภูผานั้นไว้ ให้ตั้งมั่นป่มคลอน แล้ว



อปรและยักษ์ ชักตัววาสุกรี ให้ตีรีหมุนไป หรือได้จุดเครื่องกลิ้ง”
 แล้วพระนารายณ์แบ่งอีกภาคหนึ่ง ขึ้นไปอยู่บนยอดเขา
 คอยเป่าให้เมฆฝน ไปตกทางด้านเทวดา เทวดาได้ฝนก็
 สดชื่นรื่นเริง ฝ่ายยักษ์กลับอ่อนเพลียเพราะถูกไฟร้อน
 แรงที่พลุ่งออกจากปากพญานาค และยังไม่ได้รับฝน
 อีกด้วยเพราะพระนารายณ์คอยเป่าเมฆฝนให้ผ่าน
 ไป แต่ด้วยความที่อยากได้น้ำอมฤต พวกยักษ์
 จึงมิเห็นแก่ความเหนื่อยยากลำบาก



การกวนเกษียรสมุทรครั้งนั้นปรากฏผลดังนี้ คือ

1. เกิดโค ที่ให้นมและเนยได้ตามใจ
2. เกิดเทวีผู้เป็นเจ้าแห่งสุรา ชื่อ วารุณี
3. เกิดต้นปาริชาติ มีดอกหอมตลบอบอวล
4. เกิดเหล่านางอัปสรที่มีรูปโฉมงดงาม มีหน้าที่คอยบำเรอ

เทวดา

5. เกิดพระจันทร์ มีแสงเย็นตา พระศิวะนำไปทัดแทนปิ่น
6. เกิดน้ำพิษร้าย เทวดาไม่ยักได้ ผูกนาคจึงพากันสูบไว้
7. เกิดดอกบัวบานผุดขึ้นมาจากน้ำ มีนางฟ้าองค์หนึ่ง
อยู่กลางดอกบัว นางมีรูปโฉมงดงามมากชื่อว่า พระศรี นางมีความ
งามยิ่งกว่านางฟ้าใด ๆ พระศรีไปเฝ้าพระนารายณ์พระนารายณ์ก็
รับนางไว้

ปวงเทพเห็นชอบพร้อม	ใจกัน
เว้นแต่พระศิวะ	นั้นแล
แต่นางกัมปัน	พักตร์สู พระเลย
พระกัจฉิตแท้	แน่นา
ฝ่ายว่าอสุระไซร้	ทูลวอน
ขอพระศรีทรงผัน	พักตร์บ้าง
แต่ศรีสุรบังอร	เมินพักตร์
พวกอสูรต้องร้าง	เร็ดไป

8. สิ่งสุดท้ายที่ได้จากการกวนเกษียรสมุทรคือ น้ำอมฤต
เทวดาชื่อ รัณวันตริ ได้ผุดขึ้นมาจากน้ำ และชุบอบน้ำอมฤตไว้เหนือ

ศึรชะ พอธันวันตริผุดขึ้นพ้นทะเลน้ำนม เหล่ายักษ์ทั้งหลายก็กรูกัน
เข้าไปใกล้ พระนารายณ์ได้สติจึงแปลงกายเป็นหญิงงาม

เทวันกลายรูปแม่น	นารี
รูปลักษณะวิไล	เลิกล้น
ลวงล่อเหล่ายักษ์	หวังสวาท
นำออกไปจนพ้น	ผักราร



เมื่อหมู่มัธยมออกไปพ้นแล้ว เทวดาทั้งหลายต่างตื๋มน้ำอมฤต
 นั้น ฤทธิ์เดชทั้งหลายก็กลับคืนมาดังเดิม เทวดาทั้งหมดพร้อมกันเปล่ง
 เสียงแซ่ซ้องสรรเสริญพระนารายณ์ ยักษ์ทั้งหลายเมื่อได้ยินเสียง
 โห่ก็ก่อกองก็หันมาดูเห็นหมู่เทวดาพากันศึกก็รู้ได้ว่าตนเสียทีเทวดาแล้ว
 ครั้นพ่วงดูเห็นโถ่น้ำอมฤตอยู่ในมือธวัชวันตริจึงวิ่งมาแย่ง เหล่าเทวดาก็
 ขัดขวาง เทวดากับยักษ์จึงต่อสู้กัน เทวดามีได้อ่อนแรงลงเลย ถึงแม้
 จะถูกฟันถูกแทงถูกตีเท่าใด ๆ แผลก็หายได้ฉับพลัน พวกยักษ์อ่อน
 แรงลงไปสู้ไม่ได้ ก็โกรธมากและกล่าวอาฆาตไว้ว่าจะพยายามหา
 ทางมาปราบเทวดาให้จนได้ แล้วก็พากันแยกย้ายออกไปจากเกษียร
 สมุทรา กลับถิ่นฐานของตน เมื่อหมู่มารแพ้ไปแล้วเทวดาทั้งหลายก็มีจิต
 ใจผ่องแผ้วพากันไปไหว้พระนารายณ์กับพระศรี พระศิวะ และพระ
 พรหม หลังจากนั้นพระเป็นเจ้าทั้งสามต่างก็เสด็จกลับที่อยู่

ปางที่ 3

อวตารเป็นสุกร

ขณะที่น้ำท่วมโลก แผ่นดินจมหายไปหมดสิ้น ทุกหนทุกแห่งมีแต่น้ำ พระนารายณ์ปรารถนาที่จะให้โลกกลับคืนสู่สภาพเดิม จึงอวตารเป็นสุกร มีนัยน์ตาดำเหมือนนิล ร่างกายใหญ่โตมากกว้างประมาณสิบโยชน์ สูงประมาณร้อยโยชน์ สีผิวดำ และมีเสียงดังมาก เขี้ยวแหลมยาวนานเกรงขาม นัยน์ตาแวววาวราวกับฟ้าแลบ ร่างกายมีแสงดั่งแสงอาทิตย์ เวลาเดินเหมือนราชสีห์ เดินท่องน้ำไปเที่ยวหาแผ่นดินที่จมน้ำอยู่ พอพบก็เอาเขี้ยวค้ำจัดขึ้นมา ขณะนั้นมียักษ์ตนหนึ่งชื่อ หิรัณยakashะ (หิรันตยักษ์) มีใจพาล ร้องห้ามสุกรว่ายมาลักเอาแผ่นดินไป เพราะตนไม่ยากให้มนุษย์มีแผ่นดินอาศัยอยู่เลย พระนารายณ์อวตารก็ตอบว่า พระองค์รู้จักยักษ์ตนนั้นดีว่า เมื่อชาติก่อนเคยเป็นผู้เฝ้าประตูวิมานของพระนารายณ์ แต่ประพฤติดนเป็นพาลกิดขวางทางฤาษีที่จะไปเฝ้าพระนารายณ์ ฤาษีจึงสาปให้มาเกิดเป็นยักษ์ หิรัณยakashะโกรธเข้าต่อสู้กับสุกร ขณะที่ต่อสู้กัน เขี้ยวสุกรทะลุหน้าอก หิรัณยakashะก็ตาย พระนารายณ์อวตารจึงเอาเขี้ยวเสียบดินชูขึ้นมาจากน้ำ เหล่าฤาษีที่อยู่ในเทวโลกก็กล่าวสรรเสริญพระนารายณ์และขอให้ยกผืนแผ่นดินมาให้เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ทั้งหลายเหมือนดังกาลปีก่อน ๆ พระนารายณ์อวตารก็ยกแผ่นดินขึ้นจากมหาสมุทร แล้ววางไว้เหนือพื้นน้ำตามคำขอของฤาษี เสร็จแล้วพระองค์ก็กลับรูปเป็นพระนารายณ์กลับคืนสู่ที่อยู่ดังเดิม

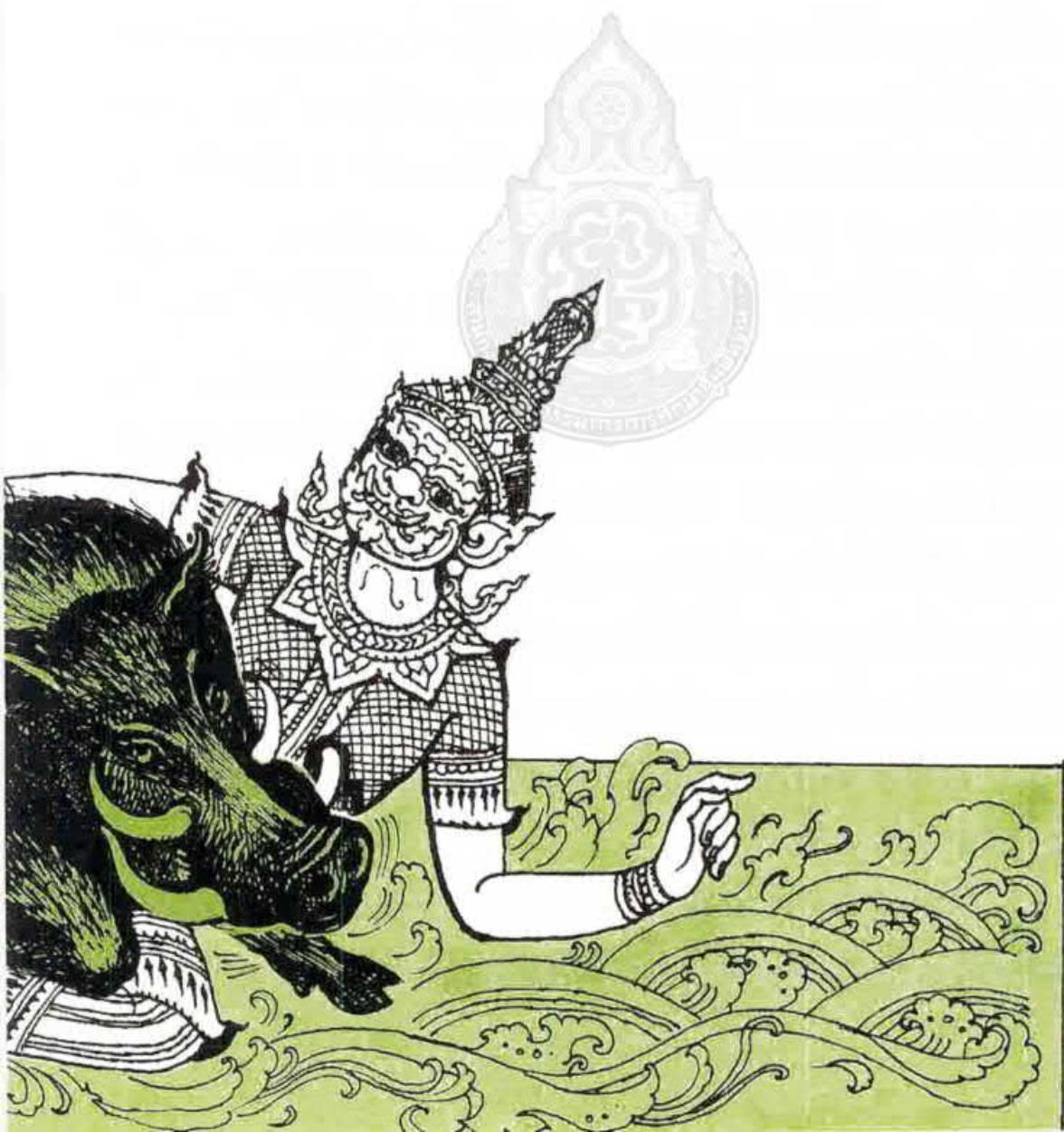
วราหะเทพไท้
 พังมุนีทูลวอน
 ก็ยกแผ่นดินผ่าน
 วางฉับบนยอดน้ำ

อวตาร
 เสนาะล้ำ
 พันสมุท
 ตั้งขอ



พอเสร็จเทวกิจแล้ว
กลับรูปเป็นนารายณ์
เสด็จขึ้นสู่ปรา-
เนาณไวภูณฐ์แพ้ว

วราห์
เล็ดแล้ว
สาทรัตน์
ผ่องศรี



ปางที่ 4

อวตารเป็นนงสิงห์

เมื่อพระนารายณ์ปราบหิรัญยาक्षะได้แล้ว หิรัญยกศิปุ (หิรัญ-ตปะกาสูร) น้องชายฝาแฝดของหิรัญยาक्षะโกรธแค้นมาก หวังจะทำลายพระนารายณ์จึงบำเพ็ญตะบะ ให้พระพรหมเมตตาปราณี แล้วก็ทูลขอพรให้ตนเป็นอมตะ ผู้ใดฆ่ามิได้ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์เทวดา หรือสัตว์เดรัจฉาน อย่าให้ตายด้วยอาวุธใด ๆ อย่าให้ตายในเวลากลางวันหรือกลางคืน อย่าให้ตายภายในเรือนหรือนอกเรือน เมื่อได้รับพรแล้ว หิรัญยกศิปุมีใจอีกเหิมหวังจะได้ครองโลกทั้งสาม จึงเกณฑ์ไพร่พลยักษ์ทั้งหลายไปยังเทวโลก เทวดาทั้งหลายสู้ไม่ได้ พวกยักษ์ก็กำเริบเข้าไปยังวิมานไพชยนต์ของพระอินทร์ หิรัญยกศิปุตั้งตนเป็นใหญ่เหนือหมู่เทวดา พระอินทร์พาเหล่าเทวดาไปเฝ้าพระอิศวรขอให้ช่วยดับทุกข์เข็ญให้ พระอิศวรแนะนำให้ไปเฝ้าพระนารายณ์ พระอินทร์ไปเฝ้าแล้วทูลเรื่องราวต่าง ๆ ให้ทรงทราบ พระนารายณ์ก็รับจะช่วยเหลือโดยการดลใจให้หิรัญยกศิปุมีจิตใจวิปริต เขี้ยวหาญขึ้นกว่าเดิม กดขี่ ข่มเหง แม้แต่บริวารของตน พวกบริวารจะได้เบื้อหน้าย และให้เทวดาทั้งหลายแสวงทำกลัว ให้แปลงตัวเป็นมนุษย์ไปอยู่ในโลกคอยทำพระองค์

หิรัญยกศิปุ มีโอรสคนหนึ่งชื่อว่า ประหลาท เป็นผู้มึนปัญญา มีจิตใจศรัทธาภักดีต่อพระนารายณ์ หิรัญยกศิปุโกรธโอรสมาก เห็นว่า

เป็นศัตรูกับตนเพราะคิดไม่ตรงกัน จึงมอบโอรสองค์นี้ให้พราหมณ์
 เฒ่าผู้หนึ่งไปอบรมสั่งสอนวิชาความรู้ และให้ตักเตือนว่ากล่าวอย่าให้
 คิดผิดไปจากบิดา แต่ประหลาดก็ยังคงมีความจงรักภักดีต่อพระ
 นารายณ์เหมือนเดิม วันหนึ่งประหลาดมาเฝ้าหิรัญยกศิปุพร้อมกับครู
 หิรัญยกศิปุก็ได้ถามถึงการเล่าเรียนว่าเป็นอย่างไรบ้าง ประหลาด
 ก็ตอบว่าตนได้เล่าเรียนรอบรู้ดีแล้วและตนเป็นผู้มีจิตศรัทธาในพระ
 นารายณ์

โดยชื่อประหลาดแจ้ง	กิจจา
ตอบว่าข้าได้เรียน	รอบรู้
และมีจิตศรัทธา	เที่ยงถนัด
ในพระนารายณ์ผู้	เสริฐสรรพ
พระนั้นปราศจากทั้ง	ต้นกลาง ปลายแหว
ปราศจากเพิ่มถาลด	แน่แท้
พระเป็นยอดนภางค์	จอมโลก
เป็นอมรรตยะแล้	เลิดไกร
พระไชยรักสิ้นฟ้าอีก	กลืนดิน
เป็นเหตุแห่งปวงเหตุ	หลากถ้วน
อันองค์พระหรินท์	คือโลก นั้นเอง
อีกพระเป็นสึงถ้วน	ทุกอัน

หิรัญยกศิปุก็โกรธพราหมณ์มาก หว่าพราหมณ์ดูถูกตนสั่งสอนให้
 โอรสนับถือพระนารายณ์ ประหลาดก็กล่าวว่าอย่าโทษครูเลย เพราะ
 ตามความเป็นจริงแล้วพระนารายณ์นั้นเลิศล้ำยิ่งกว่าครูใด ๆ และเป็น

ผู้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ให้แก่ทุกคน หิรัญยกติปุโกรธมากทวาด
 โอรัสแล้วไล่ออกไป ถ้าอยู่ชาก็จะฆ่า พราหมณ์รีบพาประหลาทกลับ
 ไปอบรมสังสนใหม่ให้ถูกตามบัญชาของหิรัญยกติปุแต่ประหลาทก็
 ดื้อ ไม่ยอมทำตาม ไม่ว่าจะเล่าเรียนสิ่งใดก็จะกล่าววิฆณมนต์ขึ้นก่อน
 ทุกครั้ง ต่อมาวันหนึ่งประหลาทไปเฝ้าหิรัญยกติปุ หิรัญยกติปุก็ให้
 โอรัสทอ้งฉันทให้ฟังสักบทหนึ่ง ประหลาทก็ขึ้นต้นว่า “อ้าองค์พระ
 พิตณู ผู้ประทานความสุข รำรับทุกข์โยคี ศรีสุขุมสุขุมเลิด เพรียด
 ดังดวงตะวันฉาย เพราพรายเพียงบัวบาน ท่านคือเอกพฤษภ เป็น
 ภพนี้ภพนา” หิรัญยกติปุ ได้ฟังก็โกรธมาก สั่งให้เสนายักษ์เอาไปฆ่า
 เสนาทั้งหลายต่างรุมกันฟัน ประหลาทก็ไม่หยุดท่องมนตร์ ยักษ์ทำ
 อันตรายไม่ได้ หิรัญยกติปุจึงบอกให้โอรัสหยุดท่องมนตร์เสีย
 ประหลาทก็ไม่หยุด หิรัญยกติปุขัดใจมาก สั่งให้เหล่านาคที่มีพิษร้ายแรง
 กัด ประหลาทก็ไม่เป็นอันตราย แต่นาคกลับเขี้ยวหัก พิษหมด
 หิรัญยกติปุให้ช่างเหยียบ จุดไฟเผาแต่ก็ไม่สามารถทำอันตราย
 ประหลาทได้ พราหมณ์ฆ่าทั้งหลายจึงทูลว่าขอนำตัวกลับไปสังสน
 ใหม่ หิรัญยกติปุก็มอบโอรัสให้แก่พราหมณ์ แต่ประหลาทก็ไม่เชื่อ
 ฟัง คงพรวบ่นวิฆณมนตร์อยู่อีก พราหมณ์กลับไปทูลหิรัญยกติปุ
 หิรัญยกติปุสั่งให้พ่อครัวนำยาพิษร้ายแรงผสมลงในอาหารให้โอรัส
 เสวย ประหลาทก็ไม่เป็นอะไร พวกครูทั้งหลายผลัดกันไปสังสน
 ประหลาทให้เคารพบิดา แต่ก็ไม่ได้ผล ครูจึงร้ายมนตร์ทำให้เกิดนาง
 ผู้น่ากลัวมีกายเป็นไฟ และเปลวไฟร้อนแรง ยามเดินไปที่ใดแผ่นดินก็
 จะแห้งมาก นางนี้เดินเข้าไปทำร้ายประหลาท แต่ประหลาทไม่เป็น

อันตราย นางขัดใจก็หวนกลับไปไล่ทุบตีพวกพราหมณ์ พวกพราหมณ์
 หนีไม่ทันไฟก็ลุกลามตามตัว จนถึงแก่ความตาย แล้วนางนั้นก็หายไป
 ด้วยความมกตัญญู ประหลาตให้ว้ออันวอนพระนารายณ์ ขอให้ช่วย
 ชุบชีวิต พวกครูทั้งหลายก็ฟื้นขึ้นมา แล้วเล่าเรื่องราวให้หิรัณยกตปิฟัง
 หิรัณยกตปิเรียกโอรสมาเฝ้าแล้วถามถึงมนตร์ที่ทำให้อยู่ยงคงกระพัน
 ประหลาตก็ตอบว่า มีโซมนตร์ใดแต่เป็นเพราะพระนารายณ์ จึงได้พันภัย
 หิรัณยกตปิโกรธ ให้เสนานำประหลาตไปปลกให้ตกลงมาจากปราสาท
 ซึ่งสูงหลายโยชน์ แม่พระธรณีก็ผุดขึ้นมารับไว้ได้ หิรัณยกตปิให้จับ
 ตัวมาอีกแล้วสั่งให้ สังวร ผู้เป็นมายาวิ หมอเจ้าเล่ห์ มาทดลองวิทยา-
 การทั้งหมด แต่ไม่สามารถเอาชนะประหลาตได้ หิรัณยกตปิจึง
 ให้พราหมณ์เฒ่านำตัวไปอบรมสังสอนอีก ต่อมาประหลาตไปเฝ้าบิดา
 บิดาก็ถามถึงเรื่องการปกครองว่าเป็นอย่างไรบ้าง ประหลาตตอบว่า
 เท่าที่สอนมายังเห็นบกพร่องอยู่ คือ มิได้สอนว่าการจะปกครองให้คน
 มีความสุข จะต้องมียุทธซึ่งเปรียบเสมือนการสร้างบ้านเรือน จำจะ
 ต้อง ปักเสาเรือนให้แน่นหนา ก่อนจึงจะสร้างเรือน ครูผู้สอนลืมหว่า
 ถึงสิ่งสำคัญอันเป็นหลักแห่งธรรมะคือความศรัทธาในองค์พระ
 นารายณ์ หิรัณยกตปิได้ฟังก็โกรธสั่งให้มัดประหลาต นำไปทิ้งทะเล
 ประหลาตก็ไม่จมน้ำ หิรัณยกตปิให้พวกยักษ์นำหินมาทุ้มลงไป
 ทะเลหวังจะให้ทับโอรส แต่ประหลาตก็ไม่เป็นอันตรายกลับไปเฝ้าบิดา
 ท้าวหิรัณย์ดีใจที่ลูกรอดตายมาได้ให้โอรสช่วยแบ่งเบาภาระงาน แต่ต่อ
 มากก็ผิดใจกันอีก เพราะประหลาตแสดงความเห็นว่าที่ชนในโลก
 มีความสุขเพราะความกรุณาของพระนารายณ์ ท้าวหิรัณย์อ้างว่า



มีรัศมีสว่างไปทั่ว ประหลาทก็เข้าไปกราบ พระนารายณ์ให้ประหลาท
ไปครองเขตบาดาล แล้วพระองค์ก็เสด็จกลับที่อยู่



ปางที่ 5

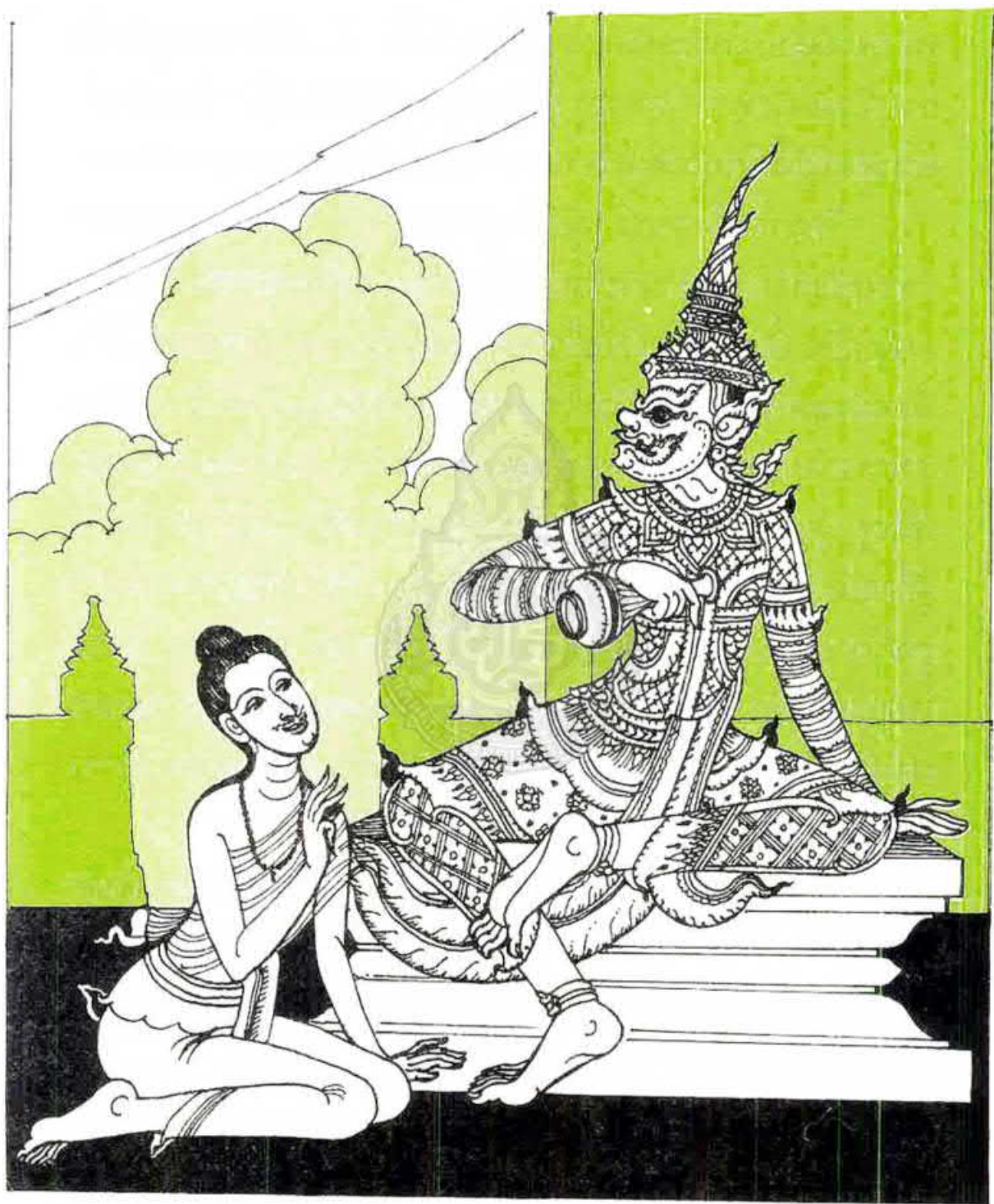
อวตารเป็นพราหมณ์เดีย

มียักษ์ตนหนึ่ง ชื่อพลี เป็นหลานของประหลาพ ได้ไปช่วย
เทวดาในการกวนเกษียรสมุทรด้วย แต่มิได้ดื่มน้ำอมฤต จึงรบกับ
เทวดา พลีแพ้ถึงแก่ความตาย ไพร่พลพาร่างกลับมาบาดาล แล้วไปตาม
หมู่พราหมณ์ที่มีความสามารถมาชุบชีวิต พลีก็ฟื้นคืนชีพขึ้นมา แล้ว
เริ่มบำเพ็ญตบะเพื่อเสริมให้มีฤทธิ์เดชมากขึ้น ทำอยู่เป็นเวลาหลาย
ปีจนประสบผลสำเร็จ จึงเกณฑ์ไพร่พลมารยกจากบาดาลไปยัง
เทวโลก เทวดานำข่าวไปทูลพระอินทร์ พระอินทร์ก็แต่งตั้งอภัยพร
หอรบไว้มั่นคง ครั้งแรกยักษ์ยังตีหักเอาเมืองไม่ได้ พระอินทร์สั่งให้
เทวดาทิ้งหลายรักษาเมืองไว้ แล้วรีบไปเฝ้าพระพหูสบดี ให้ช่วยดับ
ทุกข์ พระพหูสบดีเล็งทิพยญาณดูแล้วก็บอกพระอินทร์ว่าตอนนี้พระ
อินทร์มีเคราะห์ร้ายจะสูญหมู่मारไม่ได้ ให้ทิ้งถิ่นฐานไปอยู่ที่อื่นก่อน
ส่วนพลีนั้นจะได้ครองแดนเทวโลก มนุษยโลกด้วย เมื่อพลีมีอำนาจมาก
เข้า ก็กล่าวดูหมิ่นพราหมณ์ทำให้เสื่อมฤทธิ์ลง พระอินทร์ได้ฟังก็เสีย
ใจถามว่าเมื่อใดตนจึงจะได้อำนาจกลับคืน พระพหูสบดีก็แนะนำให้
ไปหาพระวิษณุอ่อนนวลขอให้พระองค์ช่วย พระอินทร์ทูลลากลับไป
วิมานแล้วประกาศให้เหล่าเทพทั้งหลายรู้ว่าต้องทิ้งถิ่นที่อยู่ แล้วพระองค์
ก็แปลงกายเป็นนกยูง พวกเทพทั้งหลายต่างก็แปลงกายหมดพา
กันออกจากวิมานไป ฝ่ายหมู่मारเมื่อยกเข้าปล้นเมืองอีกก็ไม่เห็นผู้ใด

พลีจึงตั้งตนเป็นใหญ่ในสามโลก ขณะนั้นพระอินทร์และหมู่เทวดาก็ตรงไปยังเขาหิมะกุฏ ซึ่งเป็นที่ตั้งอาศรมของพระกศยปมุนี และพระอติติ ผู้เป็นเทพบิดาและเทพมารดาแล้วเล่าเรื่องให้ฟัง พระอติติอ่อนวอนพระกศยปมุนีให้หาทางช่วยเหลือ พระกศยปมุนีก็ให้นางตั้งจิตอธิษฐานอ่อนวอนพระวิษณุ เพื่อบุญวาสนาช่วยพระองค์คงจะประทานอุบายให้ พระอติติเริ่มบูชาพระวิษณุ ทูลเชิญให้เสด็จมา พระวิษณุทรงทราบได้ด้วยญาณ จึงทรงครุฑมาที่เขาหิมะกุฏแล้วตรัสว่า อีกไม่นานพระองค์จะอวตารมาเกิดเป็นโอรสของพระอติติ ให้นางหมั้นเจ้าพรณินิบัติบำเรอพระกศยปให้ดี แล้วให้นางตั้งสมาธิมันถึงพระองค์ทุกวัน พระอติติทำตามที่พระนารายณ์สั่งไว้ทุกประการ ต่อมานางก็ประสูติกุมาร

“รูปตระการโสภา สรรพลักษณ์ผ่องผุด ดุจรัตนมณี วรรณฉวีโอภาส ผ่องพิลาสขาวงาม เกศาครามปานเมฆ เอกอุดมทั่วไปแต่ร่างไชร้อย่อมกว่า ชนธรรมชาติสักน้อย แซ่มช้อย่นารักครัน ครานั้นกศยปให้ ให้นามบุตรเสนาหา ว่าวามนสมทรง เพราะพระองค์นั้นตั้งสิ่งเสียอื่นบ่มี ท่วงที่น่าเอ็นดู ตรุดานารักใคร่ ปัญญาไชร้แหลมหลักหมั่นนักชอบการเรียน เพียรในทางศึกษา มิช้าเรียนรู้จบ ครบวิทยาใหญ่น้อย รู้ระเบียบเรียบร้อย ทุกสถาน ”

ครั้นถึงเวลาครบวชก็บวชตามแบบพราหมณ์ ต่อมาวามนพราหมณ์ได้ข่าวว่า พลีจะทำพิธีบูชาไฟจึงลาบิดามารดาไป เมื่อวามนพราหมณ์เข้าไปสู่มณฑลที่ทำพิธี ท้าวพลีก็ฉวยหม้อน้ำมาชำระเท้าของพราหมณ์จนสะอาด แล้วรองน้ำที่ล้างเท้านั้นมารดศีระ



ของตน เสร็จแล้วจึงถามวามนพราหมณ์ว่าประสงค์สิ่งใด วามนพราหมณ์ตอบว่าจะขอที่เพียงสามก้าวเท่านั้น ท้าวพลีตกลงจะหลั่งน้ำ ยกให้ แต่พระศุกร (ศุกระ) ผู้เป็นอาจารย์ได้ห้ามไว้ แล้วกล่าวว่า พราหมณ์ผู้นี้มิใช่พราหมณ์ธรรมดา แต่มีอาชุลได้ตรง ๆ ว่าเป็นใคร

“ครานั้นจึงศุกระ ผู้เป็นพระอาจารย์ ร้องทัดทานห้ามไว้ ว่าทรงชัยตริก่อน อย่าเร่งร้อนให้เกิน อ้าอย่าเพลินเพลินหลง แม้พระองค์ยกดิน สั้นสามย่างให้แล้ว คงไม่แคล้วฉิบหาย ภาสายจะไร้ถิ่น ที่แดนดินครอบครอง จะต้องไร้หมดแท้ แม้ที่ดินปลูกเรือน ข้าขอเตือน ราชชา อย่ายกให้โดยดาย ผลร้ายมากคงดล ถึงตนเธอแน่นอน อ้าภูธร เชื่อครู ผู้อาจรู้โดยญาณ ทายเหตุการณ์ล่วงหน้า อันว่าพรหมจารี ผู้ที่ขอนั้นไซ้ มิใช่พราหมณ์สามัญ ทรงธรรมอย่าประมาท อาตมะนี้ ทูลห้าม ปราบเธอเพื่อภักดี พรหมจารีนี้ไซ้ เปนใครข้าพขอเดา พอเข้าใจอยู่แล แต่มีอาจจะทูล จอมอสุรโดยตรง แต่ขอจงเชื่อข้า อย่ายอมยก แดนดิน สั้นสามย่างนั้นให้ ถึงแม่ได้ปฏิญญา ราชชาจงคืนคำ ทรงธรรมจงเชื่อข้อย ผู้แถลงแห่งถ้อย ภักดี แน่นา”

ท้าวพลีตรัสว่าพระองค์ไม่อาจจะคืนคำได้ ขณะที่หลั่งน้ำยก ที่ดินให้พราหมณ์ พระศุกรก็หายตัวไปอยู่ในตาน้ำคอกกันน้ำมิให้ไหล วามนพราหมณ์ก็บอกว่าตนสามารถทำให้น้ำไหลได้ แล้วนำยอดคากิม เข้าไปในปากตาน้ำ ถูกตาพระศุกรข้างหนึ่งบาดเจ็บ พระศุกร จำต้องออกมาจากตาน้ำนั้น ท้าวพลีก็หลั่งน้ำยกที่ดินให้ พระนารายณ์ อวตารสำแดงเดช ก้าวพระบาทสองก้าวก็ได้ดินแดนทั้งมนุษย์โลกและ เทวโลก ขุนมารตกใจตกค้าง นั่งลงไหว้พระนารายณ์ พระนารายณ์

ก็กลับคืนรูปเดิม เป้าสังข์เรียกเทวดามาทั้งหมดแล้วให้พระอินทร์ขึ้น
ไปครองสวรรค์ดังเดิม พระนารายณ์ให้พาลีไปอยู่บาดาลชั้นลึกที่สุด
ประหลาตผู้เป็นปู่สงสารหลานไปเยี่ยมแล้วว่ากล่าวหลานชายว่าคิดชั่ว
จึงต้องได้รับโทษ พาลีก็ตอบว่าตนต้องการเพียงแต่จะปราบพระอินทร์
เท่านั้น ไม่ได้คิดลบหลู่พระนารายณ์เลย ปู่สั่งสอนให้หลานตั้งจิต
บูชาพระนารายณ์และพระศรี หลานชายทำตามคำสอนนั้น ต่อ
มาพระศรีก็ขอให้พระนารายณ์ยกโทษให้ท้าวพาลี พระนารายณ์ก็ยก
โทษให้ แล้วให้ครองโลกบาดาลชั้นที่ 3 ชื่อ สุตล ท้าวพาลีก็ครอบครอง
ดินแดนนั้นด้วยความร่มเย็นเป็นสุข



ตอนที่ 6

อวตารเป็นพราหมณ์ถือขวาน

มีพระราชาองค์หนึ่ง ชื่อ คาคิ เป็นพระอินทร์อวตารลงมา
กำเนิดในราชวงศ์เกาศิก ได้ครองราชย์ในเมือง กานะกุพชะ มีราช
ธิดาองค์หนึ่งชื่อ สัตยวดี มีรูปโฉมงดงามมาก ฤษีคนหนึ่งชื่อ ฤจิก
ประสงค์จะได้ราชธิดาจึงเข้าไปขอท้าวคาคิ ท้าวคาคิไม่เต็มใจให้เพราะ
พราหมณ์ชราแล้ว ส่วนราชธิดายังเป็นสาวแรกรุ่น จึงตรัส
แก่พราหมณ์ฤจิกว่า ถ้าหากหาม้าสีขาวทั่วทั้งตัว แต่หูดำและวิ่งได้เร็ว
มาก มาให้หนึ่งพันตัวจะยกราชธิดาให้ ฤจิกกลับที่อยู่แล้วจัดพิธีบูชา
บวงสรวงพระพิรุณ พระพิรุณก็หาม้าลักษณะดังกล่าวมาให้
ฤจิกนำม้าไปมอบให้ท้าวคาคิ ท้าวคาคิก็ยกราชธิดาให้ ต่อมานาง
สัตยวดีต้องการจะมีโอรสเพื่อสืบสกุล ฤจิกก็ทำพิธีกวนข้าวทิพย์ นาง
สัตยวดีขอให้กวนเมื่อพระราชมารดา ฤจิกก็ทำไปแล้วสั่งให้จำไว้ให้ตึกว่า
จานหนึ่งให้นางสัตยวดีกินเพื่อที่จะได้มีบุตรชายที่ประพฤติตนสมชาติ
เชื้อพราหมณ์อยู่ในศีลธรรม ส่วนอีกจานหนึ่งให้พระราชมารดาเสวย
เพื่อที่จะได้มีโอรสที่มีฤทธิ์เดชมาก ต่อมาไม่นานพระราชมารดามาที่
อาศรม นางสัตยวดีทูลเรื่องข้าวทิพย์ทั้งสองจานให้ฟัง พระราชมารดา
ก็ให้แลกจานกัน เพราะนางมีโอรสที่เก่งกล้าแล้ว ส่วนนางสัตยวดียัง
ไม่มีบุตรชายเลย นางสัตยวดียอมแลกจานข้าวทิพย์กับพระราชมารดา
พอฤจิกกลับมาทักไกรธมากแล้วบอกว่า ลูกของนางสัตยวดีจะมีลักษณะ

เหมือนกษัตริย์ คือมีความพอใจที่จะรับ ส่วนโอรสของพระราชมารดา จะมีใจเป็นพราหมณ์คือไม่สันติ เฝ้าภาวนา นางอ้อนวอนอย่าให้มีลูกผิด เพศของพราหมณ์ หากไม่สามารถแก้ได้ก็ขอให้ผลนั้นตกไปถึงหลาน ฤๅจิกนิยยอม ดังนั้นลูกของนางสัตยวดีจึงมิได้มีลักษณะผิดแผกไปจาก พราหมณ์ทั้งหลาย พราหมณ์นี้มีชื่อว่า ชมทักนี เป็นยอดดอยแห่งหนึ่ง พราหมณ์ คือ ประพฤติปฏิบัติแต่ในสิ่งที่ดีงาม ต่อมาฤๅชีชมทักนี ไปขอราชาธิดาที่ชื่อเรณุกา จากพระราชอาประเสนะชิต หลังจาก พิธีอาวาทมงคลแล้ว นางเรณุกาก็ไปอยู่อาศรม ปรมนิบัติฤๅชีชมทักนี เป็นอย่างดี มีบุตรชายทั้งหมดห้าคน คนสุดท้ายมีชื่อเสียงมากชื่อว่า ราม เป็นคนโปรดของพระศิวะ พระศิวะได้ประทานขวานเพชรให้ เป็นอาวุธจึงได้ชื่อว่า ปรศุราม ถึงแม้จะเป็นพราหมณ์แต่ก็เก่งกล้า สามารถในการรบ เนื่องจากเกิดในตระกูลพราหมณ์ จึงถือนั่นในทาง ธรรม ไม่คิดมุ่งร้ายใคร บำเพ็ญเพียรตามวิสัยพราหมณ์ คอยรับใช้บิดา มารดา เมื่อมีภัยอันตรายใด ๆ มาถึงอาศรมจึงจะใช้กำลังและความ สามารถปราบพวกพาล วันหนึ่ง บุตรทั้งห้าเข้าป่าไปหาผลไม้ ฤๅชี ชมทักนีก็ไม่อยู่เหลือแต่นางเรณุกา นางไปอาบน้ำที่แม่น้ำได้เห็นกษัตริย์ องค์หนึ่งหยอกล้อพระมเหสีอยู่อย่างมีความสุข นางเรณุกาจึงมีจิต ริษยาเพราะว่าพระมเหสีนั้นมีสวามีเป็นกษัตริย์ มีความสุขหยอก ล้อกันน่าเอ็นดู ส่วนตัวนางเรณุกาเองมีสามีเป็นฤๅชี ไม่เคยหยอกล้อเล่น ด้วย และนางต้องทำการงานหนักถึงแม้จะเป็นลูกกษัตริย์ แต่มาแต่ง งานกับพราหมณ์จึงต้องมาลำบากส่วนนางที่เป็นมเหสีไม่เคยต้อง ลำบากเลย ดังนั้นเมื่อกลับถึงอาศรมแล้วนางก็มีจิตใจเศร้าหมองไม่สบาย

ใจ พอฤๅษีชมทศนี้กลับมาก็ได้ถาม ได้ความจริงก็โกรธมาก เมื่อรู้มณวัต
บุตรชายคนโตกลับมา ฤๅษีชมทศนี้ก็สั่งให้ฆ่ามารดา รุมนวัต
ไม่กล้าฆ่าเพราะความกตัญญูฤๅษีผู้เป็นบิดาก็สาปให้เป็นบ้า พอบุตร
ชายคนที่สอง สาม และสี่ กลับมา ฤๅษีชมทศนี้ก็สั่งให้ฆ่ามารดา
อีก บุตรทั้งสาม ก็ไม่อาจฆ่าได้ จึงถูกบิดาสาปให้เป็นบ้าไปด้วย
ครั้น ราม บุตรชายคนเล็กกลับมาบิดาก็สั่งให้ฆ่ามารดาอีก ราม
ดรีกตรองดูแล้วเห็นว่าถ้าไม่ฆ่า นอกจากจะถูกลาสาปแล้ว ยังช่วย
ชีวิตมารดาไม่ได้อีกด้วย การทำตามคำสั่งบิดา บิดาอาจจะให้พร จึงตัด
สินใจกราบแทบเท้าขอขมาลาโทษมารดา เพราะจำต้องทำตามคำ
บิดาสั่ง แล้วเอาขวานเพชรฟันคอมารดาขาดฤๅษีชมทศนี้พอใจมากจะ
ให้พรทุกอย่างตามที่รามต้องการ รามขอพรสามประการ ประการ
แรก ขอให้มารดาฟื้นคืนชีพขึ้นมาแล้วให้ลืมเรื่องที่ถูกล่า และให้มีจิต
ผ่องใสพ้นจากบาปทั้งปวง ประการที่สองขอให้พี่ชายทั้งสี่คนหาย
บ้า ประการที่สาม ขอให้ตนรบชนะทุกครั้ง และขอให้อายุยืน ชมทศนี้
ก็ให้พรดังประสงค์ พ่อแม่พี่น้องก็อยู่ร่วมกันด้วยความสุข ต่อมาอีก
หลายปีจึงเกิดเรื่องขึ้นอีก

ขอย้อนกล่าวไปถึง ก่อนที่จะกำเนิดพราหมณ์ปรศุราม ได้มี
กษัตริย์องค์หนึ่งชื่อ พระอรชุน (มีอีกชื่อหนึ่งว่า การตะวีระยะ) ขณะที่ยัง
เยาว์อยู่ได้พากเพียรเรียนศิลปวิทยา ณ อาศรมของฤๅษีหัตตะไตรย
พระอรชุนหมั่นปรนนิบัติพระอาจารย์เป็นอันดี พระหัตตะไตรยจึง
ให้พรพระอรชุน พระอรชุนก็ขอพรเจ็ดประการ คือหนึ่งขอให้มียศ
หนึ่งพัน สอง ขอบุชบกทองคำที่ล่องลอยไปได้ตามใจปรารถนา

สาม ขอให้มีย่านาจอปราบผู้ทุจริต สี่ ขอให้มียชยันนะทั่วทั้งแผ่นดิน
เป็นเอกในหมู่มหาชนทั้งหลาย ห้า ขอให้มียจิตรู้จักผิดและชอบเพื่อจะ
ได้ปกครองชนทั้งหลายด้วยความชอบธรรม หก ขอให้มียฤทธิ์ รบครึ่ง
ใดขอให้ชนะ เจ็ด เวลาตายขอให้ตายด้วยมือของผู้มีชื่อเสียงไปทั่วพื้น
พิภพ พระกัตตะไตรยประสาทพรให้ พระอรชุนลากลับเมือง ตั้งแต่
นั้นมาพระอรชุนก็ได้เป็นพระราชาผู้ยิ่งใหญ่มีฤทธิ์มาก ศัตรูทั้งหลาย
เกรงกลัว พระอรชุนอยู่มาได้แปดหมื่นห้าพันปี ไม่มีความทุกข์เลย มี
แต่ความสุข ครั้นนั้นเมืองลงกามีทศกัณฐ์เป็นผู้ครองเมือง เมื่อทศกัณฐ์
ได้ข่าวว่าพระอรชุนเก่งกล้าสามารถก็มีใจอิจฉา อยากจะลองฤทธิ์สู้ดู
สักครั้ง จึงจัดไพร่พลยกไปถึงเมืองพระอรชุน แต่พระอรชุนไป
ประพาสป่าริมแม่น้ำนรรพทา ทศกัณฐ์ก็ตามไป ให้พักไพร่พลแล้วทำพิธี
บูชาพระอิศวรเพื่อให้ตนมีฤทธิ์อำนาจมากขึ้น ครั้นนั้นพระอรชุนยัง
ไม่รู้ว่า ศัตรูมาอยู่ใกล้ ๆ ก็ชวนพระมเหสีลงเล่นน้ำพร้อมกับนางสนม
กำนัล แล้วกางแขนออกกั้นน้ำน้ำก็ไหลกลับไปทางต้นน้ำท่วมหาดที่
ตั้งพิธีของทศกัณฐ์ พัดเอาเครื่องบูชาสังเวททั้งหลายไปหมดสิ้น
ทศกัณฐ์โกรธมากเร่งไพร่พลให้ยกทัพไปจนถึงค่ายหลวงของพระอรชุน
แล้วไล่ฆ่าฟันทหารของพระอรชุนล้มตาย พระอรชุนขึ้นจากน้ำมารบ
กับทศกัณฐ์ ทศกัณฐ์แพ้ถูกจับตัวไปประจานในเมือง ชาวที่ทศกัณฐ์
ถูกจับก็ระบือไปทั่ว เมื่อพระนารทฤๅษีได้ข่าวก็ไปแจ้งให้เปาลีสตย์
บิดาของทศกัณฐ์ทราบ เปาลีสตย์รีบไปเฝ้าพระอรชุนและขอให้ยก
โทษให้ทศกัณฐ์ด้วย พระอรชุนยกโทษให้ แล้วสาบานเป็นมิตรกัน
เมื่อคืนดีกันแล้วทศกัณฐ์ก็กลับไปลงกา พระอรชุนครองมนุษย์โลกต่อ

ไป ตั้งแต่นั้นมาพระอรชุนก็เป็นที่เคารพของปวงกษัตริย์ทุกแคว้น พระอรชุนเป็นผู้ค้ำจุนกษัตริย์ทั่วทุกแห่ง ถ้าพราหมณ์ไปมีเรื่องกับ กษัตริย์ พระอรชุนจะเข้าข้างกษัตริย์ทุกครั้ง ต่อมาพระอรชุนมีจิต อาฆาตพวกวราหมณ์ ตามปราบอยู่เสมอ มิได้เกรงแม้แต่ฤาษีที่บำเพ็ญ พรต ครั้งหนึ่งพระอรชุนโกรธพระวชิษฐมุณี ไปล้อมอาศรมไว้ พระ วชิษฐ์ใช้ให้โคกามะเรนุ หรือสุรภี ที่ได้มาแต่ครั้งกวนเกษียรสมุทร เป็นผู้เฝ้าไฟพรุพล มาต่อสู้กับไฟพรุพลของพระอรชุน รบกันไม่นาน ไฟพรุพลของพระอรชุนก็แตกพ่ายไป หลังจากนั้น พระวชิษฐ์พร้อม ด้วยพราหมณ์ทั้งหลายก็ไปเฝ้าพระวิษณุ ทูลเรื่องราวต่าง ๆ ให้ทรง ทราบ พระวิษณุรับปากจะช่วยโดยการแบ่งภาคอวตารในครมภ์ของ นางเรณุกา (คือ ปรศุราม) เมื่อถึงเวลาที่จะปราบยุคเข็ญ พระอินทร์ ก็ช่วยดลบันดาลให้พระอรชุนไปประพาสป่าจนไปถึงอาศรมของฤๅ ชิมทัคนี พระอรชุนลงจากม้าไปพักผ่อนในอาศรม นางเรณุกาก็ ต้อนรับอย่างดี ครั้นเห็นพระอรชุนและบริวารเหน็ดเหนื่อยและหิวโหย นางก็เรียกโควิเศษมาสั่งให้หาอาหารทั้งข้าวและน้ำ โควิเศษก็หา อาหารอย่างดีเลิศมาให้ และไม่ว่าพระอรชุนและบริวารจะเรียกหาอะไร โคก็นำมาให้ในเวลาไม่นาน พระอรชุนอยากได้โค จึงขอต่อนาง นางเรณุกาปฏิเสธ พระอรชุนขอลูกโคแทน นางก็ปฏิเสธอีก เพราะ ไม่อยากพวากแม่โคกับลูกโค พระอรชุนโกรธออกจากอาศรมสั่งให้ ไฟพรุพลจับลูกโคไป แล้วให้ช่วยกันโค่นต้นไม้ที่ปลูกรอบ ๆ บริเวณนั้น จนหมดสิ้น เมื่อฤๅชิมทัคนีกลับมาเห็นต้นไม้ถูกโค่น และแม่โคร้องหา ลูกน้อยก็ไต่ถามนางเรณุกา นางเล่าให้ฟัง ฤๅชิมทัคนีบอกนางอย่า

ให้จองเวร แต่นางยังไม่หายโกรธ พอปรศุรามกลับมา นางก็เล่าเรื่องให้ฟัง ปรศุรามโกรธมาก จับขวานและธนูอาวรุคู่มือตามไปจนทันพระอรชุน ต่อว่าพระอรชุนว่าไม่รู้จักบุญคุณคน และรังแกผู้หญิง ปรศุรามรบกับพระอรชุนฆ่าพระอรชุนได้ เสร็จแล้วก็กลับอาศรมเล่าเรื่องให้บิดาฟัง ฤๅษีชมทศนีฟังแล้วก็ไม่สบายใจบอกกับปรศุรามว่า คงมีการจองเวรกันอีก รามตอบว่าถ้าหากมีผู้ใดมารบอีกก็ต้องตายด้วยคมขวานของตน

ฝ่ายโอรสทั้งหลายของพระอรชุนต่างโกรธแค้นปรศุรามรีบนำพระศพกลับไปถวายพระเพลิง เสร็จแล้วก็ยกทัพมายังอาศรมของฤๅษีชมทศนี ขณะนั้นปรศุรามไม่อยู่ โอรสพระอรชุนให้ไพร่พลล้อมอาศรมไว้ แล้วให้ฤๅษีชมทศนีส่งตัวรามมาให้ ฤๅษีชมทศนีตอบว่า ไม่ใช่ว่าอยากจะขัดคำสั่ง แต่ขอให้คิดดูดี ๆ ว่าใครเป็นผู้ก่อเหตุขึ้นก่อน ถ้าหากพระอรชุนประพฤติดูอยู่ในธรรมก็คงไม่ตาย แต่เนื่องจากพระอรชุนทำบาป ผลบาปนั้นจึงตามสนอง ทำให้สิ้นชีวิต ตัวรามเองก็โกรธจนเกินเหตุไป ถ้าหากรามอยู่ในอาศรมตนก็คงจะไล่ให้ออกไปขอโทษแล้ว โอรสทั้งหลายได้ฟังก็โกรธสั่งให้ทหารไล่ฟันฤๅษีชมทศนีร้องให้รามช่วย แต่รามอยู่ไกลไม่ได้ยิน ฤๅษีชมทศนีจึงถูกรุมฆ่าตาย พอฆ่าฤๅษีแล้ว โอรสพระอรชุนก็พากันกลับเมือง พอรามกลับมาเห็นบิดาสิ้นชีวิตจึงตั้งปณิธานว่าจะตามฆ่าพวกกษัตริย์ให้หมด รามจัดการเผาศพบิดาตามแบบของพราหมณ์ เอาอัฐิไปลอยน้ำ เสร็จแล้วจึงไปยังเมืองมหิষมตี ทำรบกับโอรสพระอรชุน ฆ่าโอรสและญาติวงศ์ของพระอรชุนจนหมดก็ยังไม่หายแค้น จึงตาม



หม่ากษัตริย์ต่าง ๆ เหลือแต่ผู้หญิงที่หนีรอดไปได้ บางรายหลบซ่อนตัวอยู่ เมื่อรามรู้ว่ามิบุตรชายก็ตามไปฆ่า รามตามฆ่าจนหมดเชื้อวงศ์กษัตริย์ที่เป็นชาย จึงหายแค้น รามไปหาพระกัศยปถวายแผ่นดินทั้งหมดให้ครอบครอง แล้วตนก็ไปอยู่ที่ภูเขามเหธร ประกอบกิจบูชาเทพต่อไป เหล่านางกษัตริย์ทั้งหลายก็พากันร่ำไห้ไปอ้อนวอนพวกพราหมณ์ขอให้สืบเผ่าพันธุ์กษัตริย์ให้ เพราะเหล่ากษัตริย์ได้สูญเสียพันธุ์ไปแล้ว พวกพราหมณ์ได้ฟังก็คิดว่าตนควรช่วยเหลือ เพราะว่าเหล่ากษัตริย์นั้นมีหน้าที่คอยระงับทุกข์เข็ญต่าง ๆ คนทั้งหลายจะมีความสุขได้ก็เพราะได้ฟังกษัตริย์ที่คอยปราบปรามศัตรู และพวกพราหมณ์เองก็ไม่มีฝีมือในการรบ ไม่อาจจะต่อสู้กับพวกอสูรได้ ดังนั้นพวกพราหมณ์จึงพร้อมใจกันสมสู่อยู่กับนางกษัตริย์เหล่านั้น สืบเผ่าพันธุ์ขึ้นใหม่ล้วนมีฤทธิ์เก่งกล้า พวกพราหมณ์เองก็ได้อยู่ร่วมเย็น

เป็นสุข ประกอบพิธีต่าง ๆ ได้ก็เพราะกษัตริย์ช่วยดับทุกข์เข็ญให้
พระนารายณ์ซึ่งอวตารมาเป็นพราหมณ์ถือขวานนี้ เมื่อประกอบกิจ
เสร็จแล้วก็ได้กลับสวรรค์ ยังมีเรื่องต่อไปในที่เจ็ดอีก



บางที่ 7

อวดตายเป็นพระสามจันทร์

กษัตริย์เผ่าพงศ์อิทธิขวากุผู้เป็นหลานพระอาทิตย์ ครองเมือง
อโยธยาในแคว้นโกศลด้วยความร่มเย็นเป็นสุขสืบต่อมาจนกระทั่งถึง
สมัยท้าวทศรถ พระองค์เป็นผู้ที่รอบรู้วิชาไตรเพท ชำนาญในการ
ปกครองและการสงคราม ตั้งอยู่ในธรรมปฏิบัติและมีทรัพย์สมบัติ
มากกว่ากับท้าวฤเวร ในเมืองอโยธยามีชนทั้ง 4 วรรณะ และต่าง
ก็ปฏิบัติหน้าที่ของตนเป็นอย่างดี ท้าวทศรถมีอาจารย์ที่สำคัญ 2
องค์คือ พระวชิษฐ์ กับพระวามะเทพ มีอำนาจผู้เก่งกล้าสามารถ
แปดคน มีพระมเหสี 3 องค์ คือ เกาศัลยา สุมิตรา และไภเกยี่ พระองค์
ปรารถนาจะมีโอรสไว้สืบตระกูล จึงตรัสปรึกษาหารือกับเหล่า
มนตรีทั้งแปด เหล่ามนตรีให้คำแนะนำว่าควรจะทำพิธีอัสวเมธ (พิธี
บูชาด้วยม้า) ท้าวทศรถก็ตรัสปรึกษาพระวชิษฐ์ พระวชิษฐ์เห็น
ด้วย ท้าวทศรถจึงไปเชิญฤาษีฤษะศฤงศ์ผู้สามารถ ให้มาช่วยทำพิธี
อัสวเมธให้ ทางเมืองอโยธยาจัดเตรียมทำพิธีอย่างใหญ่โต โดยเชิญ
พระญาติสนิท และกษัตริย์ที่เป็นมิตรทั้งหลายให้มาร่วมงาน พอถึง
ฤกษ์ก็ปล่อยม้าต้นไป เจ้าเมืองต่าง ๆ ต้อนรับม้าเป็นอย่างดี พอครบปี
ม้าก็กลับมา ท้าวทศรถจึงจัดให้มีพิธีพลีกรรมฆ่าสัตว์ใหญ่น้อย เพื่อบูชา
เทพทั้งหลาย ส่วนม้าต้นตัวสำคัญนั้นพอได้ฤกษ์ นางเกาศัลยาก็
ฆ่ามันนั้นตามที่ตำรากำหนดไว้ แล้วอยู่เฝ้าศพมันนั้นพร้อมกับชายา

อีกสององค์ พวกพราหมณ์ทั้งหลายพากันอวยพรให้นาง ท้าวทศรถ ก็ประทานทรัพย์สิ่งของให้พวกฤๅษีพราหมณ์ทั้งหลายเป็นจำนวนมาก พระวชิรฐ์กับพระฤๅษยะศฤงค์ก็ให้ท้าวทศรถขอพร ท้าวทศรถ ขอให้มิไอรส พระฤๅษยะศฤงค์ทูลตอบว่าท้าวทศรถจะมีไอรสสิ่งองค์ แล้วพระฤๅษยะศฤงค์ทำพิธีบูชาขอให้พระเป็นเจ้าช่วยด้วย เหล่าทวยเทพที่มารับพลีกรรมก็รับปากว่า ท้าวทศรถจะได้ไอรสดังประสงค์ พระอินทร์เห็นพระวิษณุทรงครุฑอยู่จึงเข้าไปเฝ้า ทูลเชิญให้อวตารไปปราบท้าวราพณาสูรผู้มีจิตใจพาล โดยแบ่งภาคไปสู่ครรรค์พระมเหสีทั้งสามของท้าวทศรถ พระวิษณุก็รับคำ

ขณะที่ท้าวทศรถอยู่ในพิธีมณฑลพังพราหมณ์สวดอยู่ ได้เห็น อสูรตนหนึ่ง ออกมาจากกองไฟมีร่างกายกำยำ นุ่งห่มสีแดง เสียงเหมือนกลอง ผมยารวากับขนราชสีห์ เดินรากับพยัคฆ์ ประคองหม้อทองใส่น้ำอมฤตมาแล้วทูลท้าวทศรถว่า ตนเป็นบุตรรับใช้ของพระพรหม พระพรหมให้น้ำน้ำอมฤตนี้มา น้ำอมฤตนี้จะบันดาลให้พระองค์มีไอรสสมดังหวัง ท้าวทศรถรับหม้อน้ำแล้วเดินประทักษิณอสูรนั้น แล้วนำน้ำอมฤตมาแบ่งให้นางเกาศัลยาตีมครึ่งหนึ่ง ที่เหลือจึงแบ่งให้นางสุมิตรา 1 ส่วน และนางไโกเกยี่ 1 ส่วน ต่อมานางทั้งสามก็มีครรรค์ฝ่ายเทวดาทั้งหลายตั้งแต่พระนารายณ์รับปากว่าจะลงมาอวตารก็พากันสร้างวานรที่มีฤทธิ์เพื่อให้เป็นบริวารของพระนารายณ์อวตารเอาไว้อคอยปราบท้าวราพณาสูร ต่อมา นางเกาศัลยา นางสุมิตรา และนางไโกเกยี่ ก็ประสูติไอรส ลูกของนางเกาศัลยาชื่อ พระราม ลูกนางสุมิตราเป็นฝาแฝดชื่อพระลักษมณ์และพระศัตรุฆ्न ลูกนางไโกเกยี่ชื่อ

พระภารต พระรามสนิทกับพระลักษมณ์ พระภารตสนิทกับพระศตรุณณ์ ต่อมาอีกหลายปี ฤาษีวิศวามิตรมาทูลท้าวทศรถว่า ทศกัณฐ์ให้มารีจและสุมะหุ มาคอยรบกวนพราหมณ์จนไม่เป็นสุข ขอให้พระรามไปปราบ ท้าวทศรถเห็นว่า พระรามยังเด็กไม่ค่อยเต็มใจให้ไป





พระวิศวามิตรก็น้อยใจกล่าวตัดพ้อ พระวชิษฐ์จึงทูลท้าวทศรถว่า
ให้พระรามไปเถิด พระรามเดินทางไปกับพระลักษมณ์ ขณะที่ผ่าน
ไปในป่าได้ฆ่านางยักษ์ชื่อนี้ชื่อ ตาทะกา พอไปถึงอาศรมพระวิศวามิตร
พักผ่อนได้หกวัน พลายักษ์ก็ยกมาอีก พระรามแผลงศรไปถูกมารีจ
แต่ไม่ตาย มารีจหนีไปได้ พระรามแผลงศรอีกทีไปถูกสุวาหุตาย
ต่อมาพระวิศวามิตรถามพระรามว่า ท้าวชนกแห่งมิลินครได้

เชิญกษัตริย์ทั้งหลายไปลองกังธนู เพราะเทวดา ยักษ์ และคนธรรพ์ก็ไม่สามารถจะกังธนูนี้ได้ พระรามจะไปลองกังธนูหรือไม่ พระรามตกลงจะไป ธนูนี้เดิมเป็นของพระศิวะที่ใช้ประหารพระทักษะ (บิดาของนางสตีมาเหสีพระศิวะ) และได้ตกทอดลงมาในสกุลของท้าวชนกแห่งมิลินทร ท้าวชนกตรัสว่าถ้าผู้ใดยกธนูขึ้นได้ก็จะยกนางสีดาผู้เป็นธิดาซึ่งท้าวชนกไปไถนา ได้มาให้เป็นมเหสี พระรามยกขึ้นได้แต่พ่อน้ำธนูจนสายตึงธนูก็หักเสียงดังกึกก้อง ท้าวชนกยกนางสีดาให้ และให้ไปเชิญท้าวทศรถมาในงานพิธีอภิเษกที่เมืองมิลินทาท้าวทศรถเสด็จมาพร้อมด้วยพระภรตและพระศัตรุณ ท้าวชนกยกนางอุรุมิลินดาให้พระลักษมณ์ ยกนางมาณฑะวีผู้หลานให้พระภรต และยกนางศรุตะเกียรติผู้หลานอีกองค์หนึ่งให้พระศัตรุณ พี่น้องทั้งสองก็ได้อภิเษกในวันเดียวกัน เสร็จแล้วท้าวทศรถก็เดินทางกลับขณะเดินทางเจอปรศุรามมาขอลองดีกับพระราม แต่พระรามสามารถเอาชนะได้ พอกลับมาถึงเมืองอโยธยาท้าวทศรถก็แต่งตั้งให้พระรามเป็นพระยุพราช ชาวเมืองพากันตกแต่งประดับประดาบ้านเรือนสวยงามมีดุริยางค์ดนตรีดีดสีตีเป่า เป็นที่ครึกครื้น ฝ่ายนางค่อมทาสของนางไภยเกย์ เห็นบ้านเมืองสว่างไสวทราบความแล้วก็กลับไปปลุกนางไภยเกย์ แล้วยุยงต่าง ๆ จนนางไภยเกย์เห็นผิดไปด้วย เกิดริษยาพระราม พอท้าวทศรถมาหา นางก็ร่ำไห้กลิ้งเกลือกต่าง ๆ ท้าวทศรถปลอบโยน นางทูลขอพรสองข้อ ท้าวทศรถยอมรับปากว่าจะให้นางจึงขอให้พระภรตเป็นพระยุพราช แล้วให้ขับไล่พระรามไปอยู่ป่า 14 ปี ไม่ว่าท้าวทศรถจะอ่อนวอนอย่างไรนางก็ไม่ยอมคืนคำ

ท้าวทศรถเสียใจมาก รุ่งเช้าตรู่ให้พระรามเข้าเฝ้า นางไกรเกษียก็บอก
เรื่องราวให้ทราบ พระรามไปลานางเกาศัลยา ส่วนพระลักษมณ์กับ
นางสีดาขอติดตามไปด้วย สุนันตร์สารติดตามไปส่งจนถึงชายป่า
ทั้งสามจึงเดินต่อไปถึงเขาจิตรกูฏไปสร้างอาศรมอยู่ใกล้ ๆ กับฤษี
วาลมิกิ ฝ่ายในเมืองอโยธยา ท้าวทศรถตรอมใจคิดถึงพระรามจน
สวรรคต พระวชิษฐ์ให้คนไปทูลเชิญพระภารตกลับมา พอพระ
ภารตกลับมาอโยธยา รู้ความจริงก็เศร้าโศกเสียใจจะไปตามพระราม
กลับ พระวชิษฐ์ปลอมโยนให้คลายโศกแล้วให้จัดงานศพท้าวทศรถ
พอเสร็จงานแล้วพระภารตก็จัดทัพไปตามพระรามกลับ นางเกาศัลยา
นางสุมิตรา นางไกรเกษีย และพระศัตร์ภัน ก็ไปด้วย เมื่อพบพระราม
แล้ว พระรามไม่ยอมกลับ เพราะตั้งใจจะรักษาคำพูดของท้าวทศรถ
พระภารตจึงนำเอาฉลองพระบาทไปแทนตัวพระราม

อยู่มาไม่นาน พราหมณ์ผู้หนึ่งมาทูลพระรามว่า พญาขรผู้เป็น
น้องทศกัณฐ์ ชอบรังแกพวกฤษีทั้งหลาย เตือนให้พระรามระมัดระวัง
นางสีดาให้ดี พระรามก็เชื่อฟังคำ ต่อมาไม่นานพระรามก็เบื่ออาศรม
ที่อยู่นั้นจึงย้ายที่อยู่ใหม่ วันหนึ่งเดินทางไปพบยักษ์ชื่อ วิจารณ์ ยักษ์นี้
ได้กล่าวล่วงเกินพระราม พระลักษมณ์ยิงศรราวกับห่าฝน แต่วิจารณ์
ไม่ตาย ทั้งสององค์ช่วยกันฟันแขนอสุรจนขาดวิน ล้มลง พระราม
เหยียบไว้แล้วให้นุชาขุดหลุมฝัง ยักษ์จึงตายและพ้นจากคำสาป
(เดิมยักษ์นี้เป็นคนธรรมดาในสวรรค์แต่ไปลอบรักกับนางรัมภา เมื่อท้าว
เวสสะวันทรงทราบก็สาปให้เป็นรากษสอยู่จนกว่าจะถูกพระรามฆ่า
จึงจะพ้นสาป) พระรามเดินทางต่อไปจนถึงอาศรมฤษีสฤตฤคษณะ

พระฤๅษีชวนให้อยู่ด้วย แต่พระรามขอเดินทางต่อไป บางคราวพักกลางป่า บางคราวพบอาศรมก็เข้าไปขอพัก บางแห่งพักอยู่นาน บางแห่งก็พักอยู่น้อยวัน พวกพราหมณ์ก็ตามเสด็จไปด้วย เดชะบารมีของพระรามทำให้พวกยักษ์ไม่กล้ารังแกพราหมณ์อีก พระรามท่องเที่ยวไปในป่าจนถึงสิบปีก็กลับมาอยู่ที่อาศรมพระฤๅษีสู่ตีกษณะอีกครั้งหนึ่ง พระรามถามถึงพระอัครสหายพรหมฤๅษี พระสุตีกษณะก็ชี้ทางให้ เมื่อไปถึงอาศรมของพรหมฤๅษีนั้น ท่านก็มอบธนูแก้วศรพรหมาสตร์และพระแสงดาบแก่พระรามและแนะนำให้ไปปลุกอาศรมอยู่ริมฝั่งน้ำโคทา พระรามเดินทางต่อไป ระหว่างทางได้พบพญานกชื่อ ชฎายุ ผู้เป็นมิตรกับท้าวทศรถด้วย เมื่อไปถึงฝั่งน้ำก็ให้พระลักษมณ์ปลุกอาศรมอยู่อาศัย ฝ่ายนางศุรปะนพาน้องทศกัณฐ์เดินผ่านอาศรม เห็นพระราม นึกรัก เข้าไปขอให้รับนางเป็นชายา พระรามไม่รับ นางโกรธตรงเข้าตบตีนางสีดา พระรามให้พระลักษมณ์ลงโทษ พระลักษมณ์ฟันถูกจมูกและหูนางขาด นางร้องลั่นหนีไปฟ้องพญาขรผู้พี่กล่าวว่าพระรามและพระลักษมณ์ก็ยวนาง นางไม่ปลงใจด้วยเลยถูกฟัน พญาขรให้ยักษ์สิบสี่ตนไปปราบ พระรามกลับมายักษ์ตายหมด พญาขรจึงยกทัพไปปราบ ให้พญาทูษณ์และพญาตรีเศียร เป็นทัพหน้า แต่ทั้ง ทูษณ์ ขร ตรีเศียร ก็ถูกพระรามฆ่าตายหมด มียักษ์หนีรอดไปได้ตนหนึ่งนำความไปแจ้งทศกัณฐ์ในเมืองลงกา ทศกัณฐ์โกรธจะแก้แค้นแทนน้อง แต่ใจจริงนั้นอยากได้นางสีดา มากกว่า พอรู้จะให้จัดทัพไปยังอาศรมของมารีจ ขอให้ช่วยแก้แค้นให้ด้วย มารีจกล่าวห้าม ครั้งแรกทศกัณฐ์เชื่อฟังก็กลับเมือง พอนาง

ศุรปะนขามากล่าวชมนางสีดา ทศกัณฐ์ก็อยากได้นางขึ้นมาอีก จึงไปหา มาริ จให้ช่วย มาริ จจำต้องแปลงกายเป็นกวางทองไปล่อนางสีดา พอนางสีดาเห็นเกิดอยากได้ พระรามจึงตามกวางไป ฝากนางสีดาไว้กับพระลักษมณ์ พอถึงกลางป่าก็ตามกวางทัน พระรามแปลงศุรไปถูกตัวกวางแปลง กวางแปลงก็ร้องเป็นเสียงพระรามให้พระลักษมณ์และนางสีดามาช่วย แล้วกวางนั้นก็กลับร่างเป็นอสูรดั่งเดิม พระรามรู้อุบายก็ทิ้งศุรไปและเข้าไปในป่ายังกวางตัวอื่นได้ แล้วรีบกลับอาศรม ฝ่ายนางสีดาได้ยินเสียงร้องของกวางแปลงเข้าใจว่าเป็นเสียงพระรามจึงให้พระลักษมณ์รีบไปช่วย พระลักษมณ์หัดหานางก็ตัดพ้อจนพระลักษมณ์ต้องออกไปตามหาพระราม ทศกัณฐ์เห็นเป็นโอกาสดีก็แปลงกายเป็นฤๅษีเข้าไปหานางสีดา ชักชวนให้ไปเมืองลงกา นางสีดาไม่ยอมไป ทศกัณฐ์จึงอุ้มนางสีดาขึ้นราชรถเหาะไปเมืองลงกา ขณะที่ผ่านป่าสีดาเห็นชฎายุกีเรียกให้ช่วย ชฎายุกีทศกัณฐ์ไม่ได้ถูกทศกัณฐ์ตัดปีก นางสีดาถอดอาภรณ์เครื่องประดับทิ้งตามทางเพื่อให้พระรามตามพบ เมื่อถึงลงกาทศกัณฐ์ก็เพียรเกี้ยวนางนางไม่ยอมฟัง ทศกัณฐ์จึงจัดให้นางสีดาอยู่ที่สวนนอกเมืองให้นางยักษ์คุมไว้

ฝ่ายพระรามกลับมาพบพระลักษมณ์กลางทางจึงคิดว่าไม่ควรทิ้งนางสีดาไว้ แล้วชวนกันรีบกลับอาศรม เมื่อไม่พบนางสีดา ก็พากันไปที่ฝั่งน้ำโคทา ก็ไม่พบจึงเดินเข้าป่าตามหานาง พบ แหวน ต้มหู และกำไล ที่นางทิ้งไว้ระหว่างทาง ครั้นเดินต่อไปพบชฎายุกี ชฎายุกีเล่าเรื่องให้ฟังแล้วก็ตาย สองพี่น้องเดินทางต่อไปถึงป่าโกญจนะวัน

ปานี้มียักษ์ฉัตตนหนึ่งดุร้ายมาเกี่ยวพระลักษมณ์ พระลักษมณ์โกรธ จึงฟันนางบาดเจ็บ เดินทางต่อไปพบยักษ์ชื่อกะพณ์ ซึ่งเดิมเป็นทวดา ที่ชอบแปลงกายเป็นยักษ์เที่ยวหลอกพราหมณ์และคนทั้งหลายให้ หวาดกลัว จึงถูกฉัตตนหนึ่งสาป ต่อเมื่อถูกพระรามพระลักษมณ์ตัด แขนให้ตายแล้ว ก็ฟันสาป เมื่อเทพบุตรนี้ฟันสาปแล้วได้ทูลพระ รามว่า ให้ไปหาพญาวานรชื่อสุครีพมาช่วย พระรามจึงเดินทาง ไปจนพบสุครีพและหนุมาน พระรามได้ถามสาเหตุที่สุครีพถูกไล่จาก เมืองแล้วรับปากจะแก้แค้นแทนให้ เมื่อไปถึงเมืองกษิกินธา สุครีพร้องทำพาลีให้ออกมารบกัน ขณะที่ทั้งสองกำลังรบกันอยู่ พระรามก็แปลงศรไปถูกพาลีตาย สุครีพได้ครองเมืองกษิกินธา ต่อมาพระรามก็ยกทัพไปติดตามนางสีดา พระรามให้หนุมานไปติด ตามข่าวนางสีดา หนุมานตามไปจนพบนาง ขณะที่กำลังจะผูกคอตาย หนุมานเล่าเรื่องที่พระรามติดตามมา ถวายพระธำมรงค์ของพระราม แล้วรับอาสาจะพานางกลับไป นางบอกว่าไม่เหมาะสมเพราะหญิงที่ แต่งงานแล้วไม่ควรจะให้ชายอื่นมาถูกต้องตัว กลับไปทูลพระรามรับ มารับกลับจึงจะควร นางปลื้มศรัทธาให้หนุมานนำไปถวายพระ ราม หนุมานถูกอินทรชิตใช้ศรนาศจับได้ ทศกัณฐ์สั่งให้เอาผ้า ชุบน้ำมันพันหางแล้วเอาไฟจุดเพื่อจะให้หางกุด หนุมานดีใจ เอาไฟจุด ปราสาทราชมนเฑียรเสียหายมาก แล้วจึงกลับมาเฝ้าพระราม

ทางเมืองลงกา ท้าวราพณาสูร (ทศกัณฐ์) โกรธมากต้องการ จะแก้แค้น พญาพิเภกเห็นนางรายก็ทูลทัดทานแนะนำให้คืนนางสีดา ไป จึงถูกขับออกจากเมือง พิเภกไปอยู่กับพระราม พระรามสั่ง

ให้ไพร่พลจองถนนไปลงมา เมื่อสร้างถนนแล้วยกทัพข้ามฟากไป
 สุกครีพเห็นฉัตรใหญ่ในเมืองลงมาก็หักเสีย พระรามส่งองคพาไปเป็นทูต
 ขอนางสีดาคืน ทศกัณฐ์ไม่ยอม ส่งกุมภกรรณออกรบก็ถูกพระราม
 ฆ่าตาย ต่อมาทศกัณฐ์ส่งอินทรชิตออกรบ อินทรชิตแผลงศร
 พรหมศาสตร์ไปถูกพระรามและพระลักษมณ์สิ้นสติ หนุมานและพิเภก
 ไปเที่ยวหาตัวยามาแก้ได้ อินทรชิตออกรบอีกครั้งหนึ่ง แอบแฝงตัวอยู่
 ในกลีบเมฆ คอยแผลงศรมาถูกศัตรุ พระลักษมณ์โกรธจะแผลง
 ศรพรหมศาสตร์ไปฆ่ายักษ์ทั้งโลก แต่พระรามห้ามไว้ อินทรชิตเกรง
 ว่าพระรามจะจับได้รีบหนีกลับเมืองไปเพื่อทำพิธีเพิ่มฤทธิ์เดช ได้
 เนรมิตรูปมาเป็นรูปนางสีดาถูกฆ่าให้ลืมหืม หันไปเฝ้าพระรามทูลว่า
 นางสีดาถูกฆ่าแล้ว แต่พิเภกทูลว่าเป็นกลลวงของอินทรชิตที่จะหนี
 ไปทำพิธี พระรามสั่งให้พระลักษมณ์ไปทำลายพิธี พระลักษมณ์ยก
 ทัพไปและฆ่าอินทรชิตได้ ทศกัณฐ์โกรธมากออกรบเอง และพุ่งหอก
 หมายจะฆ่าพิเภก แต่พระลักษมณ์เข้ามาขวางไว้ จึงถูกหอกเต็มที
 หนุมานไปหายาการรักษาได้ ทศกัณฐ์ออกรบใหม่แต่ถูกพระรามฆ่า
 ตาย พระรามแต่งตั้งให้พิเภกครองลงกาสืบต่อไป พระรามกล่าว
 ตัดพ้อนางสีดาเป็นเชิงไม่วางใจนาง นางสีดาเสียใจจะเผาตัวตาย พระ
 ลักษมณ์ให้ลิงตัดพื้มากองใหญ่ นางก็เดินประทักษิณรอบกองไฟ
 แสดงความบริสุทธิ์ แล้วเดินเข้าสู่กองไฟ ขณะนั้นเกิดปาฏิหาริย์มีเทวดา
 มาประชุมกันมากมาย ทั้งท้าวทศรถ ท้าวเวสสะวัน พระอินทร์
 พระพิรุณ พระศิวะ และพระพรหม ทวยเทพก็กล่าวว่า ทำไมจึงจะให้
 นางสีดาเข้ากองไฟ เพราะตัวพระรามเองก็คือพระนารายณ์อวตาร

มาปราบพาล แล้วนางสีดาก็คือพระลักษมีนั่นเอง เมื่อเสร็จกิจแล้ว
 ควรที่จะมีความสุขด้วยกัน พระอัครนี้จึงแหวกเปลวเพลิงออกแล้วจูงนาง
 สีดาออกไปอยู่ต่อหน้าพระราม พระรามทูลว่า นางสีดาเป็นสุดที่รัก
 ของพระองค์ พระองค์เองไม่สงสัยนาง แต่ไม่อยากจะใคร่พุดติฉิน
 นินทา จึงทดลองให้เห็นประจักษ์แก่ตา แล้วก็รับนางสีดามากอดด้วย
 ความรัก พระอิศวรจึงชี้ให้พระรามดูท้าวทศรถ พระรามก็ไหว้พระ
 ราชบิดา ท้าวทศรถก็ให้พรต่าง ๆ ฝ่ายพระอินทร์ถามว่าพระราม
 ยอยากได้พรอะไร พระรามก็ขอให้สิ่งที่ยากกลับฟื้นขึ้นมาใหม่ หลัง
 จากนั้นพระรามก็ลาพิเภก ตรีศอบใจสุครีพและเตรียมตัวกลับ
 อโยธยา พิเภกและสุครีพขอตามเข้ามาอโยธยาเพื่อจะชมบุญบารมี
 ในวันราชาภิเษกด้วย พระรามก็ยินดีให้มา แล้วตรัสใช้ให้หนุมาน
 ไปทูลพระภรตและพระมารดาว่าพระองค์จะกลับเมืองแล้ว พระภรตก็
 มารับพร้อมด้วยพระมารดาทั้งสามพระองค์ พระรามก็ครองราชย์
 ด้วยความร่มเย็นเป็นสุขสืบมา

ปางที่ 8

อวตารเป็นพระกฤษณะ

ในกรุงมถุรา มีกษัตริย์ครองราชย์ชื่อ อูกระเสน มีพระมเหสีชื่อ นางกรรณิ แต่ยังไม่โอรส วันหนึ่งพระมเหสีประพาสน้ำพร้อมด้วยเหล่าสนมกำนัล อสุรตนหนึ่งเห็นนางก็หลงรักแปลงกายเป็นสวามีของนางแล้วสมสู่ด้วย ต่อมานางก็มีครรภ์ พอถึงกำหนดประสูติโอรสองค์หนึ่งชื่อว่า กงส์กุมารเป็นผู้มีสันดานหยาบร้าย ชอบทำแต่บาป พระบิดาสั่งสอนก็ไม่เชื่อ วันหนึ่งกงส์ก็ทูลท้าวอูกระเสนว่า ไม่จำเป็นที่จะต้องเคารพบูชาองค์รามรามพ ท้าวอูกระเสน ก็ตอบว่า รามเป็นพระเจ้า เป็นผู้ดับความทุกข์ ถ้าพระองค์ไม่เคารพบูชาพระราม แล้วจะข้ามพ้นห้วงทุกข์อย่างไร กงส์ได้ฟังก็ขัดใจ คิดขบถตั้งตัวเป็นกษัตริย์แทนท้าวอูกระเสน ประกาศแก่ราษฎรทั้งหลายให้ดบูชามราม ให้เคารพพระศิวะแทน ประชาชนทั้งหลายเดือดร้อนมาก เพราะท้าวกงส์กดขี่ข่มเหง อำมาตย์สุจริต ถูกถอดออกจากตำแหน่ง พวกพาลขึ้นป็นใหญ่แล้วพากันกดขี่ข่มเหงคนทั่วไป ท้าวกงส์ชอบคบกับพวกอสุรใจพาล ถ้าเกลียดชังใครก็ใช้อสุรทำร้ายผู้นั้น ทำให้บ้านเมืองเดือดร้อนไปทั่ว แม่พระธรณีทนไม่ได้จึงแปลงกายเป็นโครีบไปที่เขาพระสุเมรุทูลพระอินทร์ถึงเรื่องราวต่าง ๆ แล้วทูลลาขุไปอยู่เมืองบาดาล พระอินทร์รีบไปปรึกษาพระศิวะ พระศิวะเห็นว่าควรจะให้พระวิษณุอวตารลงไปปราบยุคเข็ญอีก เทพทั้งหลายชวน

กันไปเฝ้าพระนารายณ์ ทูลขอให้พระองค์อวตารไปปราบท้าววงศ์
พระวิษณุรับคำจะเสด็จไปเกิดเป็นโอรสของท้าววสุเทพแห่งสกุล
ยาทพ พวกเทพทั้งหลายก็รับจะอวตารลงไปสู่โลกมนุษย์เพื่อช่วยพระ
วิษณุด้วย

วันหนึ่งพญากงส์ไปเที่ยวป่าพร้อมด้วยวสุเทพและนางเทวกี
ก็ได้ยินเสียงจากสวรรค์ว่า ลูกคนที่แปดของนางเทวกีจะเป็นผู้
ฆ่าพญากงส์ พญากงส์จะฆ่านางเทวกี แต่วสุเทพขอชีวิตเมียตนไว้
แล้วทูลว่าถ้านางคลอดบุตรเมื่อใดก็จะส่งมาให้พญากงส์ทุกคน
พญากงส์ก็ยกชีวิตให้ พอกลับจากป่าก็สั่งให้ทหารเฝ้าที่พักของนาง
ไว้ พอนางมีบุตรก็ส่งไปให้พระองค์ฆ่า แต่ทางที่จะกำจัดศัตรูยังมีอยู่
คือพระวิษณุสั่งให้โยคะนิทราไปยังบาดาล รับเอาลูกมารไปเข้าครรภ์
ของเทวกีหกงศ์ องค์ที่เจ็ดเกิดจากนาคซึ่งเป็นบัลลังก์ของพระวิษณุ
แบ่งภาคมาเกิดปลอดภัย เพราะเมื่อได้เวลาจนจะคลอด โยคะนิทรา
ได้ย้ายไปเข้าครรภ์นางโรहिณี พระวิษณุมาอวตารเป็นโอรสองค์ที่
แปดของนางเทวกี ส่วนโยคะนิทราไปเข้าครรภ์ของนางยโสธา เมีย
นันทะโคบาล เวลาที่พระวิษณุอวตารกำเนิดแล้ว พระองค์จะดลใจ
วสุเทพให้นำเอาพระองค์ไปเปลี่ยนกับลูกของนางยโสธา ส่วนพญากงส์
เมื่อรู้ข่าวว่านางเทวกีคลอดบุตรก็จะมาจับเด็กนั้นไปลงที่ก้อนหินใหญ่
เพื่อให้เด็กตาย โยคะนิทราจะไม่ตายจะเหาะขึ้นสวรรค์ไป หลังจากนั้น
เหตุการณ์ก็เป็นไปตามที่พระวิษณุสั่งไว้ คือ กุมารทั้งหกถูกฆ่าตายหมด
องค์ที่เจ็ดโยคะนิทราย้ายไปเข้าครรภ์นางโรहिณี เมื่อคลอดแล้วมีชื่อ
ว่า พलราม ส่วนนางเทวกีมีบุตรคนที่แปดชื่อว่า พระกฤษณะ วสุเทพ

ผู้บิดานำบุตรไปแลกกับนางยโสธาทแล้วรีบกลับมาที่อยู่ พอทหารได้ยินเสียงเด็กร้องก็ไปทูลพญางังส์ พญางังส์จับเด็กขว้างลงไปกับหิน แต่แทนที่เด็กจะตายกลับผุดลุกเหาะขึ้นฟ้าแล้วเนรมิตร่างกายใหญ่โตมี 8 มือ บอกกับพญางังส์ว่า พระนารายณ์อวตารลงมาแล้วและจะตามทำลายล้างพระองค์ พญางังส์ก็ให้พวกเสนาตามหาเด็กที่มีลักษณะดีแล้วจับมาให้หมด ส่วนวสุเทพและนางเทวกีนั้นพญางังส์ก็ไม่สนใจอีก สั่งให้ถอนทหารที่คุ้มบ้านออกไปหมด วสุเทพก็ให้न्हะโคบาลกับนางยโสธานำพระกฤษณะ นางโรहिณีและลูกน้อยไปอยู่ที่หมู่บ้านโคกุลพันธเขตกรุงมธูรา

พระกฤษณะและพระพลรามมีฤทธิ์เดชมากมาตั้งแต่ยังเยาว์ แม้ก่อนอดนม ก็ยังมีฤทธิ์มาก เช่น คราวหนึ่ง นางยักษีปุตะนา แปลงกายมาเป็นมนุษย์ตั้งใจจะฆ่าพระกฤษณะโดยการให้พระกฤษณะกินนม น้ำนมนี้มีพิษแต่พระกฤษณะดุดอย่างแรง จนนางยักษีทนไม่ได้ต้องตายไป วันหนึ่งพระกฤษณะลักนมขันทนมโสกินแล้วทำอ่างแตก นางยโสธาขัดใจขึ้นมาจึงเอาเชือกผูกเอวพระกฤษณะล่ามไว้กับอ่างใหญ่ พระกฤษณะลากอ่างไปขัดต้นไม้ใหญ่คู่หนึ่ง แต่ก็ยังลากอ่างต่อไปจนต้นไม้ถอนราก ฤทธิ์เดชของพระกฤษณะมีอีกหลายประการ จนได้ชื่อว่าเป็นน้องพระอินทร์ พอรุ่นหนุ่มก็มีรูปโฉมงดงามเป็นที่ติดใจของเหล่าสาว ๆ มีชายาหลายคน พระองค์นิยมการเดินรำที่จับมือกัน แล้วแบ่งภาคไปจับมือสาว ๆ ทุกคนเพื่อมิให้น้อยใจ พระองค์มีความชำนาญในการเป่าขลุ่ยมาก พญางังส์ได้ข่าวพระกฤษณะก็สั่งอสูรให้มาปราบ แต่ก็ถูกพระกฤษณะหักคอ พญางังส์ออกอุบาย

ใหม่ให้อะการุระไปเชิญพระกฤษณะและพระพลรามมาในเมือง เพื่อพบญาติพี่น้อง พี่น้องทั้งสองรู้ตัวแต่ก็ไม่กลัวจึงเข้ามาในเมือง ระหว่างทางเห็นชายผู้หนึ่งชักผ้าอยู่กลองใจโดยขอผ้าผืนหนึ่ง ชายนั้นตอบว่านั่นเป็นผ้าทรงของกษัตริย์ไม่บังควรที่ใครจะใช้ร่วมด้วย พี่น้องทั้งสองก็โกรธยื้อแย่งกระจัดผ้า และต่อยตีพนักงานผู้นั้นจนตายแล้วทั้งสองก็เลือกเสื้อผ้าสวมใส่อย่างงดงาม ขณะที่เดินเข้าเมืองชายขายดอกไม้ไม่มอบดอกไม้ให้ พระกฤษณะก็อวยพรให้เขามีความสุขตลอดชีพ เมื่อตายแล้วก็ให้ไปสวรรค์ ต่อมาพบนางค่อมถวายเครื่องหอม พระกฤษณะขอบใจให้พรให้นางหายหลังค่อม พอเข้ามาถึงในเมือง ท้าววงศ์ให้พี่น้องทั้งสองปล้ำกับนักมวยมีชื่อ นักมวยก็ตาย พญากงส์ให้นางข้างดกมันมาไล่แทง พระกฤษณะก็ฆ่าข้างได้ ทหารพญากงส์เข้ารุมล้อม พระกฤษณะก็ฆ่าพญากงส์แล้วเชิญท้าวอุกระเสนมาครองราชย์ตามเดิม ส่วนพระกฤษณะก็อยู่รับราชการด้วยและไปศึกษายุทธศาสตร์กับसानทิปนี

ต่อมาราชชาคราสน์แห่งแคว้นมคธผู้เป็นบิดาของชายาทั้งสองของพญากงส์โกรธแค้นก็ยกทัพมารบ แต่ก็พ่ายแพ้กลับไป ต่อมาพระกฤษณะ ใคร่ครวญดูเห็นว่าเมืองมธูรานั้นเป็นเมืองใหญ่รักษายากจึงอพยพไปสร้างเมืองใหม่ชื่อ ทวาระกา อยู่มาไม่นานพระกฤษณะปรารถนาจะได้นางรูกมินีมาเป็นชายา แต่รูกมินีพี่ชายนางไม่ยอม เพราะถูกราชชาคราสน์ยุยง จึงให้รับหมั้นกับคิสุบาล ญาติพระกฤษณะเอง พระกฤษณะไปปล้ำตัวนางมาก่อนฤกษ์แต่งงาน รูกมินียกทัพตามไปแต่ก็พ่ายแพ้ ต่อมาวันหนึ่งสัตยาชิต ผู้เป็น

ญาติพระภคชนะมาเยี่ยมที่กรุงเทพมหานคร สัตยาชิตมีแก้ววิเศษชื่อ
 สยะมันตะกะ ใครมีแก้วนี้จะร่ำรวยทรัพย์และปลอดภัยทั้งปวง
 สัตยาชิตเกรงว่าพระภคชนะจะปรารถนาแก้วนี้จึงฝากประเสนะผู้
 น้องชายไว้ แต่เผอิญประเสนะนำแก้วเข้าไปในป่าแล้วถูกสิงห์ฆ่า
 ตาย สิงห์คาบแก้วไปพบหมี หมีฆ่าสิงห์แล้วคาบแก้วไป พวกญาติ
 เห็นประเสนะหายไปนานคิดว่าพระภคชนะลอบฆ่า พระภคชนะรู้
 ว่าถูกเขาระวางก็ชวนญาติออกติดตามจนพบศพประเสนะแต่ไม่เห็น
 แก้ววิเศษ พระภคชนะตามไปพบศพสิงห์ จึงสะกดรอยตามต่อไปพบ
 หมีกำลังเล่นแก้วอยู่ สู้รบกับหมีนานถึง 21 วัน หมีแพ้ส่งแก้วให้
 แล้วยกลูกสาวให้ด้วย พระภคชนะก็นำแก้วมาคืนสัตยาชิต สัตยา-
 ชิตยินดีมากยกลูกสาวชื่อนางสตัยะภามาให้พระภคชนะ กษัตริย์
 ชื่อ ศตธนู แห่งสกุลยาทพ ก็ขัดเคืองเพราะหวังปองนางอยู่ พอสัตยาชิต
 หลับศตธนูก็ลอบฆ่าแล้วเอาแก้ววิเศษไป พระภคชนะและพระพลราม
 ติดตามไป ศตธนูรู้ตัวรีบไปหาอะกुरुระฝากดวงแก้วไว้แล้วหนีไป
 พระภคชนะตามไปทันก็ฆ่าศตธนู แต่ไม่พบแก้ววิเศษ เมื่อกลับมาก็
 ทะเลาะกับพระพลราม เพราะพี่หาว่าน้องซ่อนดวงแก้ววิเศษไว้ จะ
 ไม่ขออยู่ด้วย พระภคชนะเศร้าเสียใจจึงสืบสวนเรื่องดวงแก้ววิเศษ
 ต่อไป จนกระทั่งอะกुरुระบอกความจริง จึงมีปัญหว่าใครควรจะ
 ครอบครองแก้วนี้ พระภคชนะบอกว่าพระองค์มีชายาถึงหมื่นหกพัน
 คนแล้วไม่ต้องการดวงแก้ววิเศษอีก จึงตกลงพร้อมใจกันมอบแก้ว
 วิเศษนั้นให้อะกुरुระไป พระพลรามก็คืนดีกับพระภคชนะและอยู่ด้วย
 กันต่อไป



ขอย้อนกลับไปกล่าวถึงตอนที่พระกฤษณะย้ายเมืองมาอยู่ที่
ทวาระกาใหม่ ๆ พระอินทร์มาเชิญให้พระองค์ไปช่วยปราบนรกาสูร
เพราะว่าอสูรนี้เที่ยวฉุดคร่าลูกสาวพราหมณ์ เทพธิดาจากสวรรค์
และลูกกษัตริย์ทั้งหลายไปกักขังเป็นจำนวนมาก แย่งฉัตรไปจากพระ
วรุณ ลักเครื่องประดับของพระอาทิตย์แล้วไปขอช้างไธราพต พระอินทร์



ไม่ให้ นรกาสูรก็ยกทัพไปรบ พระอินทร์จึงขอให้พระกฤษณะไป
ปราบนรกาสูร พระกฤษณะปราบได้ แล้วเข้าไปในเมืองยักษ์พบ
หญิงสาวถูกกักขังไว้ หมิ่นหกพันนางล้วนแต่น่ารัก พระกฤษณะก็
พากลับเมืองด้วย ต่อมาพระอินทร์ชวนให้พระกฤษณะไปเยี่ยมเยียน
บนสวรรค์ นางสัตยะภามาไปด้วยเห็นต้นปาริชาติ ก็มีความโลภ

ยุให้พระกฤษณะชโลมา พระอินทร์ตามมาเอาคืนแต่ก็แพ้พระกฤษณะ
 พระกฤษณะเป็นมิตรกับกษัตริย์ปาณฑพ ได้ไปในงานสยุมพร
 ระหว่างนางกฤษณา ธิดาท้าวทรุบท กับพระอรชุนด้วย ต่อมา
 กษัตริย์ปาณฑพได้ครองเมืองอินทระปรัสถ์ พระกฤษณะจึงได้ไปเยี่ยม
 เยือน พระอรชุนและพระกฤษณะเข้าไปในป่าช่วยพระอัคนีเผา
 ป่า พระอินทร์คัดค้านบันดาลให้ฝนตกลงมา แต่พระกฤษณะและพระ
 อรชุนช่วยจนพระอัคนีชนะพระอินทร์ พระอัคนีจึงให้จักร “วัชระ
 นาถ” คทา “เกาโมทะกี” สังข์ “ปัญจะชนยะ” แก่พระกฤษณะ ต่อ
 มาท้าวयुธิษเฐียรจะทำพิธีราชสูยะ (พิธีใหญ่ซึ่งกษัตริย์ทำเพื่อเผยแพร่
 อารมณ์ภาพโดยเชิญกษัตริย์ทั้งที่เป็นญาติและที่เป็นเจ้าต่างแดน
 ไปชุมนุมพร้อมกัน) พระกฤษณะก็รู้ว่าถ้าจะให้ได้ดีควรจะฆ่า
 ท้าวชราสณฑ์เสีย ท้าวयुธิษเฐียรเชื่อจึงยกทัพไปฆ่าท้าวชราสณฑ์
 ในงานพิธีราชสูยะนี้ ศิสุบาลได้พูดจาหยาบคาย พระกฤษณะเหลืออด
 จึงขว้างจักรไปตัดหัวศิสุบาลเสีย ต่อมาครั้งหนึ่งพระกฤษณะไปอยู่
 ด้วยในการพนันระหว่างกษัตริย์เคารพและปาณฑพ เมื่อพวกปาณฑพ
 แพ้ ต้องยกนางกฤษณาให้เป็นทาสพวกเคารพ นางถูกกระซอก
 ผ่าออกจากกาย พระกฤษณะก็เนรมิตผ้ามาปกปิดให้ ครั้นเมื่อจะ
 เกิดมหาภารตยุทธ พระกฤษณะพยายามห้ามศึก แต่พี่น้องทั้งสอง
 ฝ่ายไม่เชื่อฟัง พระองค์ก็ไม่เข้าข้างใดข้างหนึ่ง แต่ยอมเป็นสารท
 ขับริธม้าให้พระอรชุน ส่วนกำลังทัพพระองค์ให้พระยुธิษเฐียรขอยืม
 ไปทำสงคราม พระองค์ช่วยทางความคิดบอกอุบายให้พวกปาณฑพ
 จนได้ชัยชนะ

พระกฤษณะมีฤทธิ์เดชมากแม้แต่พระศิวะก็ยังแพ้ พระกฤษณะ
มีโอรสชื่อ ปรัทฺยุมนะ โอรสปรัทฺยุมนะ ชื่ออนิรุทธ์ มีรูปร่างมาก จน
นางอุษาคทาทำกรงพาณเก็บเอาไปฝันถึง เมื่อตื่นขึ้นก็เล่าความฝัน
ให้นางพิจิตรเลขาพี่เลี้ยงฟัง

อุษานางลูกท้าว	กรงพาณ
ครองนครโสณิต	ปุระ
สืบนว่าชายชาญ	ชาติกษัตริย์
เข้าสู่ห้องแล้วละ	หลีกไป
ทราวมวยตื่นแล้วบอก	นงคราญ
นามพิจิตรเลขา	พี่เลี้ยง
แม่มีพบชายชาญ	ชูรัก
อุระจะแตกเพียง	ถูกดี

พี่เลี้ยงวาดรูปชายงามให้นางเลือกหลายรูป นางก็ชี้ที่รูปพระอนิรุทธ์
นางพิจิตรเลขาจึงไปนำพระอนิรุทธ์มาอยู่กับนางอุษา ท้าวกรงพาณ
โกรธมากจับตัวพระอนิรุทธ์มัดไว้ประจานก่อนจึงฆ่า พอข่าวรู้ไปถึง
พระกฤษณะก็ชวนพระพลรามและพระปรัทฺยุมนะไปช่วยพระอนิรุทธ์
ท้าวกรงพาณก็ไปเชิญพระศิวะมาช่วยรบ พระศิวะสู้ไม่ได้ พระกฤษณะ
จึงพาพระอนิรุทธ์และนางอุษากลับเมือง

เมื่อพระกฤษณะปราบปรามพวกอสูรมากมายแล้ว สมควรที่
จะกลับไวกุณฐ์เทพยสถาน ก็ให้มีเรื่องเกิดขึ้นคือ มีกุมารในวงศ์ยาทพ
ไปรบกวณหยอกล้อฤๅษีต่าง ๆ เช่น พระนารทฤๅษี เป็นต้น โดยให้สามพะ
โอรสพระกฤษณะองค์หนึ่ง แต่งกายเป็นหญิงแล้วเหล่ากุมารก็นำ

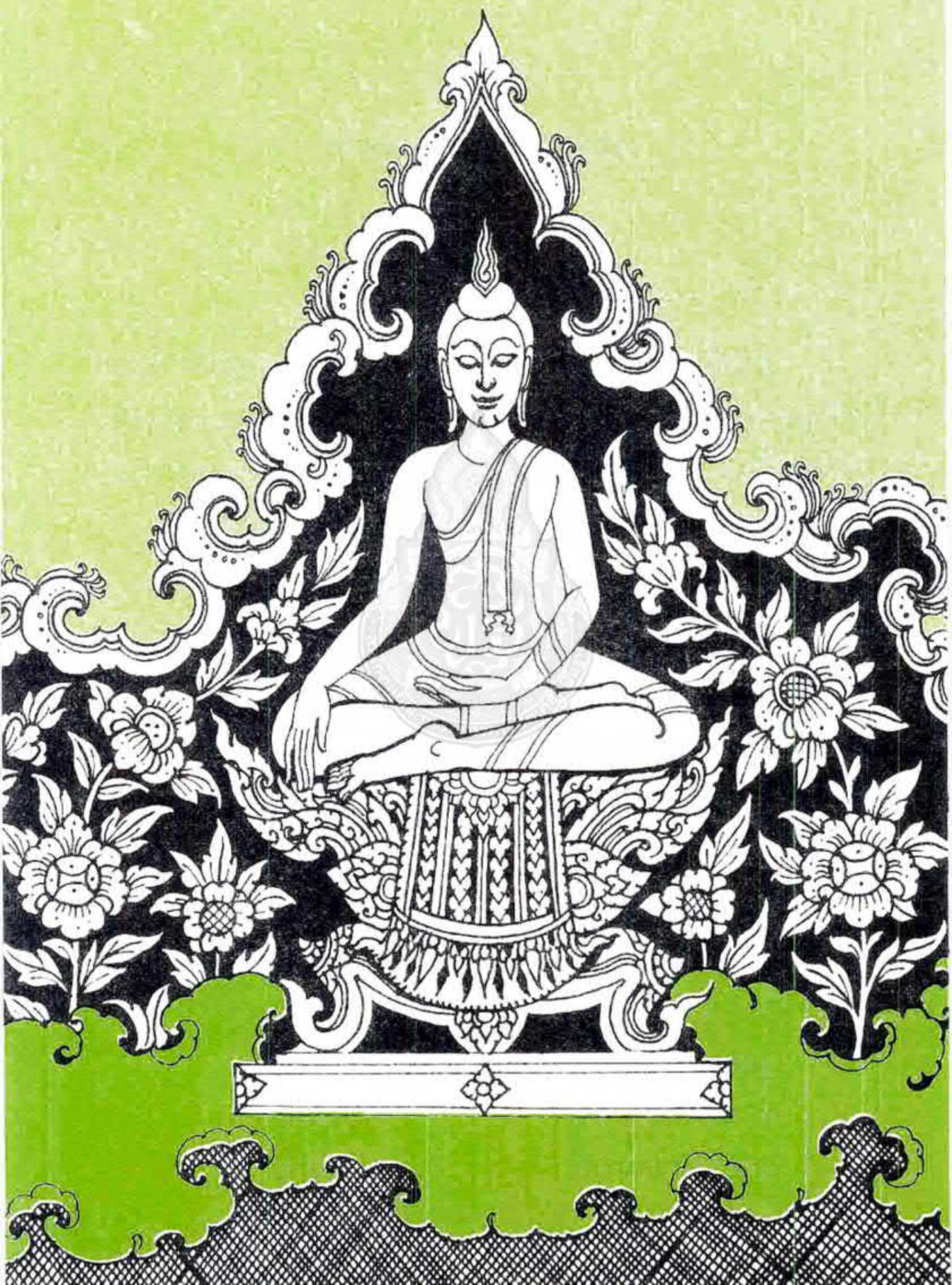
ไปถามฤษีว่าถ้าหญิงนี้คลอดบุตร บุตรจะเป็นอะไร ฤษีโกรธมาก
 ตอบว่า ลูกนั้นจะเป็นระบองประหารโคตรยาทพให้หมดสิ้น ต่อจาก
 นั้นจึงเกิดมีศทาออกมาจากศามพะ อูกระเสนสั่งให้ดำไม้ั้นให้ละเอียด
 เป็นผงแล้วนำไปทิ้งน้ำ แต่ก่อนที่จะถึงน้ำมีรูสีหล่นลงริมทางบ้างแล้ว
 กลายเป็นต้นอ้อกอดกแหลมคมและมีสะเก็ดรูปเหมือนปลายหอก
 ใครทำลายก็ไม่แหลก สะเก็ดนี้พอโยนลงน้ำปลาก็กลืนไว้ ชาวประมง
 จับปลาได้แหะท้องปลาพบชิ้นไม้้นำมามอบให้นายพรานชื่อชระ
 พรานก็เอาสะเก็ดนั้นติดศรแทนเหล็ก เมื่อถึงคราวที่พวกยาทพจะสิ้น
 โคตรก็เกิดลางร้ายต่าง ๆ พระกฤษณะชักชวนญาติให้ไปฝั่งทะเลเพื่อ
 หนีเคราะห์ร้ายแต่โชคร้ายพวกยาทพตี้มเหล่าเมามาย ต่างพาลทะเลาะ
 วิวาทกันเอง ครั้นโกรธขึ้นมากก็ถอนต้นอ้อมาทิ่มแทงกันสุดที่ใครจะแก้
 ไช้ได้ พระกฤษณะเห็นพี่น้องฆ่ากันเองก็เศร้าใจ ก้มหน้าเศร้าโศก
 อยู่บังเอิญพรานชระเดินผ่านมาเห็นเข้า คิดว่าเป็นเนื้อทรายก็ยิงถูกองค์
 พระกฤษณะสิ้นพระชนม์ที่ริมฝั่งน้ำนั้นเอง

ปางที่ ๑

อวตารเป็นพระพุทธรูปเจ้า

ปางที่ ๑ นี้ พระนารายณ์อวตารลงมาเป็นพระพุทธรูปเจ้า ความจริงพระพุทธรูปเจ้าเป็นผู้ที่ประเสริฐกว่าเทพใด ๆ ในสรวงสวรรค์ เมื่อตรัสรู้เป็นพระอรหันต์แล้ว ก็เที่ยวประกาศพระศาสนา ศาสนาพราหมณ์เลยรับเข้ามาเป็นปางหนึ่งของพระนารายณ์

ไพศณพปางที่เก่า	ลำดับ
สมณะโคดม	พุทธรูปเจ้า
นี่เพราะจะไม่รับ	รองพระ เสียเลย
เกรงว่าจะเสียเค้า	มากไป
เราไซร้ยอมรู้อยู่	ไปฉนั้น
ว่าพระสุคตจอม	โลกนั้น
เป็นเลิศ ณ สากล	ยิ่งกว่า
สุรเทพในชั้น	สรวงสวรรค์
อรหันต์ตรัสรู้	แล้วสอน
อุตตมะธรรมอัน	ถ่องแท้
สาวกท่านเที่ยวจร	สอนต่อ
แผ่พระศาสนาแล้	สืบสาย



ด้วยกายมนัสน้อม
 พระพุทธพระธรรมสงฆ์
 รัตนัตตะยา-
 ขจัดอุปัทธแผ้ว

บูชา
 เล็ดแล้ว
 นุภาพ
 ภัยพาล สิ้นแล



ปางที่ 10

อวตารเป็นพระกัลกิ

อวตารปางที่สิบนั้น กำหนดว่า พระนารายณ์จะอวตารมา
ในอนาคตเพื่อผลาญบาป จะมีชื่อว่าพระกัลกิ เป็นบุรุษผิวขาวขี้น้ำ
ถืดดาบ มาปราบเหล่าพาลชน เป็นการสิ้นสุดกัลยยุคและเริ่มกฤตายุค
คือยุคทอง

อวตารปางสิบนั้น	กำหนด
ว่าวิษณุจะลง	สู่หล้า
ในกาลอนาคต	คราวหนึ่ง
ผลาญบาปเพื่อกายหน้า	สดใส
ในว่าท่านนั้นชื่อ	กัลกิ
เป็นบุรุษผิวขาว	ผ่องแผ้ว
จะทรงมิงพาซี	ถืดดาบ
เป็นเอกวีระแก่กล้า	กลางสมร
จะรอนบําราบผู้	ใจพาล
ที่บ่ได้เคารพ	พระเจ้า
หากใครจะเหิมหาญ	แข่งขัด
กัลกิจะบันเกล้า	เกศี



อันกลียุคสิ้น
 กฤตยุคเฟดิม
 ทุกคนทิ้งวางง
 จะกลับเปรี๊ยะปราชญ์แพ้ว

สุดลง
 ใหม่แล้ว
 หลงอยู่
 ผ่องสม จิตนา





บทนำ

พระนลคำหลวงเป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงแปลมาจากฉบับภาษาอังกฤษของ เซอร์ โมเนียร์ โมเนียร์-วิลเลียมส์ ซึ่งก็ได้แปลมาจากต้นฉบับภาษาสันสกฤตอีกทีหนึ่ง จึงได้ทรงมีพระราชนิพนธ์ค่านำประกอบไว้ว่า คำแปลภาษาไทยนั้นอาจคลาดเคลื่อนไปบ้างเพราะแปลมาถึง 2 ชั้น เฉพาะในส่วนนิทานวจนะซึ่งเป็นการนำเรื่อง เล่าให้ทราบว่าเหตุใดจึงเกิดการเล่าเรื่องพระนลขึ้นนั้น ได้ทรงอธิบายว่าเป็นเรื่องสังเขปที่ทรงผูกขึ้นเอง มิได้แปลมาจากภาษาสันสกฤต ฉะนั้นจึงไม่มีโคลกสันสกฤตกำกับอยู่เหมือนในตอนเรื่องพระนล ซึ่งทรงใช้วิธียกโคลกสันสกฤตมาตั้ง แล้วทรงแปลแต่งเป็นภาษาไทยเป็นตอน ๆ ไป นอกจากนี้เรื่องพระนลตามฉบับสันสกฤตเดิมแบ่งเรื่องออกเป็น 26 สรรค (คือตอน) ก็ทรงแบ่งเป็นสรรคตามเดิม และได้เพิ่ม นมัสกฤตติกา คือ บทไหว้ครู อารัมภกถา คือ บทเกริ่นความ ไว้ในตอนต้นเรื่อง และเพิ่มอุตตรกถา คือ บทลงท้ายไว้ในตอนจบด้วย

ในบทมนัสกฤตติกา นั้น เป็นบทไหว้ครู เริ่มด้วยไหว้พระรัตนตรัย แล้วจึงไหว้พระคเณศ ซึ่งถือกันว่าเป็นเทพเจ้าผู้ประสิทธิ์ความสำเร็จ ขจัดอุปสรรค จากนั้นก็ไหว้พระกฤษณ์ไทวปายน หรือเรียกว่าพระवास ผู้แต่งเรื่องพระนล ไหว้พระอาจารย์ (พระยาอิศรโสภณ-หม่อมราชวงศ์หนู อิศรางกูร) พระอุปัชฌาย์ (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส) สมเด็จพระบรมราชชนนี

(สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนี พระพันปีหลวง) ตลอดจนบรรดาทวยเทพและบรรพบุรุษทุกพระองค์ ขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์และผู้ที่ทรงสักการะเหล่านี้จงช่วยขจัดภัยพิบัติ ขอให้ราชอาณาจักรสยามตั้งอยู่มั่นคง และขอให้อาณาประชาราษฎร์มีความสุขปราศจากทุกข์ทั้งปวง

บทอาرمภกถา กล่าวถึงเจตนาในการที่ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องพระนลคำหลวงนี้ ว่าทรงมีพระราชประสงค์เพื่อให้กุลบุตรได้เห็นแบบอย่างในการแต่งคำประพันธ์ จะได้ช่วยจรรโลงการประพันธ์ให้ยั่งยืนสืบไป บทโคลงในอารมภกถานี้ มักมีผู้ยกมาประกอบคำกล่าวในเรื่องเกี่ยวกับบทกวีอยู่เสมอ ๆ เช่น

กะวีสง่าแมน	มณีสาร
คำเพราะคือสังวาลย์	กอบแก้ว
ควรเพิ่มพิริยการ	กะวีเวท เทอญพ้อ
กอบกิจประเสริฐแล้ว	ไปต้องร้อนตัว ฯ
อย่ากลัวถูกติพัน	เกินสมัย หน้อยเลย
ใครเยาะก็ช่างใคร	อย่าเก้อ
เราไทยอักษรไทย	เราแต่ง สีหา
ใครติสคือเสื่อ	ไม่รู้สีสา ฯ
นานาประเทศล้วน	นับถือ
คนที่รู้หนังสือ	แต่งได้
ใครเกลียดอักษรคือ	คนป่า
ใครเยาะกะวีไซ้	แน่แท้คนดง ฯ

ในบทอุตตรกถานั้น ทรงกล่าวถึงทศพิศราชธรรม อันเป็น
 ธรรมสำหรับพระมหากษัตริย์ 10 ประการ และทรงกล่าวถึงธรรม
 สำหรับสตรีผู้ประเสริฐ 5 ประการ จากนั้นจึงทรงแจ้งพระปรมาภิไธย
 วันเดือนปีที่ทรงพระราชนิพนธ์จนสำเร็จและลงท้ายด้วยบทพระคุณ
 ของพระรัตนตรัย

ผู้อ่านเรื่องพระนล นอกจากจะได้รับรสแห่งกวีนิพนธ์อันประณีต
 และเรื่องราวอันสนุกสนานก่อกวนด้วยคติสอนใจและแบบอย่างในการ
 ดำเนินชีวิตแล้ว ยังจะได้รับประโยชน์อีกประการหนึ่งซึ่งมักจะพบ
 เสมอในบทพระราชนิพนธ์ของพระองค์ นั่นคือ ภาคผนวก ซึ่งจะเป็น
 คำอธิบายเกี่ยวกับเรื่องนั้นในแง่ต่าง ๆ เช่น ลักษณะคำประพันธ์และ
 อภิธานศัพท์ ในเรื่องพระนลคำหลวงนี้ได้ทรงอธิบายลักษณะคำ
 ประพันธ์ไว้อย่างแจ่มแจ้งว่าประกอบด้วยโคลง กลอน กาพย์ และฉันท์
 ซึ่งลักษณะการใช้คำประพันธ์หลาย ๆ ชนิดในเรื่องเดียวกันนี้ เรียกว่า
 คำหลวง ดังเช่นเรื่องคำหลวงอื่น ๆ เป็นต้นว่ามหาชาติคำหลวง
 นันทโศภนคำหลวง พระมัลลย์คำหลวง ฯลฯ (แต่คำหลวงนั้นอาจใช้
 เรียกหนังสือที่เป็นบทพระราชนิพนธ์ในพระมหากษัตริย์ได้ โดยไม่
 จำเป็นต้องประกอบด้วยคำประพันธ์ต่าง ๆ ชนิด) นอกจากนี้ได้ทรง
 ลำดับชนิดของคำประพันธ์ที่ใช้ในเรื่องนี้ไว้อย่างละเอียดครบทุกตอน
 ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับผู้สนใจในเรื่องการประพันธ์

ในตอนอภิธานศัพท์นั้น นอกจากจะทรงอธิบายความหมาย
 และลักษณะในการใช้รูปศัพท์แล้ว ยังได้ทรงอธิบายเรื่องราวเกี่ยวกับ
 ตัวละครบางตัวไว้อย่างชัดเจนอีกด้วย อันจะช่วยให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจ

ใจข้อความที่เป็นปัญหาในบางตอนได้ เช่น เมื่อพระอรชุนประลองฝีมือธนูจนได้อภิเษกกับนางกฤษณาแล้ว พานางกลับไปถึงที่พักในป่า และแจ้งแก่นางกุนตีผู้เป็นชนนีว่าได้ลาภมาอย่างหนึ่ง นางกุนตีเข้าใจว่าเป็นทรัพย์สิ่งของ จึงสั่งให้แบ่งกัน ทำให้เกิดปัญหาขึ้น เพราะพระเวทกำหนดว่ามารดาสิ่งอย่างไรบุตรต้องปฏิบัติตาม นางกฤษณาจึงต้องเป็นชายาของกษัตริย์ปาณฑพทั้งห้าร่วมกัน ดังนั้นป็นต้น ผู้อ่านจะได้รับความรู้เกี่ยวกับศัพท์สันสกฤตตลอดจนชื่อต่าง ๆ ที่มักปรากฏอยู่ในมหากาพย์หรือวรรณคดีสันสกฤตเรื่องต่าง ๆ จากภาคผนวกนี้ อย่างมากมาย

เรื่องพระนลคำหลวงนี้จึงเหมาะที่ผู้สนใจในการประพันธ์ควรจะได้อ่าน หรือแม้แต่ผู้ที่ต้องการเพียงเรื่องราวอันสนุกสนานเพลิดเพลิน กอปรด้วยรสแห่งบทกวีอันไพเราะก็สามารถจะหาได้จากเรื่องพระนลนี้เช่นกัน

นิทานวันนะ

เรื่องพระนลนี้มีปรากฏอยู่ในคัมภีร์มหาภารตะ ซึ่งพระมุณี
ชื่อกฤษณไทวปายน เป็นผู้แต่งขึ้นเป็นคำประพันธ์ที่เรียกว่า
โคลก ตามตำนานกล่าวว่า พระมุณีองค์หนึ่งได้เล่าเรื่องพระนลให้
กษัตริย์ปาณฑพทั้งห้าฟัง ขณะที่กษัตริย์เหล่านั้นกำลังเดินทางเร่ร่อน
อยู่กลางป่า การที่กษัตริย์ปาณฑพต้องเที่ยวเร่ร่อนอยู่ในป่านั้นมีความ
เป็นมาดังนี้

เดิมมีเมืองใหญ่ชื่อว่า หัสติน เป็นเมืองของกษัตริย์
จันทรวงศ์ ในบรรดากษัตริย์วงศ์นี้ สกุลที่เก่งกล้ามีฤทธิ์อำนาจมาก
นั้นมีอยู่สองสกุลคือ โกรพ และปาณฑพ พวกโกรพเป็นโอรสท้าว
ธตรฐ ส่วนพวกปาณฑพเป็นโอรสท้าวปาณฑุ ท้าวธตรฐนั้นเป็นชชชช
แต่พระเนตรบอดมาแต่กำเนิด ท้าวปาณฑุผู้เป็นอนุชาจึงได้ครองเมือง
แทน

ท้าวปาณฑุมีโอรสอยู่ห้าองค์ ล้วนเก่งกล้าสามารถทั้งสิ้น
มีพระนามว่า ยุधिษฐิเยร ภีมเสน อรชุน นกุล และสหเทพ สององค์
หลังนี้เป็นฝาแฝด คนทั่วไปมักเรียกพระนามโอรสทั้งห้ารวมกัน
ว่า ปาณฑพ ซึ่งหมายถึงลูกท้าวปาณฑุ

ฝ่ายท้าวธตรฐนั้นมีโอรสถึงร้อยองค์ องค์ใหญ่ซึ่งมีฤทธิ์มากที่สุด
นั้น พระนามว่า ทูรโยธน์ โอรสทั้งร้อยองค์ของท้าวธตรฐนี้
เรียกรวมกันว่า โกรพ

เมื่อท้าวปาณฑุมีพระชนม์มากขึ้น พระวรกายก็อ่อนแอลง มีโรคเบียดเบียน จึงสละราชสมบัติ เสด็จไปอยู่ในป่า ครั้นโรคกำเริบหนัก ท้าวปาณฑุก็สิ้นพระชนม์อยู่ในป่านั้นเอง ทางฝ่ายเมืองหัตดิน บรรดามন্ত্রীข้าราชการทั้งหลายที่รักษาเมืองอยู่ ทราบว่าท้าวปาณฑุสวรรคต จึงพร้อมกันอัญเชิญท้าวธรรมฐขึ้นครองเมืองแทน เพราะโอรสปาณฑุทั้งหลายยังทรงพระเยาว์อยู่ ท้าวธรรมฐนั้นทรง





รักใคร่เลียงดูกษัตริย์ปาณฑพประหนึ่งเป็นโอรสแท้ ๆ ทุก
ประการ ให้ได้ร่ำเรียนศิลปศาสตร์วิทยาการเพียบพร้อม กษัตริย์ทั้งห้า
นั้นก็ทรงมีพระปรีชาสามารถเป็นที่พอพระทัยยิ่ง ดังนั้น เมื่อถึงวัยอัน
สมควร ท้าวธตรฐจึงทรงแต่งตั้งให้ยุธิษเฐียรผู้เป็นพระราชองค์ใหญ่ดำรง
ตำแหน่งพระยุพราชเมืองหัสติน เสนาบดีทั้งหลายก็เห็นชอบด้วย
ตลอดจนบรรดาชาวเมืองก็พอใจกันถ้วนหน้า

แต่ทว่าทศโณ โอรสท้าวธตรฐ ไม่พอพระทัยเป็นอย่างยิ่ง เพราะ
เห็นว่าตนควรจะได้เป็นพระยุพราช จึงทรงคบคิดกับอนุชาทั้ง
หมด วางแผนการจะทำลายล้างพวกปาณฑพให้จงได้

ตั้งแต่นั้นมา ทูรโยธน์และเหล่าโกรพก็หมั่นทำปาณทพแข่ง
ขันประลองยุทธ์อยู่เนือง ๆ และก่อเหตุทะเลาะวิวาทขึ้นเป็นนิจศีล
แม้ท้าวธรรมฐะทรงห้ามปรามก็ไม่อาจทำให้พวกโกรพสงบลงได้
คงเกิดเรื่องวุ่นวายขึ้นบ่อย ๆ ท้าวธรรมฐะทรงลงโทษอยู่รำไปก็
รำคาญพระทัยหนักเข้าก็เกรงว่าลูกหลานจะก่อศึกกลางเมือง จึงทรง
เรียกกษัตริย์ปาณทพทั้งห้ามาตรัสเล่าความหนักพระทัยให้ฟังว่า
พระองค์นั้นทรงรักหลานถึงขนาดแต่งตั้งให้เป็นทายาท แต่เพราะลูกมี
จิตริษยา หากยังอยู่ร่วมเมืองกันนานไปอาจจะเกิดศึกระหว่างวงศ์
เดียวกัน เป็นเหตุให้ชักนำศัตรูมาถึงเมือง ฉะนั้นขอให้ปาณทพทั้ง
ห้าออกจากเมืองหัตดินไปเสีย พร้อมทั้งนำพระมารดา คือ นางกุนตี
ไปด้วย

ยุธิษฐิธรทรงเห็นพ้องกับท้าวธรรมฐะ จึงถวายสัตย์ว่าจะไม่ทำ
ให้บ้านเมืองต้องวุ่นวายเดือดร้อนเป็นอันขาด และขอให้ท้าวธรรมฐะห้าม
ปรามโอรสอย่าให้ตามไปก่อเรื่องวิวาทอีก ท้าวธรรมฐะก็ทรงรับคำ
กษัตริย์ทั้งห้าจึงเสด็จออกจากพระนครไปพร้อมกับพระนางกุนตี

เมื่อไปถึงหมู่บ้านกลางดง ชื่อ วารณาวัต เห็นเป็นที่เหมาะ
จึงสร้างที่พักอาศัยพออยู่ได้ แต่ความทราบไปถึงทูรโยธน์ ผู้มากด้วย
แรงริษยา จึงคิดอุบายกับอนุชา สั่งให้สร้างบ้านขึ้นใหม่สวยงามที่
วารณาวัต ฝาบ้านนั้นชุบด้วยน้ำมันยาง เมื่อเสร็จแล้วก็ส่งคนให้
ไปล่อกษัตริย์ปาณทพเข้าพักในบ้านนั้น เพื่อที่จะลอบเอาไฟจุดเผา
เสียทั้งเป็น แต่เผอิญวิฑูรผู้เป็นอา ซึ่งรักใคร่ปาณทพทราบเข้า จึงส่ง
ทาสนำความไปบอกปาณทพ ปาณทพจึงกลับล่อพราหมณ์หกคนเข้า

อยู่แทน ครั้นทูลโยธน์สั่งเผาบ้าน พราหมณ์ทั้งหกตายในไฟ ทูลโยธน์
ทรงเข้าพระทัยผิดว่าปาณฑพสิ้นพระชนม์ทั้งหมด จึงยุติการตามจอง
ล้าง กษัตริย์ทั้งห้าและนางกุนตีจึงเดินทางไปอาศัยอยู่ ณ ที่อื่นโดยสงบ

ต่อมาไม่นาน มีข่าวลือมาว่า กษัตริย์ปัญจาลให้ปาวร้อง
กษัตริย์ทั้งหลายไปร่วมพิธีสุมพรเลือกคู่ของพระราชธิดา พี่น้องทั้งห้า
จึงลาทางกุนตีเพื่อไปเมืองปัญจาลบ้าง ครั้นถึงเมืองก็ปลอมตนเป็น
พราหมณ์หนุ่มขาวหม่นขาว ถือศรคู่มือ เข้าสู่วังท้าวปัญจาล เมื่อไปถึง
บริเวณพิธี บรรดากษัตริย์ทั้งหลายต่างก็เยาะหยันว่าพราหมณ์จะมาร่วม
ประลองฝีมือธนูได้อย่างไร เพราะไม่เคยปรากฏว่าพราหมณ์จะ
ชำนาญวิชาธนู พราหมณ์แปลงก็ตอบว่าตนเคยฝึกฝีมือมาบ้าง ขอ
อย่าขัดโอกาสเลย ตนก็อยากจะได้พระธิดา ซึ่งมีข่าวว่างามเลิศ
ล้ำ เช่นเดียวกับผู้มาประลองคนอื่น ๆ ถ้ามีโชคก็คงจะได้สมหวัง

เมื่อได้เวลาประลองธนู พราหมณ์ทั้งห้าก็ทำให้คนทั้งหลาย
แปลกใจไปตาม ๆ กันด้วยพราหมณ์มีฝีมือธนูเชี่ยวชาญนัก โดยเฉพาะพราหมณ์คนที่สาม (คืออรชุน) นั้น เชิงธนูเป็นเยี่ยม ไม่มีใคร
เทียมได้ ท้าวปัญจาลจึงตรัสถามกลางที่ประชุมว่า ชื่ออะไร มาจาก
ไหน เหตุใดจึงเก่งธนูนัก พราหมณ์ตอบว่า ตนคือ อรชุน โอรสท้าว
ปาณฑุ ครูของตนคือโทณพราหมณ์ ท้าวปัญจาลได้ยินก็ดีพระทัย
เข้ากอดอรชุนและตรัสชมต่าง ๆ ว่าสมควรเป็นคู่กับธิดา คือนางกฤษณา
เป็นอย่างยิ่ง พระองค์เต็มพระทัยจะยกนางให้ทันที พระอรชุน
ตรัสตอบว่า ท้าวปัญจาลทรงพระกรุณาอย่างยิ่ง แต่ตนเองนั้นไม่มีถิ่น
ฐานบ้านเรือน พักอยู่กลางป่ากับพี่น้องและชนนี มีความลำบากยาก

แค่นในการดำรงชีวิต นางกฤษณานั้นเป็นราชธิดา คงจะทนความลำบากเช่นนั้นไม่ได้เป็นแน่

ท้าวปัญจาลจึงตรัสว่า พระองค์ได้ลั่นวาจาไว้แล้วว่าใครชนะการประลองฝีมือธนูก็จะยกพระธิดาให้ จะให้ถอนคำพูดนั้นไม่ได้ แต่จะถามนางกฤษณาว่าตกลงใจอย่างไร พระองค์จะทำตามนั้น นางกฤษณาจึงทูลว่า นางไม่ขัดพระบัญชา โปรดอย่างไรก็จะทำตามนั้นไม่ว่าจะยากลำบากอย่างไร ท้าวปัญจาลทรงสังเกตทราบว่านางกฤษณามีจิตภักดีอรชุน จึงตรัสสั่งให้ทำพิธีวิวาห์พระอรชุนกับนางกฤษณา เมื่อเสร็จพิธีอรชุนและพี่น้องก็ทูลลาท้าวปัญจาลกลับไปป่า พร้อมทั้งพานางกฤษณาไปด้วย

ท้าวปัญจาลได้ตรัสแก่ทुरโยธน์ ซึ่งมาร่วมในการประลองฝีมือนั้นด้วยว่า ให้ช่วยทูลท้าวธตรฐว่าได้วิวาห์ธิดากับหลานของท้าวธตรฐ ฉะนั้นขอฝากนางไว้ในความอุปถัมภ์ของท้าวธตรฐด้วย ทुरโยธน์ฟังแล้วก็ขุ่นเคืองพระทัยนัก แต่จำเป็นต้องอดกลั้นไว้ ทูลลาท้าวปัญจาลกลับเมืองหัสติน และเข้าทูลความทั้งสิ้นแต่ท้าวธตรฐ ซึ่งทรงแปลกพระทัยมาก เพราะทรงคิดว่าปาณฑพคงสิ้นพระชนม์ในไฟหมดแล้ว เมื่อยังมีชีวิตอยู่ก็ควรจะรีบเชิญให้กลับเมือง จึงตรัสสั่งราชบุรุษเดินทางไปทูลเชิญกษัตริย์ทั้งห้ากลับหัสติน กษัตริย์ปาณฑพทรงปรึกษากันเห็นว่าหากกลับเข้าเมือง นางกุนตีก็จะได้พ้นความลำบาก จึงยินยอมกลับมาหัสติน ท้าวธตรฐก็ดีพระทัยนัก ตรัสถามว่าจะยอมอยู่เมืองหัสตินหรือไม่ ยุธิษเฐียรตอบว่า หากตนอยู่ก็จะเกิดเรื่องกับทुरโยธน์อีกจนได้ อีกทั้งภีมเสนก็เป็นคน

จุดัน มีโทสะง่าย พอ ๆ กับทุรโยธน์ซึ่งมีนิสัยมุทะลุ และคอยตอแยอยู่
 เนื่อง ๆ ฉะนั้นจะขอฝากแต่ชนนี้คือนางกุนดีไว้ในเมืองหัสติน ส่วนตน
 จะขอกลับไปป่าตามเดิม ท้าวธตฤๅได้ฟังดังนั้นจึงตรัสว่า จะอยู่ป่าต่อ
 ไปก็จะลำบากนัก พระองค์จะแบ่งเมืองให้ครองกึ่งหนึ่ง จะได้ดำรง
 อิสริยศตามควรแก่ฐานะโอรสกษัตริย์ ตรัสแล้วท้าวธตฤๅก็โปรดให้
 เกณฑ์ไพร่พลสร้างเมืองใหม่ ชื่อว่าอินทปัต อยู่ริมฝั่งแม่น้ำยมุนา
 โปรดให้อภิเชกยฤๅษเฐียรเป็นผู้ครองเมืองใหม่ และแบ่งข้าราชการ
 บริหาร ทหาร ตลอดจนประชาชนทั้งหลายไปอยู่นครอินทปัต นับแต่นั้น
 ปาณฑพทั้งห้าก็ครองเมืองอินทปัตมีความผาสุกเรื่อยมา และด้วยเหตุ
 ที่ปาณฑพเป็นผู้ทรงทศพิธราชธรรม ปกครองบ้านเมืองให้ร่มเย็น
 เป็นสุข ผู้คนทั้งหลายต่างก็เข้ามาพึ่งพระบรมมัยกันมากมาย เกียรติยศ
 ปาณฑพก็ยิ่งกระเดื่องเลื่องลือ ฤๅษเฐียรจึงทรงทำพิธีราชสุยะ คือพิธี
 ประกาศพระเกียรติยศให้เป็นที่ประจักษ์ บรรดาประเทศราชทั้ง
 หลายตลอดจนกษัตริย์ต่างเมืองก็ล้วนพากันมาร่วมพิธี รวมทั้ง
 ท้าวบรมจักรกฤษณ์แห่งเมืองทวารกาก็เสด็จมาอินทปัตด้วย

การณดังนี้ เป็นที่ขัดพระทัยทุรโยธน์ยิ่งนัก แม้ว่าจำเป็นจะต้อง
 เสด็จมาร่วมงาน เมื่อกลับไปก็เฝ้าแต่ครุ่นคิดจะทำลายล้างปาณฑพ
 ให้จงได้ จึงทรงปรึกษาศกุนี ผู้เป็นเพื่อนว่า จะทำอย่างไรดี ทางอื่น
 นั้นไม่มีแล้ว เหลือแต่จะทำฤๅษเฐียรมาพนันสกา (สกาคือการเล่น
 ซึ่งอาศัยแพ้ชนะกันตามคะแนนที่ทอดลูกบาศก์หรือลูกเต๋า) จึงอยากจะ
 ให้ศกุนีช่วยคิดการให้สำเร็จ ศกุนีก็ตกลงจะช่วยเหลือ ทุรโยธน์จึงแต่ง
 ทูตถือหนังสือไปเชิญฤๅษเฐียรมาเล่นสกากันที่หัสติน

เมื่อปาณฑพได้รับสารประหนึ่งทำเช่นนั้น จึงเสด็จจากอินทปัต
มาหัสติน และเริ่มเล่นสกาพนัน ศกุนีเป็นผู้ทอดสกาฝ่ายทुरโยธน์
ศกุนีนั้นเชี่ยวชาญวิชาสกา สามารถจะพลิกแพลงให้เป็นไปตาม
ที่ต้องการได้ทุกอย่าง ดังนั้นในไม่ช้า ยุธิษเฐียรก็เสียพนันไปมาก
มาย ทुरโยธน์จึงตรัสว่า หากแก้แค้นเงินทองหมดแล้ว ก็เอา
เมืองอินทปัตมากองพนันดู อาจจะมีโชคบ้าง ยุธิษเฐียรยินทुरโยธน์
เยาะเย้ยก็ขุ่นพระทัย ยอมตรัสเอาเมืองเป็นเดิมพัน ก็แพ้อีก จึงเสีย
เมืองแก่ทुरโยธน์ไป

ทुरโยธน์ทรงยินดีสมพระทัยจึงเอ่ยทำอีกให้ยุธิษเฐียรนำ
นางกฤษณา ผู้ลือชื่อย่างามเป็นยอดนั้นมาเป็นสินพนัน เมื่อว่าकुศล
แห่งนางจะช่วยนำโชคให้ยุธิษเฐียรบ้าง ครั้นยุธิษเฐียรตกลง
ก็ปรากฏว่าแพ้อีก นางกฤษณาจึงตกเป็นทาสีของโกรพ ทुरโยธน์ก็
แกล้งเอ่ยเรียกนางกฤษณาด้วยถ้อยคำหยาบช้าให้เร่งมาปรนนิบัติใน
ฐานะบ่าว นางกฤษณาเจ็บแค้นไม่ยอมออกมา อนุชาของทुरโยธน์จึง
ไปจิกผมนางฉุดคร่าพามาที่ท้องพระโรง จนเสื้อผ้านางฉีกขาด
ท้าวบรมจักรกฤษณ์สมเพชนางจึงแรมมิตผ้าให้ ทुरโยธน์ก็ต่อว่า
ท้าวบรมจักรกฤษณ์จึงว่า ทुरโยธน์นั้นโหดเหี้ยมนัก ตนเป็นชายชาติ
กษัตริย์และเป็นทหาร ไม่เคยทำร้ายผู้หญิงเหมือนทुरโยธน์ ทुर
โยธน์ฟังก็ละอายจึงว่าท้าวบรมจักรกฤษณ์รักปาณฑพจึงเข้าข้าง
ถ้าอยากจะให้ยกย่องนางกฤษณาก็ได้ ขอให้นางมานั่งตัก จะเลี้ยงเป็น
อย่างภรรยาหน่อย นางกฤษณาได้ยินก็โกรธแค้น เรียกให้ปาณฑพ
ช่วย แต่ก็ช่วยมิได้เพราะยุธิษเฐียรแพ้พนันเสียนางไปแล้ว ก็มเส่น

นั้นโกธจัดจึงควรวาหารหมายจะตีทุรโยธน์ แต่ยฺธิษฐียรห้ามไว้ว่าตน
 ผิดเอง ตามธรรมเนียมกษัตริย์หากแพ้สงครามหรือแพ้พันก็ต้องยอม
 ตามนั้น นางกฤษณาจึงตัดพ้อต่อว่า ว่ามีสวามีถึงห้าองค์ ล้วนเก่งกล้า
 แต่ก็ช่วยนางไม่ได้ แม้แต่ภีมะคนเก่ง ภีมะก็ตอบนางว่าจนใจจริง ๆ แต่
 จะไม่ลืมเหตุการณ์ครั้งนี้เป็นอันขาด ต่อไปเมื่อน้ำจะต้องแก้แค้น
 ทุรโยธน์และอนุชาให้จงได้ ทุรโยธน์และอนุชาได้ยินก็โกรธจึงลุกขึ้น
 ทำท่าย ต่างก็ทะนงว่ามีฝีมือด้วยกัน กำลังจะเข้าต่อสู้กัน เสียงวิวาทนั้น
 ดังไปถึงท้าวธรรมฐ เสด็จออกมาดู ทรงทราบความจริงว่า หากใครยึด
 เมืองอินทปัตถจากยฺธิษฐียรจะลงโทษ ให้คืนไปเสีย ทุรโยธน์ทูลว่าจะ
 คืนให้ก็ได้ แต่เมืองนี้ได้มาเพราะยฺธิษฐียรแพ้พัน ถ้าไม่อายใจจะรับ
 คืนไปก็ตามที่ ภีมะเสนลุกขึ้นตวาดว่า ปาณฑพจะไม่ยอมรับทานจาก
 ทุรโยธน์เป็นอันขาด ท้าวบรมจักรกฤษณ์จึงว่าให้ทอดสกาอีกที่
 หากปาณฑพชนะก็ได้เมืองคืน หากแพ้ก็ต้องออกเดินป่าตาม
 กำหนด ปรากฏว่าทอดสกาแล้วยฺธิษฐียรแพ้ก็จึงต้องออกป่า ทุรโยธน์
 กำหนดว่าปาณฑพจะต้องเดินป่ามีกำหนด 12 ปี และในปีที่สิบสามจะ
 ต้องปลอมตนเที่ยวช้อนนอย่าให้ใครหาพบ ครบ 13 ปีจึงกลับเมือง
 ได้ ยฺธิษฐียรจึงทูลฝากเมืองไว้กับท้าวธรรมฐ แล้วพี่น้องทั้งห้าพร้อม
 ด้วยนางกฤษณาก็ออกป่า

อยู่มาวันหนึ่ง ปาณฑพได้ไปพบฤาษีนามว่า พฤทศ์ พระ
 ฤาษีถามเหตุที่ออกเดินป่า ปาณฑพก็เล่าความทั้งสิ้น พระฤาษี
 จึงกล่าวว่า ทั้งนี้เป็นด้วยมีเคราะห์ร้าย แต่เมื่อหมดเคราะห์ก็จะมีชื่อ
 เสียงเกียรติยศสูงส่งกว่าเดิม จะได้เป็นตัวอย่างแก่กษัตริย์ทั้งหลายใน

การศึกการตะ ซึ่งจะเป็นที่ขั้บร้องกล่าวขวัญกันต่อไปอีกนานเท่า
นาน การที่ต้องออกมาเดินป่านี้ก็ดูเดียวกับพระนล กษัตริย์เมือง
นิษัธ ซึ่งได้รับความทุกข์ยากเพราะแพ้สกาเช่นกัน จะเล่าเรื่องพระนล
นั้นให้ฟังเพื่อให้เป็นคติสอนใจ ให้รู้จักอดทนต่อความลำบาก อีกทั้ง
เรื่องของนางผู้เป็นมเหสีพระนลนั้นก็สมควรจะยกย่องและจดจำเป็น
ตัวอย่าง ยุธิษฐเฐียรจึงขอให้พระฤาษีเล่าเรื่องพระนลให้ฟัง

เรื่องพระนล

พระนลเป็นกษัตริย์ครองเมืองนิษัธ เป็นโอรสท้าววีรเสน
พระนลมีฤทธิ์อำนาจมาก ทรงพลกำลัง เจนจบวิชาธนู และเชี่ยวชาญ
วิชาบังคับม้า ไม่มีใครเสมอเหมือน รูปโฉมกึ่งดงาม ชื่อเสียงของ
พระนลร่ำลือไปในที่ต่าง ๆ ว่าเป็นยอดบุรุษ ทรงปกครองเมืองนิษัธ
ให้ร่มเย็นเป็นสุข เป็นที่พึ่งแก่คนทั้งหลาย อนึ่ง พระนลนี้โปรด
การทอดสกามาก มักจะทอดสกาเล่นเสมอ ๆ

ในเวลานั้น เมืองวิทรรมีกษัตริย์ทรงพระนามว่า ภิมะ พระ
องค์ไม่มีราชบุตร จึงพยายามทำพิธีบวงสรวงขอโอรส วันหนึ่งฤษี
ชื่อว่า ทมน (อ่าน ทะ-มะ-นะ) มาถึงเมืองวิทรรม ท้าวภิมะโปรดให้
ต้อนรับอย่างดีด้วยความเคารพนอบน้อม พระทมนพอใจจึงให้พร
ว่า ให้ท้าวภิมะมีธิดารูปงามเลิศชื่อว่า ทมยันตี และให้มีโอรสอีก 3
องค์ ชื่อว่า ทม (อ่าน ทะ-มะ) ทานต์ และทมน ล้วนมีกำลังแรง มีความ
เก่งกล้าสามารถยิ่ง ภิมะจึงได้โอรสและธิดาสมาพระทัย

นางทมยันตี ราชธิดานั้นมีโฉมงามกว่าสตรีทั้งปวง แม้เทพธิดานางฟ้าหรือนางยักษ์นั้นก็ไม่มีใครเทียบเท่า นางงามราวกับรูปนรมิต

ฝ่ายพระนลนั้นก็มีรูปโฉมประหนึ่งกามเทพ ซึ่งเป็นที่ยกย่องกันว่าเป็นเทพผู้ทรงสิริโฉมที่สุด ทั้งพระนลและนางทมยันตีต่างก็ได้ยินคำกล่าวขวัญถึงเกียรติยศและความงามของอีกฝ่ายอยู่เนือง ๆ จึงเป็นเหตุให้เกิดความพึงใจ คิดปรารภนาจะไ้เป็นคู่ครองกัน ทั้ง ๆ ยังไม่เคยได้เห็นกันเลยสักครั้งเดียว พระนลมีความร่ำร้อนในพระทัย เพราะความปรารภนานาง วันหนึ่งจึงเสด็จไปพักผ่อนพระวรกายในอุทยาน ขณะนั้นมีฝูงหงส์ลงเล่นอยู่ในสวน พระนลไล่จับหงส์ทองได้ตัวหนึ่ง หงส์นั้นร้องเป็นเสียงมนุษย์ ขอชีวิตและสัญญาว่า หากพระนลปล่อยไป จะบินไปกรุงวิทรรภ ผ่านางทมยันตีและกล่าวสรรเสริญพระนลให้นางได้ยิน จากนั้น นางจะไม่มีวันต้องใจชายอื่นเป็นอันขาด จะผูกสมักรักใคร่แต่พระนลผู้เดียว

พระนลจึงปล่อยหงส์ทองไป ฝูงหงส์ก็บินไปสู่กรุงวิทรรภ ร่อนลงในอุทยานขณะที่นางทมยันตีกำลังประทับอยู่กับหมู่นางกำนัล บรรดาสนมกำนัลก็พากันวิ่งไล่ฝูงหงส์ แยกย้ายกันไป หงส์ตัวที่เป็นพญาจึงทูลนางทมยันตีถึงเรื่องของพระนล และกล่าวว่าพระนลและนางทมยันตินั้นคู่ควรกันเป็นที่สุด

พระธิดามีราชเจ้า

จอมกษัตริย์

เป็นเอกนารีรัตน์

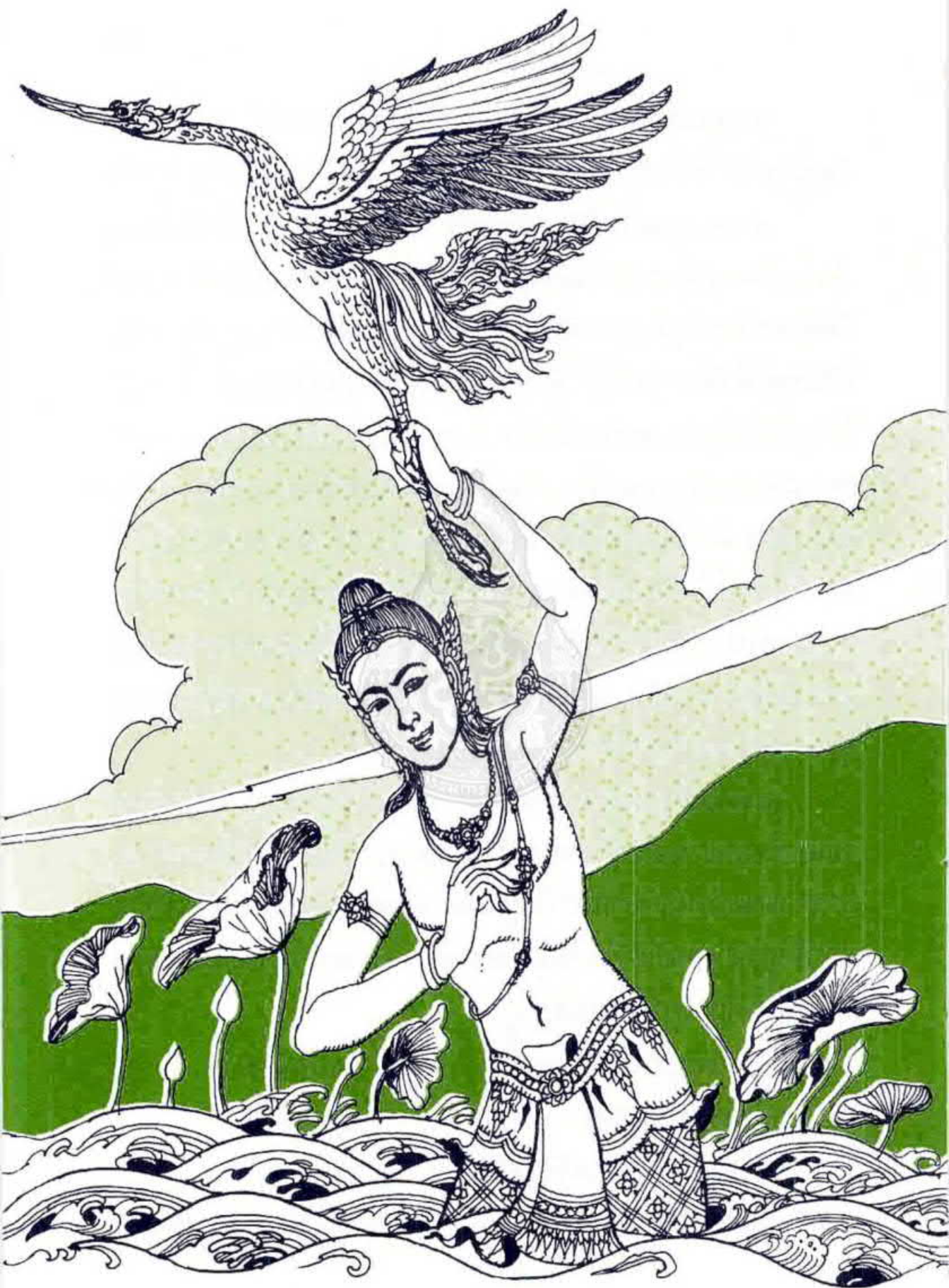
เลิศล้ำ

พระนลพระทรงสวัสดิ์

โสภาคย์

เป็นเอกนรรัตน์กล้า

กาจเพียงไกรสรฯ



บั้งอรแม่ได้คู่	นโรดม ราชเฮ
วิสิฐคู่วิสิฐสม	แนแท้
คุณจะเกิดกองถม	ทดมาก มวลนอ
สุขจะเต็มไปล่แปล้	ปราศพันภยันฯ

นางทมยันตีได้ฟัง จึงสั่งหงส์ให้ไปทูลพระนลอย่างเดียวกัน
หงส์ก็รับคำ กลับไปทูลพระนลตามที่นางสั่งมา

ตั้งแต่บัดนั้น นางทมยันตีก็ไฝ่ฝันถึงแต่พระนล จนชুবผอม
ผิวพรรณซีดเซียวราวกับคนไข้หนัก ไม่ว่าจะนั่งนอนยืนเดินก็เฝ้า
แต่คร่ำครวญถึงพระนล จนนางกำนัลเห็นผิดตาจึงไปกราบทูลท้าวภีมะ
ทรงสั่งเกตดูก็เข้าพระทัยว่า นางนั้นข้าสู่้วยสาว ควรจะจัดการสุมพร
เลือกคู่ให้จึงจะควร ท้าวภีมะก็ให้ปาวประกาศเชิญกษัตริย์น้อย
ใหญ่ทั่วทุกทิศประเทศให้มาชุมนุมกันเพื่อเลือกคู่ให้ธิดา กษัตริย์ทั้ง
หลายทราบข่าวพิธีสุมพรก็รีบเร่งเดินทางมาถึงกรุงวิทรภ หมาย
มันจะได้อภิเษกกับนางทมยันตี

ในขณะที่กำลังมีการชุมนุมเหล่ากษัตริย์ในเมืองวิทรภนั้น
เอง พระเทพมุนีผู้ประเสริฐสององค์ คือ พระนารท และพระ
บรรพต ได้ไปเฝ้าพระอินทร์ในเมืองสวรรค์ พระอินทร์ตรัสถามทุกข์
สุขในเมืองมนุษย์แล้วถามว่า เหตุใดบรรดากษัตริย์จึงพากันหายไป
ไม่มาชุมนุมเฝ้าพระองค์อย่างที่เคยมา พระนารทถวายจึงแถลงความ
ว่า กษัตริย์เหล่านั้นกำลังไปชุมนุมกันในพิธีสุมพรนางทมยันตี

เมื่อพระนารทเล่าจบลง เสด็จพระอัคนี พระยมและพระวรุณ
อยู่ในที่นั้นด้วย เทพทั้งสองคัล้วนมีความปรารถนาจะได้นางทมยันตี

จึงพร้อมกันจะเสด็จไปกรุงวิทรรภ เพื่อร่วมพิธีสุมพร

ฝ่ายพระนลทรงทราบข่าวสุมพรก็รีบเสด็จไปบ้าง เทพทั้งสี่ได้เห็นพระนลขณะกำลังเดินทาง พิศวงในรูปโฉมอันงามเลิศ ถึงกับให้หยุดขบวนเทพกลางอากาศ เสด็จลงมาตรัสกับพระนลว่า ขอให้พระนลเป็นทูตสื่อสาร พระนลก็ยินดีรับเป็นทูต แต่ขอทราบวาทะทั้งสองคั่นนั้นคือเทพองค์ใดบ้าง พระอินทร์ตรัสแจ้งว่า พระองค์คือท้าวผิมนวณ อีกสามองค์คือ พระอัคนี พระวรุณ และพระยม จะขอให้พระนลเป็นทูตไปแจ้งแก่นางทมยันตีว่าเทพทั้งสี่จะเสด็จไปร่วมพิธีสุมพรด้วยปรารณานาง ขอให้นางเลือกเทพองค์ใดองค์หนึ่งเป็นคู่อภิเษกเถิด พระนลทูลว่า ตนก็ไฝ่ใจปรารณานาง จึงมิสมควรจะเป็นทูต เทพเจ้าก็ตรัสว่า พระนลได้รับคำไว้แล้ว ดังนั้นพระนลจึงต้องรับเป็นทูต และในชั่วพริบตา พระนลก็เข้าไปอยู่ในที่ประทับของนางทมยันตีด้วยอิทธิฤทธิ์ของเทวราช

นางทมยันตีตรัสถามว่า พระนลเป็นใคร เข้ามาถึงที่นี่ได้อย่างไร ในเมื่อเป็นที่หวงห้าม พระนลจึงแจ้งชื่อตนเองแล้วทำหน้าที่ทูตตามที่เทวราชทั้งสี่ตรัสใช้มา นางทมยันตีทำความเคารพพระนลแล้วทูลว่า นางมีจิตจำนงที่ตัวพระนลนั่นเอง หาใช้ผู้อื่นไม่ หากพระนลไม่เมตตานาง นางก็จะปลงชีวิตตนเสีย พระนลได้ฟังดังนั้น ก็ดีพระทัยเป็นที่สุด หากแต่ยังรับหน้าที่เป็นทูตอยู่จึงจำเป็นต้องกล่าวแก่นางว่า ไม่ว่าจะเป็นพระอัคนี พระยม พระวรุณ หรือพระอินทร์ ก็ล้วนทรงศักดิ์านุภาพล้ำเลิศ หากนางเลือกเทพองค์ใดองค์หนึ่งเป็นคู่ ก็จะมีความสุขสำราญยิ่งกว่าเลือกมนุษย์อื่นทั้งสิ้น

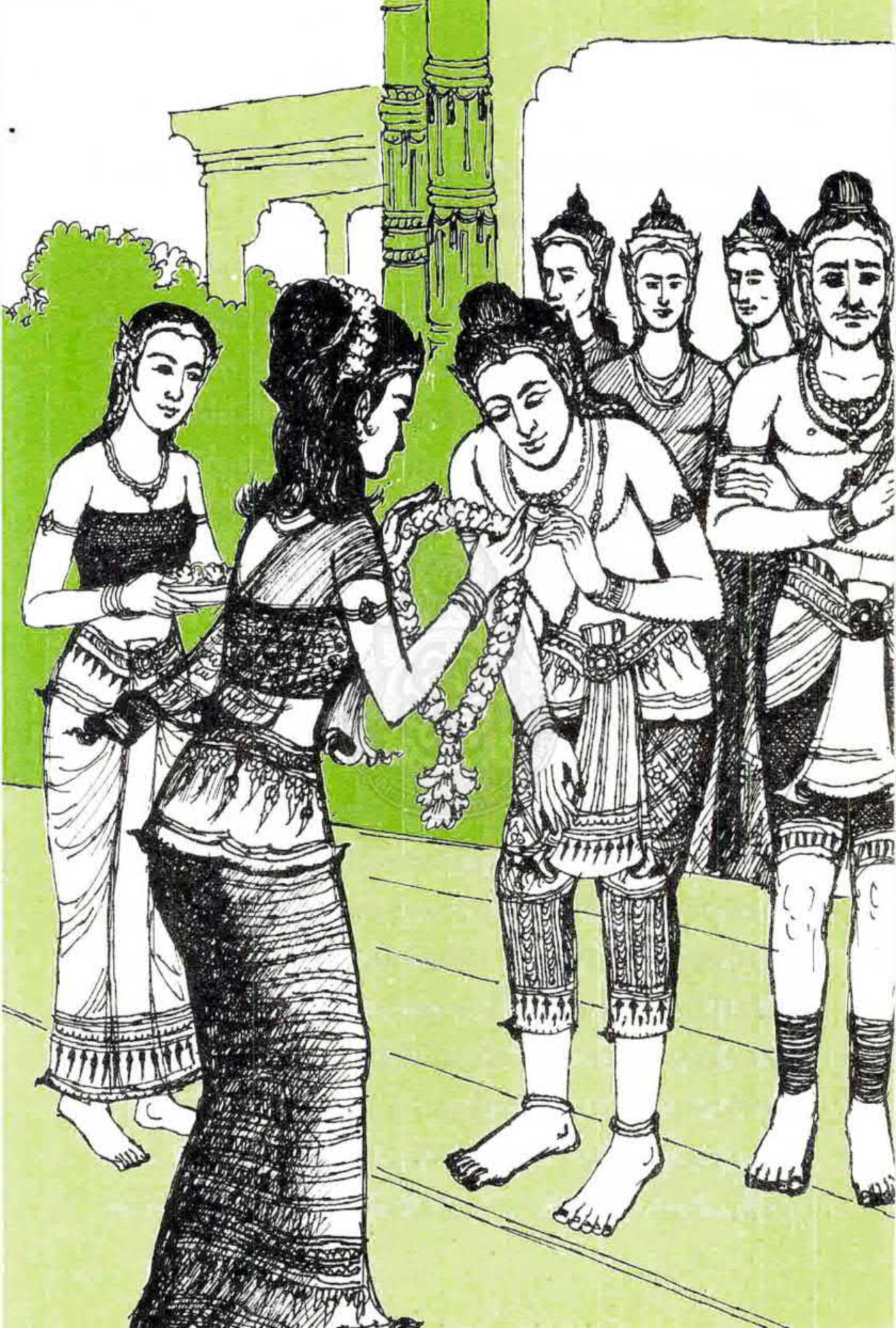
นางทมยันตีกันแสงพลาทูลว่า นางตั้งใจไว้มั่นคงแล้ว ไม่อาจเปลี่ยนใจไปยินดีกับผู้อื่นได้ พระนลก็ทรงสนใจ ครั้นจะกล่าวความเกี่ยวกับตนเองก็ไม่ได้ เพราะทูลไม่ควรถือโอกาสหาประโยชน์ของตน ไม่มีสิทธิกล่าวถ้อยคำเกินกว่าที่ได้รับคำสั่งมา จึงบอกนางว่า แล้วตนจะมาอีกครั้งหนึ่ง เมื่อนั้นจึงจะกล่าวคำจากใจจริงได้ นางทมยันตีก็สะอึกสะอื้นพลาทูลพระนลว่า นางเห็นอุปายประการหนึ่งที่จะไม่ให้พระนลเสื่อมเสียเกียรติ คือให้พระนลเสด็จมาพร้อมกับเทวราชทั้งสองค์ เข้ามาสู่ท้องพระโรงแล้วนางจะเลือกพระนล ใคร ๆ ก็ ว่าอะไรไม่ได้ พระนลก็ยินดี จึงรีบกลับมาเผ้าเทพทั้งสี่ทูลความตามจริงทั้งหมด ว่านางไม่ปรารถนาเทพองค์ใดเลย และขอให้พระนลเสด็จไปพร้อมเทพทุกองค์ นางจะเลือกพระนลให้คนทั้งปวงเห็นประจักษ์

ครั้นได้เวลาอันควร ท้าวภีมะจึงเชิญกษัตริย์ทั้งปวงเข้าสู่ห้องพิธี แต่ละองค์ล้วนทรงโฉมงดงาม ท่าทางแก้งก้งอ้าองอาจ ท้องพระโรงเมืองวิททรภุดูราวกับถ้ำใหญ่ เต็มไปด้วยฝูงพยัคฆ์อันห้าวหาญเกรียงไกร ครั้นแล้วนางทมยันตีจึงเสด็จเข้ามา กษัตริย์ทั้งหลายก็จ้องนางจนลืมกระพริบตา เมื่อมีการประกาศนามกษัตริย์ นางทมยันตีได้เห็นกษัตริย์ทั้งห้าเหมือนกันราวกับคนคนเดียวกัน นางพิศแล้วพิศอีก ก็ไม่อาจแน่ใจได้ว่าองค์ไหนคือพระนลที่แท้จริง พยายามสังเกตลักษณะแห่งเทวดาตามที่เคยทราบมา ก็ไม่อาจสังเกตได้ จึงกล่าววาจาสัตย์ว่า นางตั้งความจำนงแน่วแน่ที่ตัวพระนลไม่ขอเปลี่ยนใจเป็นอันขาด ด้วยอำนาจสัจวาจาขอให้บันดาลเห็นลักษณะแห่งเทพประจักษ์แก่ตานาง

เทพทั้งสี่เห็นนางมีจิตมั่นคงดังนั้นก็ทรงกรุณา สำแดงลักษณะปรากฏว่า ทั้งสี่องค์นั้นกายไม่มีเหงื่อ ตาไม่กระพริบ ผ้าทรงไม่มีเปื้อนฝุ่นผง ทั้งประทับยืนพระบาทไม่ติดพื้น ส่วนพระนลนั้นเหงื่อชุ่มมอค์ ผ้าทรงก็เปื้อนหอมเหม็น นัยน์ตากระพริบ มาลัยที่คล้องอยู่ก็มีบางดอกเหี่ยวเฉาไปบ้าง ทั้งยังมีเงาปรากฏ

นางทมยันตีพิณิจดู สังเกตเห็นแน่แท้ใจ จึงคล้องพวงมาลัยให้พระนลเป็นการประกาศว่า นางได้เลือกพระนลเป็นคู่อภิเษก พระนลจึงกล่าวปฏิญาณต่อพระพักตร์เทวราชว่า พระองค์จะรักแต่นางผู้เดียวตลอดไปตราบนานชีวิต

เทพทั้งสี่เห็นดังนั้น จึงมีพระทัยยินดีด้วยและตรัสอวยพรให้แก่คู่อภิเษก เทพแต่ละองค์ให้พรพิเศษแก่พระนล องค์ละสองประการรวมเป็นแปดประการ คือพระอินทร์ให้พระนลมีความสำเร็จสมประสงค์ในการทำพิธีกรรมบวงสรวงเทวดาทุกครั้ง และให้ประชาชนชื่นชมบารมีในยามที่พระนลเสด็จผ่านไป พระอัคนีให้พระนลสามารถเรียกไฟมาใช้ได้ตามปรารถนาและให้โลกสว่างด้วยแสงแห่งพระองค์ พระยมให้พรว่าพระนลจะสามารถปรุกรสทุกอย่างได้ตามความปรารถนา และให้เป็นผู้ทรงธรรมอยู่ทุกเวลา ฝ่ายพระวรุณให้เรียกฝนได้ตามต้องการ ทั้งยังให้สามารถประดับดอกไม้ได้โดยไม่มีวันโรย แล้วเทวราชก็เสด็จกลับ ท้าวภีมะโปรดจัดพิธีอภิเษกพระนลกับนางทมยันตีแล้ว ทั้งสองก็กลับเมืองนิษัฏ ปกครองบ้านเมืองและประชาชนให้เป็นสุข การใดอันควรแก่กษัตริย์ พระนลก็ได้ปฏิบัติ การนั้นโดยครบถ้วน ต่อมาไม่ช้าพระนลก็มีพระโอรสและธิดากับ



นางทมยันตี โอรัสชื่อว่าอินทรเสน ธิดาชื่ออินทรเสนา ทั้งสี่พระองค์ ทรงมีความสุขสมบูรณ์ในเมืองนิชัรสีบมา

ย้อนกลับไปเมื่อครั้งเทพเจ้าทั้งสี่เสด็จกลับจากเมืองวิทรรมก เฝิญได้พบกับกลี๋เข้ากลางทางพร้อมกับทวabrผู้เป็นเพื่อน กลี๋กำลัง ธิบจะมางานสยุมพร ครั้นทราบว่พิธีเสร็จสิ้นไปแล้วกักรอธ ประกาศ ว่านางทมยันตีบังอาจหมิ่นศักดิ์เทวดาด้วยการเลือกเอามนุษย์ ธรรมดาเป็นคู่ เทพทั้งสี่ตรัสว่ พระนลนั้นมีความประเสริฐสมควรที่ จะได้นางทุกประการ หากใครโธดเขลา บังอาจแข่งด่าคนที่ดีเช่น นั้น คนแข่งย่อมจะเป็นผู้ได้รับทุกขโทษนั่นเอง

กลี๋ได้ฟังก็ไม่ว่เชื่อ ยังกองแค้นใจ จึงบอกแก่ทวabrว่ ตนจะเข้า สิงพระนลให้มัวเมาหลงใหลจนกว่าจะสิ้นสมบัติพัสดาน และจนกว่า จะถึงนางทมยันตี แล้วขอให้ทวabrเข้าสิงสกา เพื่อให้พระนลแพ้นัน จนสิ้นสมบัติทั้งปวง

กลี๋และทวabrสัญญากันแล้ว ก็มุ่งไปยังเมืองนิชัรสีบมา เพื่อหา โอกาสเข้าสิง จนสบคราวเหมาะเมื่อเวลาล่วงไปถึง 12 ปี บังเฝิญให้พระ นลเสวยน้ำมนต์ แล้วลืมลั้งพระบาทก่อนเสด็จไปบวงสรวงเทวดา อันเป็นเหตุที่ถือว่าอัปมงคล กลี๋จึงเข้าสิงพระนลและเข้าดลใจพระ บุษกรผู้เป็นอนุชาพระนลให้ไปชวนพระนลทอดสกา กัน ตนจะคอย บันดาลให้พระบุษกรชนะพนันจนได้เมือง บุษกรถูกกลี๋ดลใจก็ ไปชวนพระนล พระนลโปรดเล่นสกาอยู่แล้วจึงรับคำท้า เล่นไปเท่า ไใด ๆ พระนลก็แพ้อยู่ร่ำไป ยิ่งแพ้ก็ยิ่งเล่นรากับจะเสียสติ ใครจะ ดักเตือนสักเท่าใดก็ไม่ฟัง แม้นางทมยันตีไปทูลว่เหล้าอำมาตย์และ

ประชาชนจะขอเข้าเฝ้า พระนลก็นิ่งเสียไม่อนุญาต ยังคงเล่นสกากับ
บุษกรไม่ยอมพักผ่อน เวลาผ่านไปเป็นเดือน พระนลก็ยังทอดสกา
แพ้บุษกรอยู่ทุกครั้งที่ไป

เมื่อการเป็นดังนี้ นางทมยันตีไม่รู้จะทำอันใด เรียกอำมาตย์มา
แจ้งจำนวนพระราชทรัพย์ที่สูญเสียไปและที่เหลือแล้วให้นำความไปทูล
พระนล ก็ยังทรงเฉย นางจึงเรียกวาร्षไณยผู้เป็นสารถีของพระนล
มาสั่งให้พาพระโอรสธิดาไปฝากไว้เสียที่เมืองวิทรรภ ส่วนตัววาร์ษ-
ไณยนั้น เมื่อทั้งราชรถและม้าทรงของพระนลไว้ที่เมืองวิทรรภ
แล้ว นายสารถีจะเลือกอยู่ที่เมืองไหนก็สุดแต่ใจปรารถนา นายวาร์ษ-
ไณยจึงเล่าความให้บรรดามุขมนตรีฟัง ต่างก็เห็นด้วย วาร์ษไณยจึง
พาพระโอรสธิดาของพระนลไปฝากท้าวภิมะไว้ รวมทั้งฝากม้าทรง
และราชรถไว้ด้วย แล้ววาร์ษไณยก็ไปสู่เมืองอโยธยา ขอเป็นสารถี
ของท้าวฤตบุรณ อยู่ที่เมืองนั้นต่อมา

ทางด้านเมืองนิษัร พระนลเล่นสกาจนเสียบ้านเสียเมืองหมด
สิ้นสมบัติทุกอย่าง บุษกรกล่าวเยาะเย้ยให้นางทมยันตีมาเป็นเดิม
พัน แต่พระนลไม่ยอมทำ ดังนั้นทรงเปลื้องเครื่องประดับกายตลอดจน
ผ้าทรงทั้งหมดออกให้บุษกร เหลืออยู่ผืนเดียวแทบจะคลุมร่างไม่
มิด เสด็จออกจากเมืองนิษัรไป ฝ่ายนางทมยันตีก็ทรงผ้าผืนเดียวตาม
เสด็จไป พักอยู่ที่ประตูเมืองสามคั่น บุษกรผู้ได้ครองเมืองก็ประกาศ
แก่ชาวเมืองห้ามช่วยเหลือเอื้อเฟื้อพระนลและนางทมยันตีไม่ว่าด้วย
ประการใดทั้งสิ้น ทั้งสององค์จึงต้องเสด็จจากนครไปสู่ป่า

ระหว่างทาง พระนลทรงหิวโหยอดโรย ครั้นเห็นนกทองผู่

หนึ่งก็ตีพระทัย คลีผ้าทรงออกตลบตักนก นกฝูงนั้นกลับพาผ้าบินขึ้นไป
ไปกลางอากาศ ทิ้งให้พระนลยีนปราศจากผ้าคลุมกาย พลงเยาะเย้ย
ว่า ตนคือลูกสกา प्रारणाจะให้พระนลสันสมบัติแม้จะเหลือผ้าผืน
เดียวก็ยังไม่สนใจ จึงลงจนได้ผ้าชิ้นสุดท้ายไป พระนลได้ยืนก็ทรง
โศกเศร้าเสียพระทัยอย่างยิ่ง จึงตรัสแก่นางทมยันตีว่า ต่อจากนี้
ไป จะเป็นทางแยกไปสู่แคว้นทางใต้คือ อวันตี ภูเขาข้างหน้าคือ วิน-
ธัย และแม่น้ำนั้นชื่อ ปโยชณี ทางแยกนั้นทางหนึ่งไปสู่เมืองวิทรรภ
อีกทางไปสู่เมืองโกศล พระนลกล่าวดังนี้ก็เพื่อให้นางทมยันตีแยกทาง
ไปสู่เมืองวิทรรภเสียจะได้ไม่ต้องลำบากอยู่กับพระองค์ แต่นางทมยันตี
ยืนยันว่า เมื่อยามสุขนางอยู่ด้วยกับพระนล ครั้นยามทุกข์จะให้ละทิ้งไป
ได้อย่างไร นางจะขอตามพระนลไปทุกก้าวเพื่อปลอบพระทัยสวามี

ยามผัวเป็นทุกข์เศร้า

โศกศัลย์

เกสัชโฮสถอัน

วิเศษแล

ไปสู่มีงเมียวัญ

กลอยจิต ได้เลย

แพทย์ฉลาตุรู้แท้

ดังนี้สัตยา ฯ

พระนลจึงตรัสตอบว่า นางพูดถูกแล้ว และพระองค์จะไม่ทิ้ง

นางแน่นอนเช่นกัน

อัครีพีจักทิง

นฤมล ได้ฤา

เจ้าอย่าได้สงกา

สักเทื่อ

พีนี้จะทิงตน

ได้อยู่ นาแม่

แต่จะทิงนิมเนื้อ

ไม่เลย ฯ

นางทมยันตีจึงถามว่า ถ้าเช่นนั้นทำไมพระนลจึงตรัสย่ำว่า ทางนั้น

แยกไปสู่กรุงวิทรรภ นางจะยอมไปกรุงวิทรรภก็ต่อเมื่อพระนลไปกับนางด้วย ท้าวภีมะจะต้องยินดีต้อนรับอย่างเต็มพระทัยแน่นอน พระนลตรัสตอบว่า ที่จะให้พระองค์ไปพึ่งพระบิดาของนางนั้น พระองค์ทำไม่ได้ เมื่อครั้งก่อน พระนลเสด็จไปเมืองของนางอย่างพรึงพร้อมด้วยบริวารและสิ่งประดับยศ ครั้งนี้จะให้ไปในสภาพยาก นางเองจะต้องอับอายผู้อื่น ฉะนั้นพระองค์จะไม่ไปกรุงวิทรรภเป็นอันขาด

ทั้งสององค์จึงเดินทางต่อไป ทั้งเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าและหิวโหย จนมาถึงกระท่อมหลังหนึ่ง พระนลก็ชวนนางทมยันตีเข้าไปพักในกระท่อม นางเหน็ดเหนื่อยมาก จึงเอนกายลงบนพื้นดินและบรรทมหลับไป พระนลไม่อาจจะหลับได้ เพราะเฝ้าคิดถึงเหตุอันทำให้ต้องจากเมืองมา ทรงรำพึงอยู่แต่ว่าจะทำอย่างไรดี จะตายเสียหรือจะทิ้งนางไว้ ถ้าพระองค์ทิ้งไปเสีย นางอาจจะเปลี่ยนใจกลับไปเมืองวิทรรภ ถ้าพระองค์ยังอยู่นางก็ต้องติดตามไปลำบากทุกข์ยากนักหนา คิดแล้วคิดอีกจนในที่สุด พระนลเห็นว่า ทิ้งนางไว้คงจะดีกว่า เพราะอย่างไรนางทมยันตีก็คงไม่เป็นอันตราย เนื่องจากนางเปี่ยมด้วยความดี ความดีนั้นคงเป็นประดุจเกราะกันภัยให้พ้นตัวนางได้

การที่พระนลคิดจะทิ้งนางทมยันตีไปนี้ ก็เป็นด้วยอำนาจแห่งกลี๋เข้าสิงพระทัย ให้ทั้งมเหสีซึ่งพระองค์ได้เคยให้สัตย์ว่าจะไม่มีวันละทิ้งนาง เมื่อตัดสินใจพระทัยแล้ว พระนลก็หาวิธีจะแบ่งผ้าทรงผืนที่นางทรงอยู่นั้นไปคลุมกาย โดยไม่ทำให้นางต้องตื่นขึ้น เผอิญได้พบดาบเล่มหนึ่งในกระท่อม จึงทรงใช้ดาบฟันผ้าเป็นสองท่อน และแบ่งเอาท่อนหนึ่งไปคลุมองค์แล้วออกจากกระท่อมไป ครั้นแล้วกลับหวนคิด

ถึง จึงย้อนกลับมาพิศพัศตร์นาง คร่ำครวญถึงความโศกเศร้าที่จะต้องจากนางไปและขอให้ทวยเทพทั้งหลายคุ้มครองรักษานาง พระนลเวียนไปเวียนกลับอยู่หลายครั้งด้วยฤทธิ์แห่งกลีที่เข้าถึง แต่ในที่สุดก็ทิ้งนางไปจนได้

เมื่อนางทมยันตีตื่นขึ้นไม่เห็นพระสวามี ก็เที่ยวร้องเรียกหา นางคร่ำครวญว่าพระนลจะละทิ้งนางไปได้อย่างไรในเมื่อได้ให้สัตย์ไว้แล้ว ถ้าพระนลทิ้งนางไป นางจะมีชีวิตอยู่ได้อย่างไร แม้จะมีเหตุเกิดขึ้นแก่นางอย่างไรนางก็ไม่หวาดหวั่น เป็นห่วงแต่พระนลจะทรงลำบากอยู่ผู้เดียวกลางป่า ไม่เห็นหน้าใครเป็นเพื่อน นางทมยันตีรำพันพลางกันแสงด้วยความโศกเศร้าถึงสวามี นางจึงปลั่งวาทะแข่งผู้เห็นต้นเหตุว่า ผู้ใดทำเหตุให้พระนลต้องมีความทุกข์โศกตกระกำลำบากขอให้ผู้นั้นรับเอาความทุกข์นั้นไป และให้ทุกข์ยิ่งกว่า ใครคิดร้ายหมายขวัญพระนล ขอให้ข้อร้ายนั้นกลับเข้าสู่ตัวเอง ให้แพ้ยัยตน อย่าให้มีความสุข ให้มีแต่ความทุกข์ตลอดไป

ตรัสแล้วนางทมยันตีก็ได้แต่เที่ยวตามหาพระนล เซซังไปในป่า จนไปใกล้ไพรงู จึงถูกงูใหญ่รัดไว้ นางก็รำพันว่า เพราะอยู่ใกล้สวามี จึงไม่มีใครช่วยให้พ้นอันตราย ป่านนี้พระนลจะทรงลำบากสักเพียงไร ยิ่งนางมาตายเสีย พระนลจะได้ใครเป็นเพื่อนตกยาก

ขณะนั้นบังเอิญมีพรานป่าเที่ยวล่าเนื้อมา ได้ยินเสียงนางคร่ำครวญรำพัน จึงมาช่วยฆ่างูได้ทันการ ครั้นแล้วพรานก็คิดหลงใหลในรูปลักษณะของนาง ก็กล่าววาจาอ่อนหวานหวังให้นางเมตตา นางรู้ที่พราน ก็โกรธว่าพรานนั้นหยาบหยาม ครั้นจะฆ่าพุดจาด้วยก็คงไม่

เป็นผล จึงกล่าวคำสาป โดยสัจวาจาที่มีความจงรักภักดีต่อพระสวามี
เพียงองค์เดียว ขอให้พรานป่าที่จะล่วงเกินนางจงล้มลงตายทันที
ด้วยबारมีความสัตย์ของนาง พรานป่านั้นก็ล้มลงตายราวกับต้องสาย
ฟ้าฟาด

จากนั้นนางทมนันตีรีบเดินทางเข้าป่า หวังจะได้พบพระนล
ผู้สวามี นางเดินผ่านหมู่สัตว์และพรรณไม้นานาพันธุ์อันงดงาม ออก
ดอกออกผลชวนให้ชม

แลดูหมู่พฤกษา	มีนานาช่อไม้
ต้นรังบังสุริยใส	อีกต้นไผ่กอกำยำ
มะขามและมะเดื่อ	อีกมะเกลือสนิทดำ
อิงคุทสดงามล้ำ	กิ่งศุกุลำต้นพวงพี
อรชุนดอกขาวก่อง	ดอกคำฝ่องเหมือนทองดี
จิวแดงส่องแสงสี	ดีดูลิ้นจี่จำเรียวตา
ชมพู่ชมภูดี	ราวกับสีสะพัตรา
มะม่วงกาญจน	เนื้ออ่อนเหลืองเรืองรองราย
สีเสียดช่างเสียดสี	เหมือนนารีสีเสียดชาย
เจ็บยามถูกหนามหวาย	ไม่เหมือนเจ็บเล็บมือนาง
ประทุมสีแดงจ้ำ	ชื่นนาสาไม่จิตจาง
แม้ผิวเป็นเพื่อนทาง	ช่วยชมพลงหว่างมรรคา

ชมธรรมชาติพลงก็คิดถึงเมื่อครั้งอยู่ในบ้านเมืองกับพระ
นล ได้แต่รำพันว่าเหตุใดพระนลจึงละความสัตย์ ทิ้งนางไปเสียได้
ครั้นเมื่อมาพบเสีย นางก็ครวญว่าพระนลไม่รักนางหรือไหน นางเอง

นั้นจงรักภักดีไม่เคยลืมพระองค์เลยสักอึดใจเดียว นางถามเสียว่า
ได้เห็นพระนลบ้างหรือไม่ ถ้าไม่พบเห็นเลย ก็ขอให้ช่วยกินนาง
เสีย อย่าให้ต้องทนทุกข์โศก เสียได้ยื่นคำร่ำพันก็เสี่ยงห่างไปไม่กล้า
ทำอันตรายนางด้วยเกรงอำนาจบารมี

นางทมยันตีเที่ยวชอกชอน ถามหาพระนลไปตามที่ต่าง ๆ ซ้ำ
แล้วซ้ำเล่า ก็ไม่มีคำตอบจนกระทั่งสามคืนผ่านไป นางเดินทางมาถึง
บริเวณที่มีคณะมุนีบำเพ็ญพรตอยู่ มุนีเหล่านี้ตั้งความเพียร กินแต่ใบ
ไม้ น้ำและลมเป็นอาหาร นุ่งเปลือกไม้ปนหนังสัตว์ นางทมยันตีจึงเข้าไป
ขออาศัย ถามข่าวพระนล

อันองค์นลบดี

ได้มานี้ฤาใจน

จอมรัชนิษฐ์ไชว์

ได้มาบ้างฤาทางนี้

มุนีตอบว่าได้เล็งเห็นด้วยอำนาจตบะว่าในไม่ช้า นางจะได้พบ
กับสวามี จะหมดเคราะห์กลับไปเสวยสุขอย่างเดิม เมื่อให้พรชัยแก่
นางแล้ว มุนีทั้งหมดก็หายไปพร้อมทั้งอาศรมและกองไฟด้วย

นางทมยันตีไม่รู้จะทำอย่างไร ก็เดินทางต่อไป พบตัน
อโศก จึงถามข่าวอีกว่า

อ้าดูอโศกนี้

ศรีไสววิไลตา

อยู่หว่างกลางพนา

เป็นสง่าแห่งแนวไพร

ชุ่มชื้นรื่นอารมณ์

ลมเพยพัดระบัดใบ

ดุษุขสนุกใจ

เหมือนแลดูจอมภูผา

อโศกดูแสนสุข

ช่วยดับทุกข์ด้วยสักครา

โศกเศร้าเฝ้าอรุรา

อ้ออโศกโรคซ้ำร้าย

อโศกโยกกิ่งไกว	จงตอบไปตั้งใจหมาย
ได้เห็นพระภาสาย	ผ่านมาบ้างทุกอย่างไร
พระนั้นชื่อพระนล	ผู้เรีอรรณอริกษัย
เป็นผัวนางทราวมวัย	นามนิยมทมยันดี
พระองค์ทรงสวัสดิ์	เป็นนิษัทธิบตี
ทูลหวัทมยันดี	มาทางนี้บ้างธาไฉน

แต่ذنอโศกก็มีได้ตอบ นางทมยันดีเที่ยวตามหาพระนลจนมาพบพวกพ่อค้ากลุ่มใหญ่ จึงเข้าไปหา รูปร่างของนางขณะนั้นราวกับคนบ้า มอมแมมกระเซอะกระเซิงจนพ่อค้าตระหนกตกใจ นางจึงเล่าความให้ฟัง และถามว่าพบพระนลบ้างหรือไม่ พ่อค้าตอบว่าระหว่างเดินทางมานี้ไม่เคยพบคนเลย ขณะนี้กำลังจะไปเมืองเจที นางจึงขอติดตามไปด้วย บังเอิญในคืนหนึ่งเกิดเหตุช้างป่าทั้งฝูงกำลังตกมัน มาอาละวาดเหยียบบพวกพ่อค้าตายมากมาย ทรัพย์สินเสียหาย นางถูกชั้ดโทษว่าเป็นตัวกาลิ จึงต้องหนีซุกซ่อนไป นางโศกเศร้าคร่ำครวญไม่รู้ว่ทำบาปอันใดไว้จึงต้องมาประสบเคราะห์ดังนี้ หรือจะเป็นด้วยเทวราชทั้งสี่ทรงโกรธที่เลือกพระนลเป็นคู่ จึงบันดาลให้เกิดเหตุ

นางทมยันดีชั้ดเซไปจนพบคณะพราหมณ์ที่ร่วมเดินทางไปกับพวกพ่อค้าเหมือนกัน แต่ไม่มีอันตราย นางจึงตามคณะพราหมณ์เดินทางต่อไปจนถึงเมืองเจที ชาวเมืองต่างนี้กว่านางเป็นคนบ้าก็พากันมาล้อเลียนห้อมล้อม กระทั่งถึงวังพระราชา ขณะนั้นพระราชมารดาของท้าวสุพาหุ กำลังเยี่ยมหน้าต่างชมพระนคร ได้เห็นเข้าก็เกิดเวทนา ทั้งสังเกดเห็นรูปโฉมนางดูมีลักษณะผิดชาวบ้าน

ธรรมดา จึงให้นางนมไปรับนางเข้ามาในปราสาท ตรัสถามความเป็นมา นางทูลว่าอยู่กับสามีในป่า บังเอิญมีเคราะห์ สามีจึงไปหลงเล่นพนัน แพ้สกาจนต้องเที่ยวพเนจรไป นางติดตามสามีมา มีผ้าห่มอยู่ผืนเดียว คืนหนึ่งสามีแบ่งผ้าจากนางแล้วละทิ้งไป นางจึงเที่ยวติดตามมาด้วยความจงรักต่อสามี พระชนนีทรงสงสารจึงตรัสชวนให้อยู่ด้วย และจะช่วยส่งคนออกตามหาสามีนางให้ นางก็ทูลขอประทานสัญญาคือ จะไม่ขอรับเดนจากใคร ไม่ว่าจะเป็นของกินหรือของอื่นใด จะไม่ทำหน้าที่ล้างเท้าให้ใคร และหากมีชายใดมาทำที่ปรารธนา นางเป็นภรรยา ขอให้ลงโทษ เพราะนางจะรักษาความจงรักต่อสามี นางจะยอมพูดกับชายแต่เฉพาะพราหมณ์ซึ่งรับอาสาจะสืบตามหาสามีนางให้เท่านั้น หากประทานอนุญาตดังนี้ นางจึงจะยอมอยู่ในวัง พระชนนีอนุญาตตามนั้น และมอบนางให้อยู่กับนางสุนันทาผู้เป็นราชธิดา นางทมยันตีก็ได้อาศัยอยู่ในวังของท้าวเจทีแต่บัดนั้นมา

ฝ่ายพระนล เมื่อจากนางมาแล้ว พักหนึ่งก็พบกองไฟใหญ่ ได้ยินเสียงร้องเรียกขอให้พระนลช่วย จึงเดินเข้าไปใกล้ ก็เห็นพญานาคขดอยู่กลางเพลิง ได้รับทุกขเวทนาเพราะความร้อนแทบจะถึงแก่ชีวิต นาคนั้นเล่าว่าตนไปหลอกพระนารทฤาษี จึงถูกสาปให้อยู่ในกองไฟจนกว่าพระนลจะมาช่วย หากพระนลช่วยตน ก็จะตอบแทนพระคุณอย่างเต็มที่ แล้วพญานาคก็สำแดงฤทธิ์ย่อกายลงเหลือเล็กเท่าหัวแม่มือ พระนลจึงหยิบพญานาคออกจากกองไฟได้อย่างง่ายดาย แต่พอจะวางลง พญานาคกรรโกฏกก็ทูลให้พระนลก้าวไปพร้อมกับนับก้าวไปด้วยจะตอบแทนพระคุณให้ ครั้นพระนลก้าวไปได้สิบ

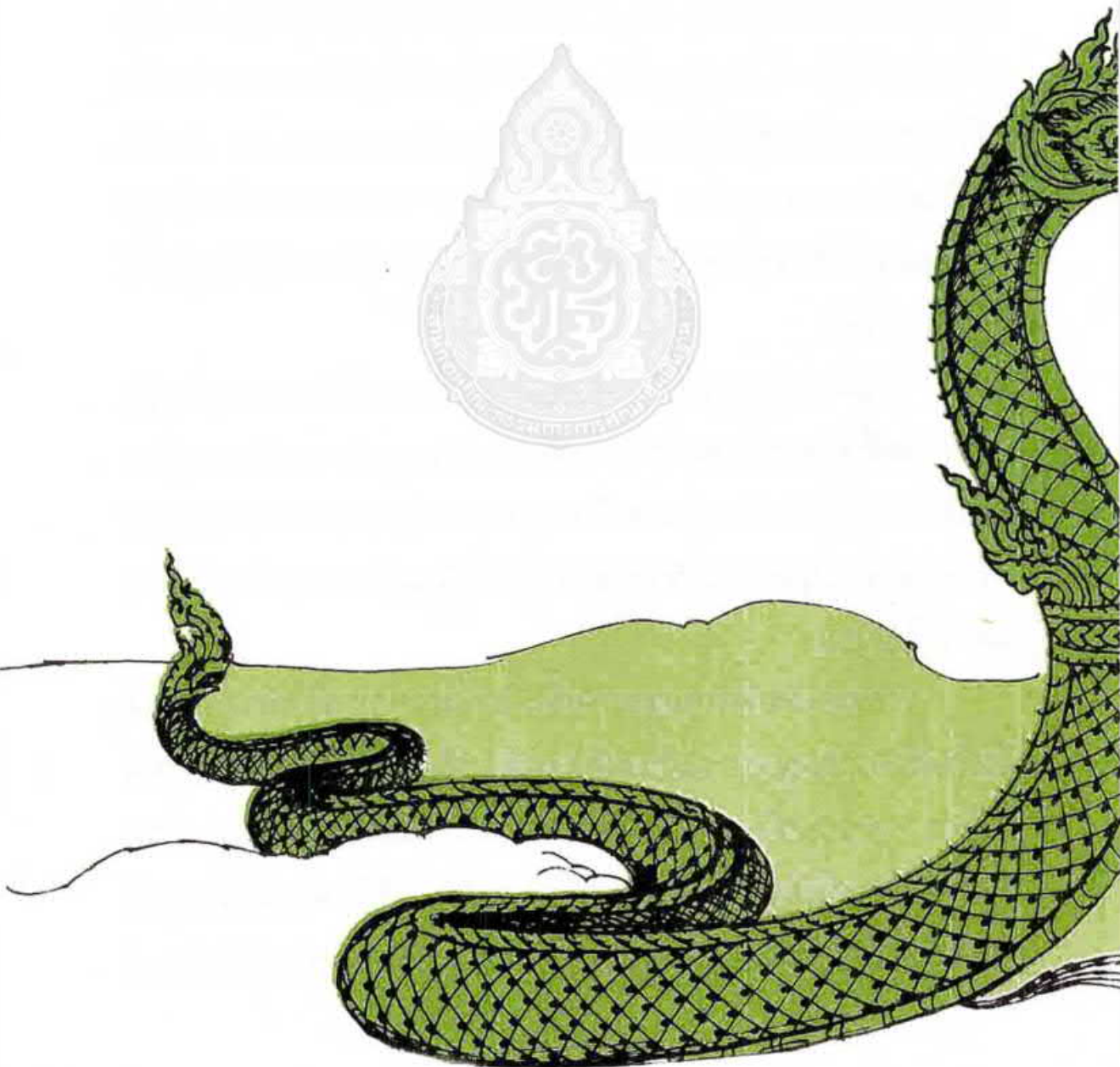
ก้าว พญานาคก็กัดทันที พระนลผู้มีร่างอันงามกลายเป็นชายร่าง ร้าย แขนสั้นพิกลพิการ ฝ่ายพญานาคที่แปลงเป็นคนก็กลายรูปกลับ เป็นงู ทูลอธิบายความว่า การที่ทำเช่นนั้นเพราะประสงค์จะไม่ให้ใครรู้ จักพระองค์ ใครก็ตามที่มุ่งร้ายต่อพระนลจะต้องได้รับพิษนาครุมร้อน ไม่มีวันคลาย ถ้าพระนลไม่พ้นทุกข์ ผู้นั้นก็จะไม่พ้นพิษ ตอนนี้ไปพระ นลไม่ต้องเกรงอันตรายจากผู้ใดทั้งสิ้น เพราะพิษนาคจะคอยคุ้มครอง อยู่ ขอให้พระนลใช้ชื่อว่า วาหุ และเดินทางไปเป็นสาวกของท้าวฤตทุ- บรรณแห่งเมืองอโยธยา เพราะกษัตริย์องค์นั้นมีวิชาสกาเป็นเลิศ ให้พระนลเอาวิชาม้าไปแลก เมื่อใดชำนาญวิชาสกาเจนจบ ก็จะไป พ้นทุกข์และได้พบพระชายา ได้บ้านเมืองคืนมา หากประสงค์จะคืนรูป เหมือนเดิมก็ให้คิดถึงพญานาคพร้อมกับเอาผ้าห่มที่ถวายให้นี้คลุมองค์ ก็จะคืนรูปเดิม

ว่าแล้วพญานาคก็มอบผ้าทิพย์ให้แล้วหายไป พระนลจึงเดินทาง ไปจนถึงเมืองท้าวฤตทุบรรณ เข้าเฝ้ากราบทูลว่า ตนชำนาญวิชา บังคับม้า อีกทั้งมีความสามารถในการปรุงอาหาร จะขอสมัครมาเป็น คนรับใช้ ท้าวฤตทุบรรณก็ทรงรับไว้ ให้อยู่ดูแลม้าหลวงร่วมกับชีวล และวารีขนิณ

พระนลค่อยมีความสุขกายขึ้น แต่ไม่วายทุกข์ถึงนางทมยันตี จึงเฝ้าคร่ำครวญอยู่ทุกยามเย็นจนชีวลสงสัย วันหนึ่งถึงถามว่า บ่นรำพัน ถึงใคร พระนลจึงเล่าว่า นางที่กล่าวถึงนั้นเป็นยอดนารี แต่ ว่าสวามีนางสติพันเพื่อน ลืมวาจาสัตย์ ละทิ้งนางไว้ลำพัง จึงต้องทุกข์ ทนเพราะนึกถึงนาง จะอยู่ที่ใด ไม่ว่ายามกินยามนอนก็คิดถึงแต่

นาง เฝ้าแต่รู้สึกว่ามันนั้นเป็นคนชั่วช้าสามัญที่ละทิ้งนางไว้ปล่อยให้
ต้องเผชิญทุกข์ยากสารพัดในป่า ทั้งสิงห์สาราสัตว์และคนพาล ด้วย
เหตุนี้ ชายนั้นยอมเฝ้าแต่โคกเศร้าไม่ว่างวัน

พระนลอยู่ในวังท้าวฤๅษบุตรณ โดยไม่มีใครล่วงรู้ว่าพระองค์
เป็นใคร แม้แต่วารีขนิณผู้เคยเป็นสารถิเก่า ก็ไม่สงสัย เนื่องจาก
จากรูปร่างเปลี่ยนไปจากเดิมมาก



กล่าวถึงด้านเมืองวิทรรภ ท้าวภิมะตรัสใช้ให้พราหมณ์ออก
 เทียวตามหาพระนลและนางทมยันตี ถ้าพบให้นำกลับเมืองวิทรรภ
 โดยจะให้รางวัลทรัพย์สินและโคถึงหนึ่งพันตัว หรือแม้ไม่พบแต่ได้รู้
 แหล่งแห่งที่ก็จะให้รางวัลเช่นกัน เหล่าพราหมณ์เมืองวิทรรภจึง
 เทียวออกตามหาภักษัตริย์ทั้งสอง สุเทพพราหมณ์เดินทางไปจนถึงเมือง
 เจติ ได้เห็นนางทมยันตีอยู่กับนางสุนันทาในวัง แต่นางชูปผอม หน้า



ดาหม่นหมองผิดกว่าที่เคยเป็น จึงรำพึงในใจด้วยความสงสารว่านาง
 ดุหม่นหมองเป็นทุกข์เหตุด้วยพลัดกับสวามี ทั้งห่างบ้านห่างเมือง
 มา จึงทูลนางทมยันตีว่า บัดนี้พระบิดาส่งคนออกเที่ยวตามหานาง
 บรรดาญาติพี่น้องรวมทั้งโอรสธิดานางนั้นมีความสุขดีอยู่ในเมือง
 วิทรรภ นางทมยันตีจึงตรัสถามสุเทพถึงเหล่าญาติ แล้วก็ร้องให้ นาง
 สุนันทาเห็นดังนั้นจึงถามพระมารดาว่าทำไมนางทมยันตีจึงร้องให้เมื่อ
 พุดกับพราหมณ์ พระมารดาจึงเสด็จมาหา ตรัสถามสุเทพว่านางนี้
 เป็นใคร เหตุใดจึงมาทำงานประจักษ์คนรับใช้เช่นนี้ สุเทพจึงทูลเรื่อง
 ราวทั้งหมดแต่พระชนนีท้าวเจตี และว่านางทมยันตีนั้นมีโฉมงาม
 เลิศ มีไผ่อยู่หว่างคิ้ว ขณะนี้หน้านางมัวหมองด้วยมลทินทำให้มองไม่
 เห็นไผ่อันมีรูปดั่งดวงจันทร์ครึ่งซีก นางสุนันทาจึงเอาน้ำมาชำระล้าง
 ผุ่นผงอันเปื้อนหน้านาง ก็เห็นไผ่งามขำตามที่สุเทพกล่าว พระชนนี
 จึงกอดนางทมยันตีไว้แล้วเล่าว่า ตนเป็นน้องของพระมารดานาง
 ทมยันตี เป็นธิดาท้าวสุทามันด้วยกัน และนางได้เคยเห็นนางทมยันตีเมื่อ
 ครั้งยังเล็ก ๆ อยู่ที่เมืองวิทรรภ ขอให้นางทมยันตีอยู่ที่วังนี้เหมือนเป็น
 เจ้าของสมบัติทั้งปวงร่วมกัน นางทมยันตีถวายบังคมแล้วทูลว่า นาง
 ได้อยู่ที่วังนี้มาด้วยความสุขสบาย แม้เมื่อยังไม่มีใครรู้จักนางก็
 ตาม แต่บัดนี้ควรที่นางจะกลับคืนบ้านเมืองเสียที เพราะได้จากโอรสธิดา
 มาเป็นเวลานานแล้ว จึงขอประทานขอให้นางเดินทางกลับเมือง
 ด้วย พระชนนีก็จัดขบวนไปส่งนางทมยันตีถึงเมืองวิทรรภ บรรดา
 พระญาติวงศ์ทั้งหลายก็ดีพระทัยอย่างยิ่ง นางทมยันตีอยู่ในวังพระบิดา
 ได้คืนหนึ่ง ก็ทูลรำพันกับพระมารดาว่า นางคงจะดำรงชีพอยู่ไม่

ได้ หากไม่พบพระสวามี ฉะนั้นขอให้ช่วยติดตามพระนลให้นางด้วย
เถิด พระมารดาทรงเวทนาสงสารจึงทูลท้าวภีมะตามที่นางขอ ท้าวภีมะ
ก็โปรดให้พราหมณ์ออกเที่ยวตามหา ก่อนออกเดินทาง นางทมยันตี
ได้สั่งพราหมณ์ให้ไปเที่ยวขั้บร้องตามชุมนุมชนด้วยบทกลอนดังนี้

ไอ้ นักสกาของข้าเอ๋ย
กระไรเลยดั้นด้นไปหนไหน
แบ่งเอาผ้าข้าคลุมแล้วดุ่มไป
ช่างกระไรไม่คิดเมตตากัน
ช่างทอดทิ้งเมียขวัญอันสวาท
ให้นาถนอนร้างกลางไพรสัณฑ์
เมียซื้อตรงจงรักภักดีครั้น
นั่งคอยผัวอยู่นั้นเช่นสังข์ไว้
แสนพุ่มพอกฝ้าวราวไฟผลาญ
ให้ร่อนราญทรวงเรงเหมือนเพลิงไหม้
ห่มแต่ผ้ากึ่งผืนนั้นเย็นไว้
พอจะได้ต่างหน้าสวามี
ไอ้ วัชรบุรุษมกุฏเกศ
จงสมเพศภรรยาamarศรี
ผู้โศกเศร้าทุกทิวาราตรี
เชิญบดีมาปลอบประโลมนาง

นอกจากนี้ยังให้ขั้บอีกบทหนึ่งมีใจความว่า ภรรยาที่ดีนั้นต้อง
อยู่เคียงข้างสามี และสามีก็ควรจะอยู่รักษาปกป้องภรรยา แต่พระ

นลกลับขาดปฏิบัติหน้าที่สำคัญทั้ง 2 ข้อนี้ พระองค์เคยตรัสว่า เมตตาธรรมนั้นเป็นธรรมอันเลิศ ดังนั้นขอให้พระองค์เมตตานางด้วย นางทมยันตีสั่งพราหมณ์ให้คอยสังเกตว่าเมื่อขับร้องข้อความดังนี้แล้ว หากมีชายใดแสดงอาการผิดปกติไป ก็ขอให้จดจำว่าชายนั้นตอบคำว่าอะไรบ้าง แล้วให้นำความมาบอกนางให้ครบถ้วน

พราหมณ์เหล่านั้นก็ออกติดตามสืบข่าวพระนลไปทั่วทุกหนทุกแห่ง เทียวขับกลอนเนื้อความดังกล่าว ก็มีได้พานพบ จนเวลาล่วงไปนาน พราหมณ์ผู้ชื่อว่า ปรรนาท จึงกลับมาทูลนางทมยันตีว่าได้ไปถึงเมืองอโยธยา เข้าเฝ้าท้าวฤตুবรณ ตนได้ขับกลอนดังกล่าว แต่ก็ไม่มีใครตอบความจนออกมาพ้หน้าพระที่นั่ง ได้เห็นสารณผู้มีรูปร่างพิกลพิการของท้าวฤตুবรณ ชื่อว่า วาหุค เป็นคนเชี่ยวชาญการบังคับม้า ทั้งชำนาญการประกอบอาหาร วาหุคมาถอนใจใหญ่สะอื้นให้หลายครั้ง แล้วกล่าวว่า

ถึงแม้ยามชอกช้ำระกำใจ

สตรีใดเชื่อเลิศเสริฐสมร

ย่อมรู้จักข่มตนและทนร้อน

จึงบังอรถึงฟ้าสุราลัย

ถึงแม้ผิวทิ้งไปด้วยใจโศก

หล่อนจะโกรธภรรดาก็หาไม่

อันหญิงดีอยู่ดีไม่มีภัย

เพราะความดีคุ้มได้ดั่งเกราะทอง

ถึงแม้ผิวใจชั่วมัวโมหันธ์

และผัวนั้นล้างสุขสันต์ทั้งผอง
 ทั้งทอดทิ้งเมียไว้ไม่อยู่ครอง
 นางบ่ข้องเคืองผัวผู้ตัวทราม
 อันชายนั่นดันดันคั่นหากิน
 นกมันบินโฉบผ้าต่อหน้าหยาม
 จึงต้องเที่ยวทนทุกข์ทุกโมงยาม
 แม่งามخابได้ไกรธสักนาที
 ถึงอย่างไรใจดีฤาใจชั่ว
 เมื่อเห็นผัวคงเศร้าฤดีศรี
 โอ้ไรเมืองไรเครื่องบำเรอดี
 ทุกข์ทวิหโยโรยแรงเอย

บรรณาทเห็นว่าสารถีว่าหูกกล่าวถ้อยคำหยาบคาบ จึงนำ
 ความมาทูลนาง จะโปรดให้ทำฉันใด นางทมนันตีได้ฟังความก็
 ก็นั่งแสง แล้วไปเฝ้าพระมารดาทูลว่า นางขออนุญาตสั่งความแก่
 สุเทพ แต่ขอย่านำความไปทูลท้าวภีมะ นางจะให้สุเทพซึ่งเป็นผู้พา
 นางกลับเมืองนั้น ไปรับพระนลจากเมืองอโยธยา และนางจะคิดแก้
 ไขการทั้งปวงให้สิ้นความเดือดร้อน แล้วนางก็ประทานรางวัล
 แก่พราหมณ์บรรณาท จากนั้นก็เรียกสุเทพมาเฉพาะพระพักตร์พระ
 มารดา ตรัสสั่งให้สุเทพเดินทางไปอโยธยาเข้าเฝ้าท้าวฤตบุรณ
 ทำที่ว่ไปโดยมิได้ตั้งใจแล้วจึงทูลว่า นางทมนันตี ธิดาท้าวภีมะ จะทำ
 พิธีสุมพรครั้งที่สอง กำหนดวันพิธีคือวันรุ่งขึ้นจากวันที่เข้าเฝ้า

นั้น หากท้าวฤตบุรณปรารภนาจะร่วมพิธีเลือกคู่ ก็ให้รับมาให้ทันในวันรุ่งขึ้น

สุเทพก็รีบเดินทางไปเฝ้าท้าวฤตบุรณ กราบทูลตามที่นางสั่งมาทุกประการ ฝ่ายท้าวฤตบุรณจึงตรัสแก่ว่าหูกว่า พระองค์ต้องการจะเสด็จไปถึงเมืองวิทรรภให้ทันในวันเดียว เพื่อเข้าร่วมพิธีเลือกคู่ของนางทมยันตี ขอให้ว่าหูกช่วยจัดการเดินทางให้ทันเวลาด้วย

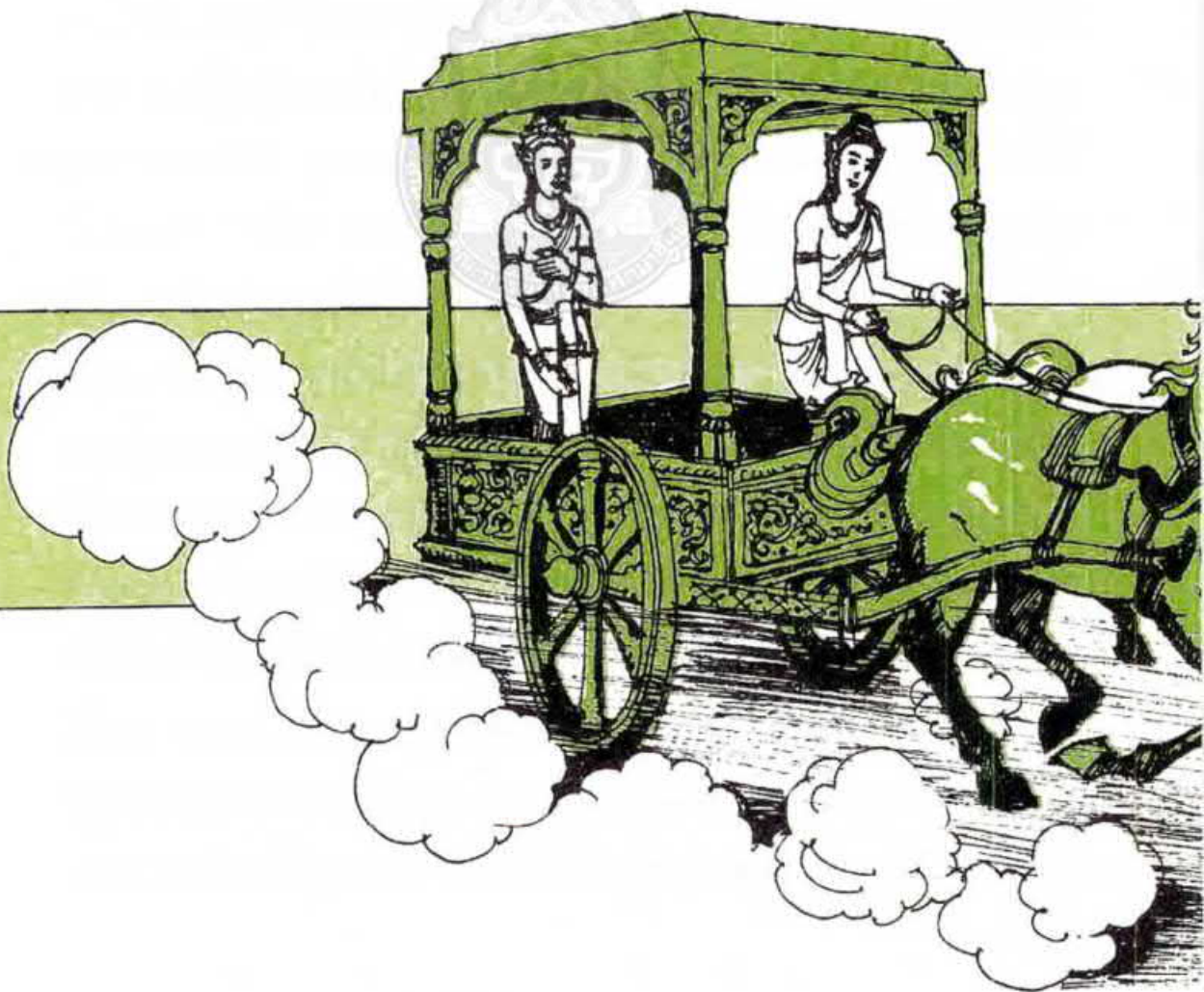
พระนลได้ฟังดังนั้นก็เศร้าเสียใจยิ่งนัก เฝ้าครุ่นคิดว่า นางทมยันตีประกาศพิธีสุมพรได้อย่างไร หรือว่านางพ้นเพื่อนไปแล้ว หรือจะทำอุบายให้พระองค์กลับเมือง นางไม่น่าจะมีจิตใจดังนั้น หรือจะเป็นด้วยผลที่พระองค์เองกระทำบาปไว้กับนาง พระองค์จำเป็นต้องไปให้รู้แน่แท้ใจว่าเรื่องจริงเป็นอย่างไร คิดแล้วว่าหูกจึงไปเลือกม้าที่มีลักษณะต้องตามตำรา มีขวัญถึงสิบขวัญ ซึ่งตำราระบุว่ามีวิ่งเร็วราวกับลมพัด ครั้งแรกท้าวฤตบุรณทรงตั้งว่า ดูกม้าท่าทางอ่อนแอ จะไปได้สักเท่าใด ว่าหูกจะแกลังพระองค์กระมัง เส้นทางไปเมืองวิทรรภนั้นไกลจากอโยธยาถึงร้อยโยชน์ ว่าหูกทูลให้ทรงสังเกตลักษณะขวัญของม้า ท้าวฤตบุรณจึงหายแคลงพระทัย ตรัสสั่งให้เทียมม้าทั้งสี่กับรถทรงเพื่อออกเดินทาง และให้วารีษไณยนั่งไปด้วยเพื่อช่วยว่าหูกว่าหูกขับม้าแผ่นไผ่ไปอย่างรวดเร็วราวจะบิน จนวารีษไณยประหลาดใจ ตรัสตรองว่า คนขับรถนี้ขับได้ราวกับมาตุลี สารทิพระอินทร์ หรือว่าว่าหูกนี่คือศาลิโหดร์ พระมุนีผู้เป็นครูแห่งวิชาบังคับม้า หรือจะเป็นพระนลปลอมตัวมา วิชาใดที่พระนลเชี่ยวชาญ ว่าหูกก็รู้วิชานั้นเจนจบด้วยทุกสิ่ง วัยก็ไล่เสียกัน แต่รูปร่างประหลาดวิกล ไม่เหมือน

พระนลเลย วาร्षไณยคิดแล้วคิดอีก ก็ตรองไม่ตก

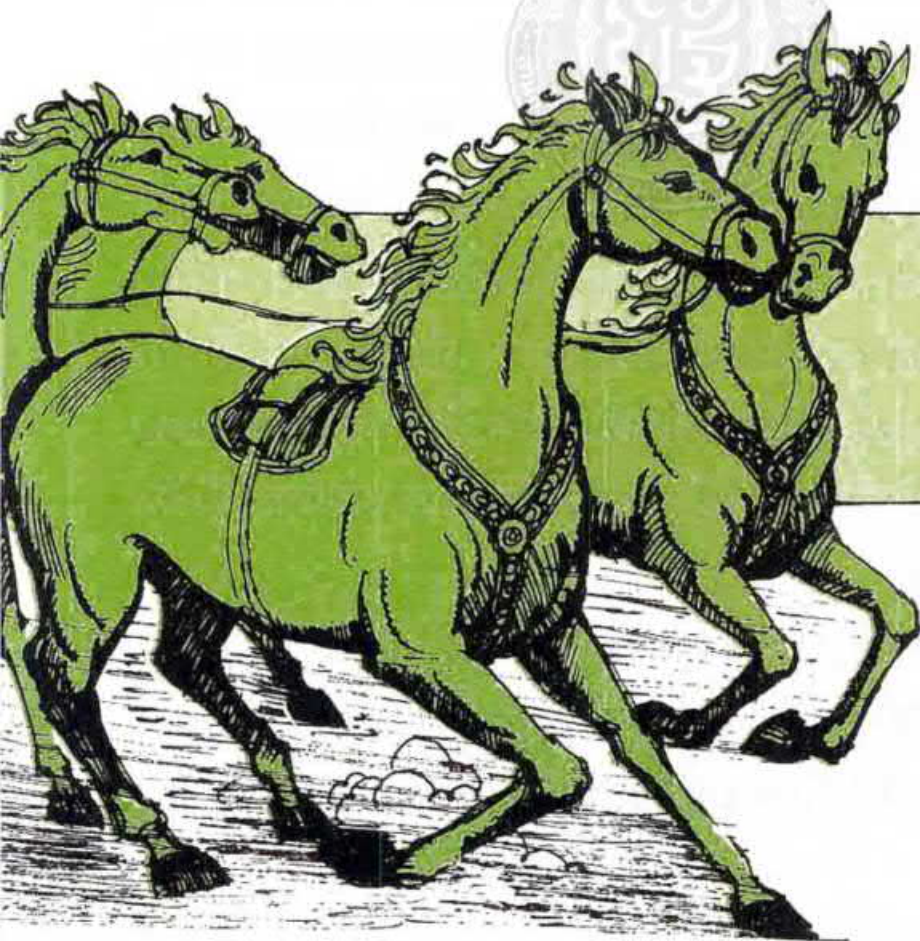
เมื่อมาระหว่างทาง ผ้าทรงคลุมของท้าวฤตบุรณปลิว
 หล่น จึงทรงตรัสขอให้หยุดรถให้วาร्षไณยไปเก็บ แต่ว่าหูกทูล
 ว่า ผ้าั้นตกอยู่ไกลราวโยชน์หนึ่ง จะย้อนไปเก็บก็เสียเวลา ท้าว
 ฤตบุรณก็ทรงนิ่งอยู่ ครั้นผ่านมาพบต้นสมอพิเภก มีผลดกเต็มต้น
 พระราชาจึงตรัสว่า พระองค์นั้นชำนาญสังขยาคือวิชาคำนวณ
 นับ จะบอกให้ฟังว่า สมอต้นนี้มีใบที่ร่วงหล่นอยู่ร้อยเอ็ดใบ และมีผล
 หล่นอยู่ร้อยเอ็ดเท่ากัน ส่วนใบที่ติดอยู่กับกิ่งสองกิ่งนั้นมีจำนวนห้าโกฏี
 ผลที่ติดอยู่กับกิ่งมีจำนวนสองพันเก้าสิบห้าผล วาหูกได้ฟังก็
 หยุดรถ ทูลว่าจะขอนับให้แน่แก่ใจ ท้าวฤตบุรณท้วงว่าจะเสียเวลา
 วาหูกจึงทูลว่า หากไม่โปรดให้หยุดก็ขอให้วาร्षไณยเป็นผู้ขับรถทรง
 ไป ท้าวฤตบุรณยอมตามใจว่า ไม่มีใครชำนาญขับม้าเท่าวาหูก
 จะหยุดนับก็ได้ แต่ขอให้ถึงทันเวลา วาหูกก็รับคำ ครั้นพ้นกิ่งสมอลง
 มานับได้ผลถูกต้องตามที่พระราชากล่าว วาหูกจึงทูลถามว่าทรงทำ
 ได้อย่างไร ท้าวฤตบุรณตรัสว่าพระองค์รู้หัวใจสกา จึงสามารถ
 คำนวณนับได้รวดเร็ว วาหูกทราบเช่นนั้นก็ทูลว่า หากพระองค์สอน
 วิชาสกาประทาน ตนจะถวายวิชาบังคับม้าตอบแทน ท้าวฤตบุรณจึง
 ตกลงสอนหัวใจสกาให้ ครั้นพระนลเชี่ยวชาญหัวใจสกา กลีก็ออก
 จากดวงจิต และพิษพญานาคกรรโกฏกก็ออกมาทางปาก กลีกลับคืน
 รูปดั้งเดิม พระนลกริ้ว คิดจะแข่งกลี กลีจึงทูลขอภัยโทษว่า ตนนั้น
 ถูกแรงสาปของนางทมยันตีอยู่ตลอดเวลา อีกทั้งร้อนร่ำด้วยพิษพญา
 นาคเฒ่า จึงขอพระนลอย่าสาปซ้ำอีกเลย พระนลก็ระงับพระทัย

ได้ กลีจึงวิ่งเข้าสิงตันสมอพิเภก แต่นั่นมาตันสมอกก็กลายเป็นต้นไม้
อัปมงคลเพราะกลีเข้าสิง เหตุทั้งหมดที่เกิดขึ้นนี้ไม่มีใครเห็น นอกจาก
พระนลองค์เดียว เมื่อพระนลกลับขึ้นรถทรงทำวฤตบุรณต่อไป
แล้ว กลีจึงออกจากตันสมอกลับคืนที่อาศัย

รถทรงทำวฤตบุรณมาถึงเมืองวิทรรภเมื่อเวลาเย็น ท้าวภิมะ
ทราบเรื่องจึงให้เชิญเข้าวัง เสียงรถทรงของท้าววฤตบุรณดัง
กึกก้อง ม้าทรงของพระนลในโรงม้าเมืองวิทรรภ ได้ยินเสียงก็จำได้
ดีใจส่งเสียงล่ำพอง นางทมยันตีประทับอยู่ในตำหนักยินเสียงรถราว
เสียงฟ้าร้อง ก็ใจเต้น เผยพระแสงเห็นราชรถ และเห็นสารถี ก็



พระทัยหายว้าวรากรับพระนลขับรถทรงมา ดูท่วงท่าองอาจ พระยาช้างต้น
ก็ส่งเสียงร้องเหมือนเสียงสังข์ นกยูงในวังก็รำแพนส่งเสียงร้อง อึงอล
ไปทั่วราวกับเสียงเมฆในฤดูฝน นางฟังเสียงรถแล้วก็แปลกพระทัย
ว่าคล้ายเสียงรถพระนล หากวันนี้ไม่ได้พบ นางจะยอมเข้ากองไฟตาย
เสียดีกว่า แล้วก็แจ้งพระทัยไปดูเหตุการณ์ เห็นท้าวฤตบุตรรณพร้อม
ด้วยวารีขนิณ และวาหุ ท้าวฤตบุตรรณเข้ามาในวัง ไม่เห็นกษัตริย์
อื่น ไม่เห็นมีการเตรียมพิธี ก็รู้ว่ามาเก้อ จึงทูลท้าวภีมะว่า เสด็จมาเฝ้า
เพื่อถวายบังคม ท้าวภีมะก็แปลกพระทัยแต่มิได้ตรัสถาม เชิญให้
ท้าวฤตบุตรรณไปประทับพักผ่อน ฝ่ายนางทมนันดีก็หม่นหมองพระทัย



ว่า เสียงรสนั้นดูจรถพระนลแต่ไม่เห็นองค์ หรือวาร์ษไณยรู้วิชาเทียบ
ทัน จึงจับได้เหมือนพระนล หรือว่าท้าวฤตบุรณชำนาญวิชาพอสู้
กับพระนลได้ในเชิงบังคับม้า จึงตริกตรองแล้วจึงเรียกสาวใช้ชื่อ
เกศินีมาสั่งความว่า ให้ไปสอบถามเนื้อความจากนายสารที่ร่าง
พิกการผู้นั้น แล้วลองกล่าวกลอนที่นางเคยสั่งให้พราหมณ์ไปเที่ยวท่อง
ขับร้องเมื่อครั้งตามหาพระนล แล้วกลับมาเล่าความให้นางฟัง

นางเกศินีจึงไปหาвахук ชักถามเนื้อความ วาหุกตอบว่า
ท้าวฤตบุรณยืนยันว่านางทมยันตีจะทำพิธีเลือกคู่ จึงรีบเสด็จ
มา นางก็ถามถึงสารที่อีกผู้หนึ่ง และตัววาหุกเอง วาหุกตอบว่าสารที่
นั้นชื่อ วาร์ษไณย เป็นสารที่เก่าของพระนล ตนเองชื่อวาหุก เชี่ยว
ชาญวิชาม้าและการประกอบอาหาร เกศินีจึงถามว่า วาร์ษไณยรู้
ข่าวพระนลบ้างหรือไม่ วาหุกก็ถอนใจ ตอบไปตามสัจจริงว่า วาร์ษ-
ไณยไม่รู้ข่าวพระนลเลย และก็ไม่มีใครรู้ข่าวแม้แต่คนเดียว พระนลนั้น
เที่ยวพเนจรไป รูปทรงกวีปรีติ มีแต่พระองค์เองเท่านั้นที่รู้ แต่ก็
ไม่บอกความแก่ใคร จะยอมรับกรรมไปจนสิ้นชีวิต นางเกศินีก็
สงสัยจึงขับกลอนของนางทมยันตีให้ฟังแล้วว่า เมื่อครั้งก่อนได้ยินว่า
วาหุกเคยตอบกลอนนี้ ขอให้ตอบให้ฟังอีกสักครั้ง วาหุกก็กล่าวตอบ
อย่างที่เคยตอบ แล้วก็กั้นแสงให้ นางเกศินีสังเกตท่วงทีมั่นคง จึงรีบ
ไปทูลนางทมยันตี

นางฟังความแล้วก็เชื่อว่าเป็นพระนล แต่ใครจะให้แน่
พระทัย จึงสั่งให้เกศินีคอยติดตามสังเกตวาหุกทุกอิริยาบถ โดยเฉพาะสั่ง
ไม่ให้ไฟหรือน้ำ เกศินีก็ไปตามที่สั่ง สังเกตดูครบถ้วนแล้วจึงกลับมา

ทูลว่า วาหุคนั้นมีลักษณะประเสริฐกว่าผู้อื่น เมื่อเดินผ่านช่องประตูก็ไม่ต้องก้ม ประตูจะหลีกสูงขึ้นไปเอง เวลาประกอบอาหารถวาย ทำวฤตบุรณ วาหุก็ตั้งหม้อไว้ น้ำก็เต็มขึ้นมาเอง เมื่อต้องการไฟก็ถือหญาแห่งชูไว้ พอหญาต้องแสงตะวัน ไม่นานก็ลุกเป็นไฟ ยิ่งกว่านั้นวาหุยังสามารถถือไฟไว้ในมือโดยไม่ไหม้ผิวเลย เมื่อประสงค้ำน้ำอาบน้ำก็ลั่งมาเอง เสร็จการแล้วก็แห้งไป มีหน้าซ้ำวาหุก็ยังเก็บเอาดอกไม้ที่โรยแล้วมาค้อยประคองกลีบ สักครู่ดอกไม้ก็กลับสดชื่นหอมหวาน น่าประหลาดใจนัก จึงกลับมาทูลดังนี้ นางทมยันตีก็แน่ใจว่า วาหุคนั้นคือพระนลแน่ จึงสั่งเกศินีอีกครั้ง ให้แอบหยิบเอาเครื่องกระยาหารที่วาหุปรุงนั้นมาให้นางชิม เมื่อเกศินีนำกระยาหารมา นางทมยันตีชิมแล้วก็แน่พระทัยว่าเป็นฝีมือพระนล นางร้องขึ้นด้วยความยินดี สั่งให้นางเกศินีพาโอรสริดาไปหาวาหุ ครั้นวาหุได้พบอินทรเสนและอินทรเสนา ก็เข้ากอดรัดด้วยความรักพลางร้องให้ แต่เมื่อรู้สึกว่านางเกศินีมองอยู่ จึงปล่อยสองกุมารเสียแล้วว่าสองกุมารนี้ทำให้ตนคิดถึงลูกซึ่งรุ่มราวคราวเดียวกัน จึงร้องให้แต่นางเกศินีนั้นไม่ควรมาใกล้ตนบ่อย ๆ อาจจะมีคนครหานินทาได้ นางก็กลับไปทูลความแด่ นางทมยันตี นางทมยันตีตรัสสั่งให้ไปทูลพระมารดาว่านางสงสัยว่าวาหุคนั้นคือพระนลอยากจะพบใกล้ ๆ สุดแต่แต่พระมารดาจะให้วาหุเข้ามาในตำหนักหรือจะให้นางออกไปพบ และพระมารดาจะทูลท้าวภีมะหรือไม่ก็สุดแต่พระทัย พระมารดาก็นำความขึ้นทูล ท้าวภีมะโปรดอนุญาต นางทมยันตีจึงเชิญวาหุเข้ามาในตำหนัก พระนลคิดถึงความหลังก็กั่นแสง ฝ่ายนางก็สะอึกสะอื้น

ให้ดูน่าสงสาร ทั้งแต่งกายหอมช่อเหมือนหญิงหม้าย นางกล่าวถามว่าหูกว่า อันผู้ชายที่ขึ้นชื่อว่าเที่ยงธรรมมีหรือจะละทิ้งภรรยาไว้กลางป่าแต่ลำพัง ทั้ง ๆ ที่ภรรยาจงรักภักดี และชายนั้นคือพระนล แม้ไม่น่าเชื่อ แต่ก็จริง นางไม่ทราบว่าจะคิดอย่างไร พระนลจึงทอดทิ้งนางไปเหมือนไม่รัก เสียแรงนางเลือกพระนลเป็นคู่ โดยไม่เหลียวแลแม้แต่เทวราช เพราะจงรักภักดีแต่พระนล ทั้งยังมีโอรสธิดาด้วยกันถึงสององค์ พระนลก็ยังพระทัยร้ายทิ้งนางไป พระนลได้เคยแสดงสัจวาจาต่อพระพักตร์เทวดาว่าจะบำรุงเลี้ยงนาง แล้วก็กลับคืนวาจาสัตย์นั้นเสียดังนี้ เป็นไปได้ได้อย่างไร

พระนลจึงตอบนางว่า พระองค์นั้นเสียราชสมบัติไปเพราะอำนาจการพนัน เหตุด้วยกลีเข้าสิงพระทัย ทำให้ทิ้งนางไป ตั้งแต่นั้นมาก็เป็นทุกข์ถึงนางไม่สร่างซา นางได้สาปแช่งกลีไว้ร้ายแรง แม้ขณะสิงอยู่ในพระองค์กลีก็ถูกเผาให้เร่าร้อน แต่บัดนี้กลีพ่ายแพ้ไปแล้ว พระองค์จึงหวังจะรับมาหานาง แต่นางกลับประกาศพิริเลือกคู่ใหม่ เหตุใดจึงทำดังนั้น

นางทมยันตีทูลว่า นางมิได้คิดนอกพระทัยเลย แต่เมื่อได้ทราบข่าวจากพราหมณ์ว่าพระนลอยู่ที่โยธยา จึงทำอุบายหวังจะเชิญเสด็จมา เพราะแน่ใจว่า ผู้ที่จะขับม้ามาได้ถึงร้อยโยชน์ภายในวันเดียวนั้นมีแต่พระนลผู้เดียว นางไม่เคยคิดเป็นอื่นเลย ขอให้พระพาย พระอาทิตย์และพระจันทร์จงเป็นพยานให้แก่นาง หากนางคิดนอกใจขอให้ประหารชีวิตของนางเสีย และถ้าพระนลไม่เมตตาแล้วก็ขอให้ทิ้งนางเสียวันนี้

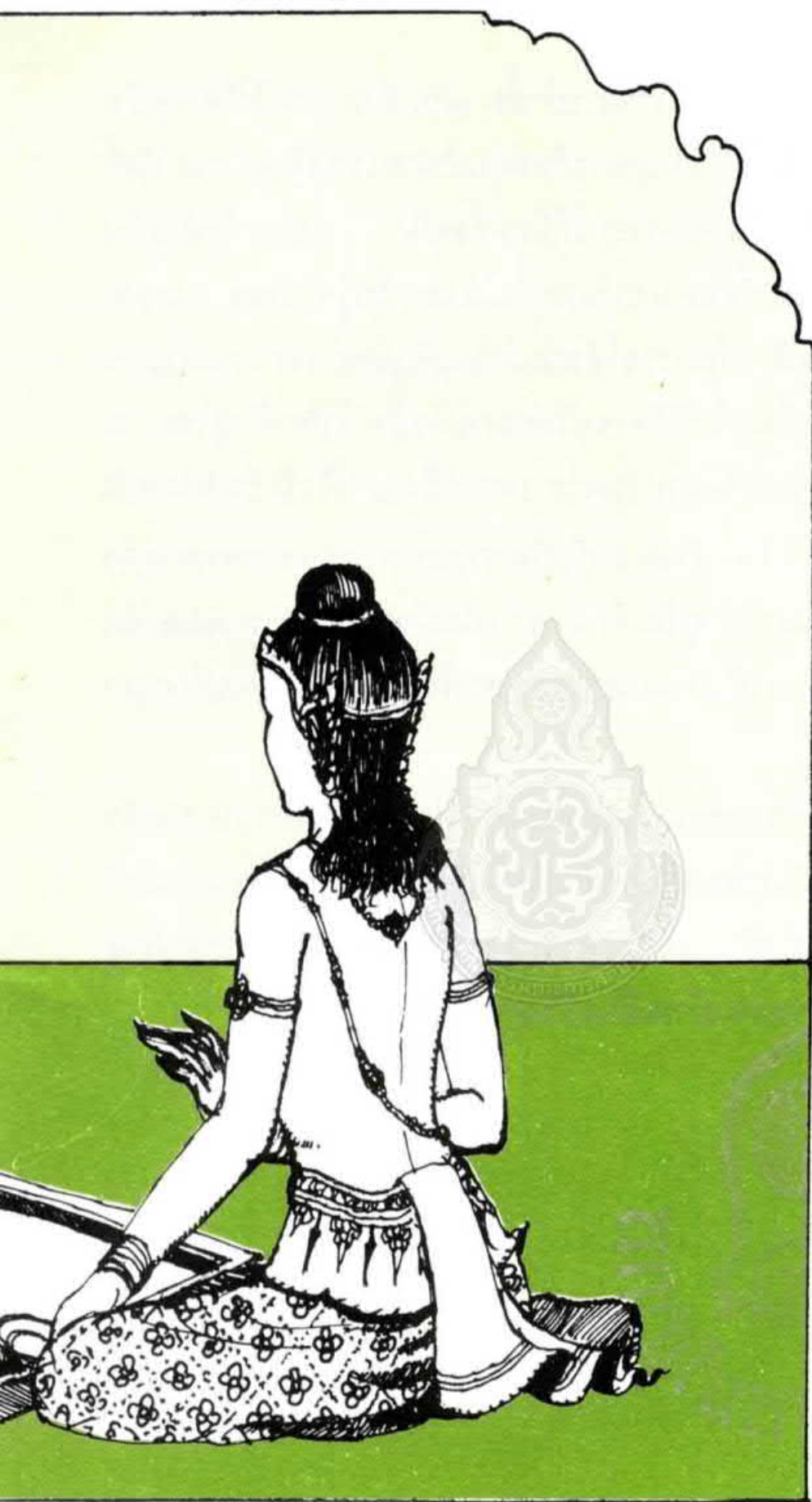
พระพายไดยินคำประกาศกัตรัสเป็นพยานให้แก่นาง และว่าตลอดเวลาสามปี ได้คอยพิทักษ์รักษานางเป็นนิจ นางเป็นผู้ตั้งมั่นใจสัตถธรรม ขอให้เลิกสงสัยนางเสีย ขณะนั้นปวงเทพก็พากันไปรดอกไม้ทิพย์ลงมา ทั้งบรรเลงเพลงสวรรค์อันไพเราะ พระนลก็สิ้นความกินแหนงแคลงใจ จึงหยิบผ้าทิพย์มาคลุมองค์นิกถึงพญานาคกรรโกฏก รูปเดิมของพระนลก็คืนมา นางทมนันตีเห็นดังนั้นก็ร้องขึ้นด้วยความตกใจและปลื้มเปรมใจ เข้าไปกอดบาทพระนล พร้อมทั้งโอโรธิดา กษัตริย์ทั้งสี่ได้กลับมาพบพร้อมกันอีกครั้งหนึ่ง บรรดาพระญาติวงศ์ทั้งหลายต่างก็ยินดีเป็นสุดจะพรรณนา

พระนลได้เข้าเฝ้าท้าวภิมะ ซึ่งทรงมีความโสมนัสยินดีอย่างยิ่ง ชาวเมืองทั้งหลายทราบข่าวพระนลกลับคืนมาแล้วก็ดีใจ ตกแต่งบ้านเมือง ประกอบพิธีพลีกรรมบูชาเทวดากันเอิกเกริก

พระนลเข้าเฝ้าท้าวฤตบุรณ ขออภัยที่ได้กล่าวล่วงเกิน ท้าวฤตบุรณตอบว่า พระองค์เองก็อาจจะเคยล่วงเกิน จึงขอภัยเช่นกัน พระนลก็ทูลถวายวิชาบังคับม้าให้จนสิ้น แล้วท้าวฤตบุรณก็ลากลับ ฝ่ายวารีชไฉนยขอกลับมาเป็นสารดีพระนลตามเดิม

พระนลอยู่เมืองวิทรรภได้เดือนหนึ่งก็ทูลลาท้าวภิมะกลับเมืองนิษัร พร้อมด้วยขบวนเสด็จ เมื่อถึงเมืองก็ให้หาพระบุษกรออกมาทำพินันสกา เพื่อแก้ตัว หากพระบุษกรไม่ยอมพินันก็จะต้องทำสงครามกันจนกว่าจะรู้แพ้รู้ชนะ พระบุษกรนั้นไม่ทราบว่ที่ตนเคยชนะนั้นเพราะกลีเข้าสิงสกา จึงกระหยิ่มยินดีตรัสว่า พอใจที่จะทอดสกาพินันกับพระนล หากชนะอีก ก็จะขอนางทมนันตีมาเป็นชายา





พระนลไดยินก็กริ้วในวาทะจาหยาบช้านั้น แต่ระงับพระทัยไว้ได้ พอเริ่มเล่นสกา เพียงครั้งเดียว บุษกรก็แพ้ยับเยิน พระนลจึงตรัสว่า บัดนี้เมืองนิษัทรกลับเป็นของพระองค์อีกครั้งหนึ่ง บุษกรก็กลับเป็นทาสนางทมยันตี ทั้งนี้เพราะบุษกรนั้นโง่เขลา ไม่รู้ตัวว่าชนะพระองค์ เพราะอำนาจกลี ครั้นพระองค์จะลงโทษแก่บุษกร ก็เกรงจะเป็นเวรแก่กันสืบไป จึงจะไว้ชีวิต แต่ให้ออกจากเมืองไปหาที่อยู่ใหม่ จะประทานทรัพย์สินให้ตามสมควร เพราะถึงอย่างไรก็เป็นพี่น้องกัน

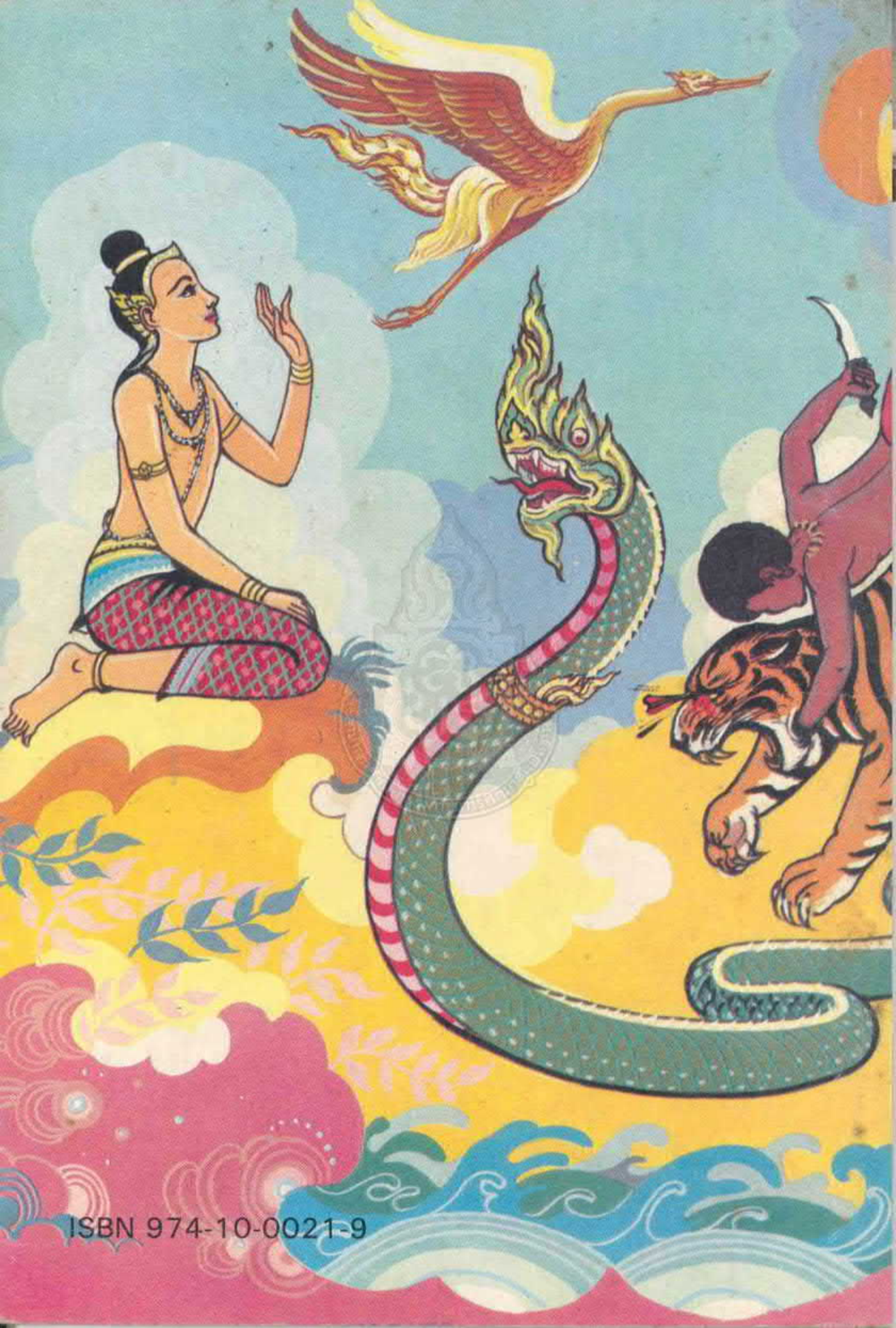
บุษกรได้ฟังก็ยินดี สำนึกในพระมหากรุณาของพระนล จึงกราบบังคมทูลลาไปอยู่เมืองใหม่ ชาวเมืองนิษัทรทราบว่าพระนลกลับคืนเมืองก็ยินดี พากันมาเฝ้ามากมาย ทว้ทั้งเมืองต่างพากันเฉลิมฉลองสนุกสนาน

เมื่อเสร็จการสมโภช พระนลจึงโปรดให้จัดกระบวนเสด็จไปรับนางทมยันตีที่เมืองวิทธรรภ เมื่อถึงเมือง พระนลและนางทมยันตีเข้าเฝ้าท้าวภิมะ ซึ่งโปรดประทานพรให้ แล้วทั้งสององค์จึงกลับคืนสู่เมืองนิษัทร ปกครองบ้านเมืองเป็นสุขสืบไป



นานาประเทศล้วน นับถือ
คนที่รู้หนังสือ แต่งได้
ใครเกลียดอักษรคือ คนป่า
ใครเยาะกวีไซ้รู้ แน่แท้คนดง

(พระนลคำหลวง)



ISBN 974-10-0021-9